T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
PARA VE BANKA PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TİCARİ BANKACILIKTA KAYNAK MALİYETLERİNİN BELİRLENMESİ VE KREDİ FİYATLANDIRMA TEKNİKLERİNİN KULLANIMI

Tuvshinjargal GANBAT

Danışman
Yrd.Doç. Dr. Mert URAL

2007

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Ticari Bankacılıkta Kaynak Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Kredi Fiyatlandırma Tekniklerinin Kullanımı "** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30 / 07 / 2007

Tuvshinjargal GANBAT

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı	**:**	Tuvshinjargal GANBAT
Anabilim Dalı	**:**	İktisat
Programı	**:**	Para ve Banka
Tez Konusu	**:**	Ticari Bankacılıkta Kaynak Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Kredi Fiyatlandırma Tekniklerinin Kullanımı
Sınav Tarihi ve Saati	**:**	

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün …….. tarih ve ……. Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ……. dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	O	OY BİRLİĞİ ile	O
DÜZELTME	O*	OY ÇOKLUĞU	O
RED edilmesine	O**	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

	Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbrightht vb.) aday olabilir.	O
Tez mevcut hali ile basılabilir.	O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	O
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	O

JÜRİ ÜYELERİ İMZA

…… □ Başarılı □ Düzeltme □ Red

…… □ Başarılı □ Düzeltme □ Red

…… □ Başarılı □ Düzeltme □ Red

ÖNSÖZ

Ticari bankalar, varlıklarını sürdürebilmelerinin bir gereği olarak kâr elde etmek üzere faaliyette bulunan ticari kuruluşlardır. Sermaye ortaklarını da tatmin eden bir kârlılığa ulaşmak için, müşteriye sundukları her türlü hizmetten ve kullandırdıkları kredilerden tatminkâr bir kâr payı elde etmeyi beklerler. Bu konu, bankaların varlıklarını sürdürebilmelerinin de bir gereğidir. Dolayısıyla bankaların kullandıkları kaynağın maliyetini doğru belirleyebilmeleri, kredi fiyatlandırma konusunda ayrıntılı, etkin, piyasa koşullarına karşı esnek, planlı ve bütünsel bir tekniğe sahip olmalarına bağlıdır.

Yüksek lisans tezimin her aşamasında büyük destek ve emek veren tez danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr. Mert URAL ve sayın Doç.Dr. İlkin BARAY'a, yüksek lisans eğitimim süresince öğrencisi olma şansına sahip olduğum bütün öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ticari Bankacılıkta Kaynak Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Kredi Fiyatlandırma Tekniklerinin Kullanımı

Tuvshinjargal GANBAT

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
Para ve Banka Programı

Bankalar günümüzün dinamik ticaret hayatı içinde yer alan, ekonomide kaydi para yaratan, kaynak dağılımını etkileyen ve finansal işlemlerin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayan finansal kurumlardır. Asıl amaçları kâr elde etmek olan ticari bankalar, müşterilerine yasal sınırlar içinde banka içi mevzuatı ve uluslararası düzenlemeleri de dikkate alarak geniş bir alanda bankacılık hizmeti verirler.

Ticari bankaların en önemli amaçlarından biri de kâr elde etmektir. Bir bankanın, piyasada etkin bir rekabet avantajı sağlayabilmesi ve sağlıklı bir müşteri portfoyü oluşturup geliştirebilmesi açısından ürün fiyatlamasını doğru yapması gerekmektedir. Ürünün fiyatı, bankanın çeşitli kaynaklardan topladığı fonların maliyeti ile belirli bir kâr marjından oluşmaktadır. Dolayısıyla kaynak maliyeti bankanın kredi fiyatlamasını ve kârlılığını doğrudan etkilemektedir.

Bu çalışmada, ticari bankacılıkta kaynak maliyetinin belirlenmesi ve kredi fiyatlandırması yöntemleri incelenmiştir. T.C. İş Bankası'nın 2006 yılı verileri kullanılarak kaynak maliyeti ve kredi fiyatı hesaplanmıştır. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na göre özellikle kredi fiyatı açısından ortaya çıkabilecek gelişmeler değerlendirilmiştir .

Anahtar Kelimeler: a) Ticari Bankacılık**, b)** Kredi, **c)** Kaynak Maliyeti**,**
d) Kredi Fiyatı**, e)** Basel II Sermaye Yeterliliği

ABSTRACT

Master Thesis

Determining The Cost of Resources and Application of Credit Pricing Techniques in Commercial Banking

Tuvshinjargal GANBAT

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Economy Chair
Money and Banking Program

The banks, established on economic system, are important institutions that provide work of economy through collecting and distributing funds. The banks, acting in the credit market that is sensitive, exercise vital function in national and international level. Also, they have inevitable role in general economic policy.

In banking sector, to penetrate into market while controling the corporate overhead and all other risks related to credit exposure, so having constantly growing customer portfolio connected with mainly to correct pricing policy.

Commercial banks are the most important financial institutions that collect deposits and other funds and issues loans. Banks issue loans by adding a profit margin to the cost of resources. It means, the cost of resources effects bank's credit pricing and profitability. The concept of cost of resourses means the cost of pool wich includes deposits, repurchase agreement, the credits, the resources provided from interbank money market and other liabilities.

In the thesis, the determining of the cost of resources and credit pricing methods have been researched. The datas for 2006 of İş Bank have been taken to calculate the cost of resources and credit pricing. And also, the certain affects on credit pricing has been evaluated according to the Basel II Capital Adequacy.

Key Words: a) Commercial Banking**, b)** Credit**, c)** Cost of Resources**,**

d) Credit Pricing**, e)** Basel II Capital Adequacy

TİCARİ BANKACILIKTA KAYNAK MALİYETLERİNİN BELİRLENMESİ VE KREDİ FİYATLANDIRMA TEKNİKLERİNİN KULLANIMI

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ i

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAVI TUTANAĞI ii

ÖNSÖZ iii

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

KISALTMALAR xii

TABLOLAR LİSTESİ xiii

GİRİŞ xv

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARİ BANKACILIK VE KREDİ

I.TİCARİ BANKACILIK 1

A.Ticari Bankacılık Kavramı 1

B.Ticari Bankacılığın Amacı ve Fonksiyonları 5

1. Finansal Aracılık Fonksiyonu 5

2. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu 6

3. Uluslararası Finansal Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu 6

4. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu 7
5. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu.....7
6. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu 7
7. Para ve Maliye Politikalarının Yürütülmesine Yardımcı Olma Fonksiyonu .8
8. Hizmet Fonksiyonu 8
C. Ticari Bankacılık Türleri 9
1. Toptancı Bankacılık 9
2. Perakendeci Bankacılık 10
II.TİCARİ BANKACILIKTA KREDİ KAVRAMI 10
A.Kredinin Tanımı.....11
B. Ticari Bankalarda Kredi Kaynakları 11
C. Kredinin Ekonomideki Rolü 13
D. Kredinin Unsurları 13
E. Kredi Türleri.....15
1. Nitelik Yönünden Krediler 15
2. Vade Yönünden Krediler.....16
3. Müşterinin Özelliğine Göre Krediler 16
4. İzin Yönünden Krediler.....17
5.Veriliş Amacına Göre Krediler.....17
6. SektörYönünden Krediler.....18
7. Teminat Yönünden Krediler 18
8.Kullanım Türüne Göre Krediler.....18

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA KAYNAK MALİYETLERİNİN BELİRLENMESİ VE KREDİ FİYATLANDIRMA TEKNİKLERİ

I. KAYNAK MALİYETİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR 20

A. Kaynak Maliyeti ve Bankacılık Açısından Önemi 20

B. Kredi Maliyeti Unsurları 22

II. KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMA YÖNTEMLERİ 25

A. Statik Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi 25

B. Dinamik Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi 26

C. Marjinal Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi 26

D. Kaynak Bazında Ortalama Maliyet Hesaplama Yöntemi 27

1. Özkaynakların Bankaya Maliyeti 27

2. Mevduatın Bankaya Maliyeti 28

a. Ödenen Faiz Oranı 29

b. Zorunlu Karşılık Oranı 29

c. Tasarruf Mevduatı Sigorta Primi 30

d. Kullanılabilir YTL Mevduatı 31

e. Döviz Tevdiat Hesaplarının Maliyeti 31

3. Bankalararası Para Piyasası'ndan Kullanılan Kaynağın Bankaya Maliyeti . 32

4. Merkez Bankası Reeskont Kredilerini Bankaya Maliyeti 32

5. Menkul Kıymet İhracı ve Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti 32

6. Yurtdışından Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti 33

7. İşletme Giderlerinin Maliyetlere Yansıtılması 33

8. Ortalama Pasif Maliyeti 34

III. KREDİ FİYATLANDIRMA SÜRECİ 34

A. Kredi Fiyatı ve Fiyatlandırma 35

B. Fiyatlandırmanın Ticari Bankacılık Açısından Önemi 35

C. Kredi Fiyatı Bileşimi (Kredi Maliyeti) 36

1. Faiz Koşulu Katkısı 37

2. Hizmet Katkısı 39

3. Risk Primi 39

a. Basel-II Sermaye Yeterliliği Uzlaşıları 41

b. Basel-II Kredi Risk Ölçüm Yaklaşımları 43

i) Basitleştirilmiş Standart ve Standart Yaklaşımlar 44

ii) Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar 46

c. Basel-II kapsamında Kredi Fiyatlaması 48

4. Likidite (Nakit Bulundurma) Yükümlülüğü Giderleri 48

5. Özkaynak Maliyeti 49

6. İşletme/ Üretim Giderleri 51

7. Fiyatlamada Etkili Olan Diğer Faktörler 51

IV. KREDİ FİYATLANDIRMA YÖNTEMLERİ 52

A. Maliyet Artı Kâr Marjı Fiyatlandırması 53

B. Marjinal Fiyatlandırma 54

C. Maliyet Esasına Dayanmayan Yöntemler 55

D. Ortalama Fon Maliyeti Yöntemi 56

E. Fonların Ağırlıklı Ortalama Maliyeti Yöntemi 60

V. MÜŞTERİ VERİMLİLİK ANALİZİ 62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMA VE KREDİ FİYATLANDIRMA UYGULAMALARI

I. İŞ BANKASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....67

II. KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMASINDA KULLANILAN YÖNTEMLER VE VARSAYIMLAR 67

A. YTL Mevduat Maliyetinin Hesaplanması.....68

B. Döviz Tevdiat Hesabı Maliyetinin Hesaplanması.....70

1. Amerikan Doları Cinsinden Olan DTH Maliyeti.....71

2. Euro Cinsinden Olan DTH Maliyeti 73

3. Diğer Döviz Cinslerinden Olan Mevduatın Maliyeti.....76

4. Toplam Döviz Tevdiat Hesabı Maliyeti.....79

C. Alınan Kredilerin Maliyetinin Hesaplanması.....80

D. Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonların Maliyetinin Hesaplanması.....84

E. Diğer Pasiflerin Maliyete Etkisi.....85

F. Özkaynak Maliyetinin Hesaplanması.....88

F. Ortalama Pasif Maliyetinin Hesaplanması.....89

II. KREDİ FİYATLANDIRMA UYGULAMALARI 92

A. Teminat Mektubu Fiyatlandırması 92

1. Vadesiz Mevduat Getirisinin Fiyatlandırmaya Dahil Edilmesi.....93

2. Vadeli Mevduat Getirisinin Fiyatlandırmaya Dahil Edilmesi.....93

B. Senetler Karşılığı Kredi Fiyatlandırması 94

C. Döviz Kredisinin Fiyatlandırması 95

1. Mevduat Maliyeti Baz Alınarak Döviz Kredisi Fiyatlandırması.....96

2. Alternatif Getirilerin Öngörümlemesi ile Döviz Kredisi Fiyatlandırması ...96

D. Müşteri Verimlilik Hesaplamaları 97

1. Mevduat Müşterisinin Verimlilik Hesaplamaları 97

2. Kredili Müşteri Verimlilik Hesaplaması 98

3. Dış İşlemler Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması 99

4. Kredili Dış İşlem Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması 100

5. Kredili Nakit İşlemler Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması 101

E. Riske Dayalı Fiyatlandırma 104

SONUÇ 109

KAYNAKÇA 114

KISALTMALAR

a.g.e.	**:**	adı geçen eser
a.g.m.	**:**	adı geçen makale
ABD	**:**	Amerika Birleşik Devletleri
AIRB	**:**	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced Internal Ratings Based Approach)
AOSM	**:**	Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
BSMV	**:**	Banka ve Sigorta Muamele Vergisi
DTH	**:**	Döviz Tevdiat Hesabı
EAD	**:**	Ödenmeme Anında Risk Bakiyesi (Exposure At Default)
EUR	**:**	EURO
FIRB	**:**	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based Approach)
GSMH	**:**	Gayrı Safi Milli Hasıla
İDDY	**:**	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
KOBİ	**:**	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KKDF	**:**	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
LIBOR	**:**	London Interbank Offer Rate
LGD	**:**	Ödenmeme Halinde Kayıp (Loss Given Default)
PD	**:**	Ödenmeme Riskine Düşme Olasılığı (Probability of Default)
RORAC	**:**	Risk Ayarlı Sermaye Getirisi (Return On Risk Adjusted Capital)
TBB	**:**	Türkiye Bankalar Birliği
TOBB	**:**	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TCMB	**:**	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	**:**	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
USD	**:**	Amerikan Doları
YTL	**:**	Yeni Türk Lirası
WACC	**:**	Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti (Weighted Average Cost of Capital)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Standart Yaklaşıma Göre Perakende ve Kurumsal Portföydeki KOBİ'ler için Derecelendirme Sınıfları **44**

Tablo 2: Üç Farklı Derecelendirme Şirketinin Kullandığı Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi.....**45**

Tablo 3 : Yıl Sonu Ortalama Döviz Kurları **67**

Tablo 4 : YTL Mevduata Uygulanan Faiz Oranları (%).....**68**

Tablo 5 : YTL Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%).....**68**

Tablo 6 : YTL Net Maliyet Oranları (%).....**69**

Tablo 7 : 2006 Yılı YTL Mevduat Maliyeti (%).....**70**

Tablo 8: USD Mevduata Verilen Faiz Oranı (%).....**71**

Tablo 9 : USD Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%) **71**

Tablo 10 : USD Net Maliyet Oranı (%) **72**

Tablo 11 : 2006 Yılı USD Mevduat Maliyeti (%).....**73**

Tablo 12 : EUR Mevduata Verilen Faiz Oranı (%) **73**

Tablo 13 : EUR Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%).....**74**

Tablo 14 : EUR Net Maliyet Oranı (%) **75**

Tablo 15 : 2006 Yılı EUR Mevduat Maliyeti (%) **76**

Tablo 16 : USD Mevduata Verilen Faiz Oranı (%) **76**

Tablo 17 : Diğer DTH Serbest Kaynak Oranı (%) **77**

Tablo 18 : Diğer DTH Net Maliyet Oranı (%) **78**

Tablo 19 : 2006 Yılı Diğer Döviz Tevdiat Maliyeti (%).....**79**

Tablo 20 : 2006 Yılı Toplam DTH Maliyeti (%).....**79**

Tablo 21 : Alınan Kredilerin Vadeye Göre Yapısı **80**

Tablo 22 : YTL Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%) **81**

Tablo 23 : EUR Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%).....**81**

Tablo 24 : USD Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%) **81**

Tablo 25 : YTL Alınan Krediler Maliyeti (%) **82**

Tablo 26 : EUR Alınan Krediler Maliyeti (%) **82**

Tablo 27 : USD Alınan Krediler Maliyeti (%) **83**

Tablo 28 : 2006 Yılı Toplam Yabancı Para Alınan Kredi Maliyeti (%) **83**

Tablo 29: 2006 Yılı Repo Net Maliyet Oranı (%) **84**

Tablo 30 : 2006 Yılı Toplam Repo Maliyeti (%) **85**

Tablo 31 : EUR Cinsinden Diğer Pasiflerin Net Maliyet Oranı (%) **86**

Tablo 32 : USD Cinsinden Diğer Pasiflerin Net Maliyet Oranı (%) **86**

Tablo 33 : EUR Cinsinden Diğer Pasiflerin Maliyeti (%) **87**

Tablo 34 : USD Cinsinden Diğer Pasiflerin Maliyeti (%) **87**

Tablo 35 : Özkaynak Maliyeti (%) **88**

Tablo 36:YTL Mevduat Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%) **89**

Tablo 37 : DTH Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%) **90**

Tablo 38 : Pasif Kullanım Tablosu **90**

Tablo 39: Endirekt Giderlerin Payı (%) **91**

Tablo 40 : İş Bankası 2006 Yılı Kaynak Maliyeti (%) **91**

Tablo 41:Döviz Alış ve Satış Tablosu **99**

Tablo 42: Riske Dayalı Fiyatlandırma **105**

Tablo 43: Kullanılan Yaklaşımlara Göre Ayrılması Gereken Sermaye Tutarı ve Kredinin Fiyatının Karşılaştırması **108**

GİRİŞ

Bankalar, ülkenin ekonomik yapısı ve gereksinimlerine paralel olarak yasalarla denetim altına alınmış olan ve üstlendikleri fonksiyonlar bakımından ülke kalkınmasında önemli bir rol üstlenen finansal kuruluşlardır. Günümüzde teknoloji alanındaki gelişmeler ve bankacılığın giderek uluslararası nitelik kazanması, bankaların finansal alandaki hizmetlerinin çeşitlenmesine yol açmıştır.

Genel anlamda halktan mevduat toplayan finansal kuruluşlar banka olarak tanımlanabilmektedir. Bu bankalardan faaliyetlerini kısa vade ile sınırlayanlar ticari bankalar olarak adlandırılmaktadır. Ticari bankalar, tüm ticari faaliyetlere katılan bankaları ifade etmektedir. Asıl amaçları kâr elde etmek olan ticari bankalar, müşterilerine geniş bir alanda bankacılık hizmeti vermektedir. Genellikle üstlendikleri görev, mevduat toplayıp yasal sınırlar içinde banka içi mevzuatı ve uluslararası düzenlemeleri de dikkate alarak kredi kullandırmaktır. Bankalar, mevduatın yanı sıra repo, ulusal ve uluslararası para piyasalarından sağlanan fonlar, menkul kıymet ihracı gibi kaynaklarından da fon sağlayabilmektedir.

Küreselleşme sürecinde, finansal piyasaların entegrasyonu sonucu bankacılık faaliyetlerinin son yıllarda yeni boyutlar kazanması ve bankacılık sektöründeki rekabetin güçlenmesi ile birlikte bankaların finansal kaynak gereksinimleri giderek artmıştır. Bu ortamda banka yönetiminin dikkat etmesi gereken konu, fonları en düşük maliyet ile toplayıp en yüksek kâr ile pazarlamaktır. Bugün ticari bankalar açısından fonların pazarlanmasının en klasik yolu kredilendirme işlemleridir.

Bankacılıkta kredi, hemen kullanılabilecek bir maddi değerin, belli bir bedel karşılığında gelecekte geri ödenmek koşulu ile mübadele edilmesidir. Krediyi kullanan taraf, kredilendirmeye konu olan bedelden bugün için faydalanırken, krediyi kullandıran taraf, paranın zaman değerinden ve kredinin geri ödenme gününde kâr elde etmeyi beklemektedir.

Kredinin kârlılığını, fonlama maliyetlerine göre kredi faizlerinin ve diğer hizmetlerin fiyatlandırması belirler. Dolayısıyla piyasada etkin bir rekabet avantajı

sağlanabilmesi ve sağlıklı bir müşteri portföyü oluşturulabilmesi için bankalar, uygun kredi fiyatlandırma tekniklerini kullanmalıdırlar.

Bankacılık sektörünün ürün fiyatlamasında temel unsurlardan biri olan, kaynak maliyetinin hesaplanması, gerek finans yöneticileri gerek iktisatçılar açısından büyük önem taşımaktadır. Bankanın kârlılığının sürekli olması için sağlıklı bir finansal yapı ile doğru fiyatlandırmanın yapılabilmesi gerekmektedir. Bankacılıkta kaynak maliyetinin hesaplanması en tartışmalı konularından biri olup, uygulamada bankalar arasında farklılık göstermektedir.

Bankacılıkta satılan ürünün fiyatının, bankanın üstlendiği riskle orantılı olması gerekmektedir. Riske dayalı fiyatlama yapılırken baz alınabilecek en doğru büyüklük, Basel II Sermaye Standardı çerçevesinde belirlenen sermaye yeterliliği tutarıdır. Basel II Sermaye Yeterliliği yaklaşımlarının etkin bir şekilde uygulanması, sektörde yer alan tüm bankalar açısından standart bir şekilde riskin fiyata yansıtılmasını sağlayacaktır.

Bankalar, kâr elde etmek üzere faaliyette bulunan ticari kuruluşlardır. Sermaye ortaklarını da tatmin eden bir kârlılığa ulaşmak için, müşteriye sundukları her türlü hizmetten ve kullandırdıkları kredilerden tatminkâr bir kâr payı elde etmeyi beklerler. Bu konu, bankaların varlıklarını sürdürebilmelerinin de bir gereğidir. Dolayısıyla bankaların kullandıkları kaynağın maliyetini doğru belirleyebilmeleri için, kredi fiyatlandırma konusunda ayrıntılı, etkin, piyasa koşullarına karşı esnek, planlı ve bütünsel bir tekniğe sahip olmaları şarttır.

Çalışmanın birinci bölümünde ticari bankacılık kavramı, amacı, fonksiyonları ve türleri ele alınarak ticari bankacılıkta kredinin tanımı, unsurları, kaynakları ekonomideki rolü ve kullanılan kredi türleri anlatılmıştır.

İkinci bölümde, bankacılıkta kredi fiyatının belirlenmesinde kaynak maliyetinin önemi dikkate alınarak, kaynak maliyeti hesaplama yöntemleri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Daha sonra, fiyatlandırmanın ticari bankacılık açısından önemi vurgulanarak kredi fiyatı bileşimi ve kredi fiyatlandırmasında izlenebilecek yöntemler incelenmiştir. Uygun fiyatlandırma yapılabilmesi açısından, müşterinin

bankaya sağladığı getirinin doğru belirlenmesinin taşıdığı önem göz önüne alınarak, müşteri verimlilik analizine yer verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde kaynak maliyetinin belirlenmesi ve kredi fiyatlandırması uygulamalarına yer verilmiştir. T.C. İş Bankası'nın 2006 yılı verileri kullanılarak kaynak maliyeti ve kredi fiyatı hesaplanmıştır. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na göre özellikle kredi fiyatı açısından ortaya çıkabilecek gelişmeler değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARİ BANKACILIK VE KREDİ

Genel anlamda halktan mevduat toplayan finansal kuruluşlar banka olarak tanımlanabilirler. Bu bankalardan faaliyetlerini kısa vade ile sınırlayanlar ticari bankalar olarak, uzun vade ile sınırlayanlar ise tasarruf bankaları olarak adlandırılmaktadır. Ancak günümüzde bankaların birçoğu hem kısa hem uzun vadeli mevduat kabul etmekte, kredi vermekte, özel bankacılık faaliyetlerinde bulunmakta ve yatırım bankacılığı hizmeti de sunmaktadır. Bankalar ekonomide fon arz edenler ile fon talep edenler arasında aracılık işlevini yerine getiren kurumlardır. Bu bağlamda bankalar, ekonomik faaliyetlerin sürekliliğine ve genişlemesine hizmet etmektedir.

Kredi, ticaret, hizmet ve sanayi işletmelerinin mal ve hizmet sunum faaliyetlerini desteklemek amacıyla, bankalarca verilen ve bilançoların aktifine alacak olarak yansıyan işlemlerin yürütülmesidir. Bankalar, verecekleri kredinin ekonomik geleceğini ilişkin değerlendirmeleri de ihmal etmeksizin, işletmelerin fon gereksinimlerini gidermekte, ödeme işlemlerine ve yatırımlarına yardımcı olmaktadır.

I. TİCARİ BANKACILIK

Banka işletmeciliği, kendine özgü para, kredi ve sermaye işleri ile uğraşan iktisadi birimlerin kuruluş, organizasyon, yönetim ve diğer her türlü faaliyetleri ile bunların hesap ve kayıtları konusunu içeren bir işletmecilik dalıdır. Ticari bankalar, bireylerin ve kurumların tasarruflarının değerlendirilmesi, işletmelerin fon gereksinimlerinin karşılanması, ulusal ve uluslararası ticari işlemlere aracılık edilmesi gibi önemli hizmetleri yerine getirirler.

A. Ticari Bankacılık Kavramı

Banka kavramı sermaye, para ve kredi üzerine her türlü işlemi yapıp düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin finansal piyasalardaki her

türlü gereksinimlerini karşılamak için çalışan bir iktisadi kuruluş ve işletme olarak tanımlanabilir.

Bankalar tasarruf sahiplerinden fonları toplayıp fon talep edenlere belli bir faiz karşılığında ve belli bir zamanda geri ödenmesi koşuluyla ödünç veren kurumlardır. Bu şekilde bankalar, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracılık yapmaktadır. Bu bağlamda bankaları para ve kredi ticareti yapan ve ödünç vermek üzere ödünç almak işlemleri ile uğraşan kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz[1].

Banka işletmelerinin faaliyetleri, diğer işletmelerin faaliyetlerinden farklı olmakla birlikte dört aşamadan oluşur[2]. Bunlar:

1. Sermaye koyma, teşkilatlandırma, hizmet birimlerinin tamamlanması ve kamuya duyurma,
2. Mevduat toplama, kaynak oluşturma,
3. Kredi verme, kaynak kullandırma,
4. Faaliyetlerin denetimidir.

Bankacılığın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin başlangıcı M.Ö.3500 yıllarına kadar uzanmaktadır. Mezopotamya'da Sümer ve Babillerin bankacılık yaptığını gösteren belgeler, bölgede yapılan kazılarda bulunmuştur.

Romalılar ve Yunanlılar ise bankacılığın ilk ve orta çağlardaki en büyük temsilcileridir. Avrupa'da da Lombard'lar bankacılığın öncülüğünü ve öğreticiliğini yapmışlardır.

Modern bankacılığın başlangıcı 1609 yılında Amsterdam Bankası'nın kurulması ile başlamıştır. 1694 yılında kurulan İngiltere bankası ve 1907'de ABD'de kurulan Federal Reserve Bank modern banka sisteminin temelini oluşturmuşlardır.

---

[1] Mehmet Ali Aktuğlu, **Banka işletmeleri ve Muhasebesi,** Mas Yayınevi, İzmir, 1984, s.6.
[2] Mikail Altan, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık,** Beta Basım, İstanbul, 2001, s.41.

Bankacılık tarihi incelendiğinde bankaların ekonomide geçerli ve etkin kurumlar olduğu, geçirdikleri her ekonomik aşamada üstlendikleri her görevi dönemin özelliklerine uyum sağlayarak yerine getirdikleri görülmüştür[3]. Bu görevleri yerine getirirken de para kavramı ile karşılıklı etkileşim içerisinde olmuşlardır. Ancak, bankacılığın hiç değişmeyen; her zaman geçerliliğini koruyan fonksiyonu bir "şey"'in emanet olarak alınıp, verilmesi veya saklanması olmuştur[4].

Bunun ötesinde bankacılık faaliyetleri, içinde bulunduğu dönemin gereksinimlerine ve özelliklerine göre farklılık göstermiştir. Bunun nedeni ise, üç unsura dayandırılabilir. Bunlar[5]:

1. Yasal düzenlemeler,
2. Bankacılık alanındaki eğilim,
3. Para ve sermaye piyasalarındaki değişmenin etkisidir.

Günümüzde teknoloji alanındaki gelişmeler ve bankacılığın giderek uluslararası nitelik kazanması, bankaların finansal alandaki hizmetlerinin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Örneğin factoring, leasing, swap gibi yeni finansal hizmetlerin bankalar aracılığı ile sunulması, bu kavramların yasal düzenlemelerinin yapılmasını gerektirmekte ve yapılan bu düzenlemelerle bankaların faaliyet alanları da değişmektedir.

Bankacılığın tarihi gelişimi, para kavramındaki gelişmenin yanı sıra teknolojik yeniliklere paralellik göstermiştir. Paranın fonksiyonları arttıkça bankacılık gelişme göstererek günümüzdeki modern bankacılık aşamasına ulaşmıştır. Günümüzde bankaların kalitesi ve saygınlığı; yüksek kaliteli krediler, düşük komisyon ve ücretler, iyi eğitilmiş personel ve banka yönetiminin risk yönetimindeki başarısı ile ölçülmektedir.

---

[3] Arslan Yüzgün, **Cumhuriyet Dönemi Turk Banka Sistemi (1923-1981)**, Der Yayınevi, İstanbul, 1982, s.10.
[4] Mikail Altan, a.g.e., s.42.
[5] George H. Hempel, Donald G. Simonson, Alan B. Coleman, **Bank Management: Text and Cases,** Fourth Edition, John Wiley and Sons, Inc; Toronto: 1994, s.19.

Bankacılık faaliyetlerinde değişikliğe neden olan başka bir etmen ise, para ve sermaye piyasalarındaki gelişimdir. Para ve sermaye piyasalarındaki küreselleşme eğilimleri, orta ve büyük ölçekli firmaları, kendi öz kaynakları ile finansman gereksinimlerini karşılamaya yöneltmektedir[6]. Bu durum bankaların bu tür firmaların finansmanı için kullandırdığı fonlardan aldığı payı azaltarak faiz marjını azaltmaktadır. Diğer taraftan para ve sermaye piyasalarında yeni geliştirilen menkul kıymetler ve oluşturulan yeni ikincil pazarlar, banka faaliyetlerinin değişmesinde etken olmuştur[7].

Ticari banka terimi on dokuzuncu yüzyılda İngiltere'de ortaya atılmıştır. O dönemde ticari bankaların en önemli özelliği, topladıkları paraları kısa vadeli kredi olarak kullandırmalarıdır. Ticari bankacılık kavramı genellikle mevduat kabul eden kredi kurumları olarak adlandırılır. Ticari bankalar sanayi ve ticaret işletmelerine kısa vadeli işletme kredisi açarak değişken maliyetlerini karşılamalarına yardımcı olurlar[8]. Daha çok ticaret ve üretimin finansmanı alanında çalışan ticari bankaları diğer bankalardan ayıran en önemli özellik, vadesiz mevduat toplamalarıdır[9].

Temel fon kaynaklarının, tasarruf sahiplerinin mevduatlarından oluşması nedeni ile ticari bankalar, mevduat bankaları olarak da adlandırılırlar. Günümüzde bankalar her türlü mevduatı toplayıp kredilere dönüştüren, kısa vadeli kredinin yanında orta ve uzun vadeli kredi de veren, yatırım ve kalkınma bankalarının konularında da faaliyet gösteren, sermaye piyasası için gerekli hizmetleri yerine getiren ve müşterilerine geniş bir hizmet çeşitliliği sunan kuruluşlar durumuna gelmişlerdir.

Günümüzde ticari bankalar, merkez bankalarının bankacılık fonksiyonları dışında kalan tüm bankacılık fonksiyonlarını yerine getirmektedirler. Ticari bankaların temel fonksiyonları, tasarruf fazlası bulunan ekonomik birimlerden finansman gereksinimi olan ekonomik birimlere fon akışını sağlamaktır. Diğer taraftan, ticari bankalar faaliyetleriyle üretim, tüketim ve bölüşüm sürecini

[6] George H. Hempel, Donald G. Simonson ve Alan B. Coleman, a.g.e., s.34.
[7] Mikail Altan, a.g.e., s.44.
[8] Faruk Çolak ve Tezer Öcal, **Finansal Sistem ve Bankalar,** Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 131, Ankara, 1999, s.37.
[9] Hakan Şakar, **Genel Bankacılık Bilgileri,** İstanbul Ecu Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri San. ve Ltd.Şti. Strata Yayıncılık, Yayın No:4, 2000, s.20.

kolaylaştırarak ekonomik sistemin fonksiyonlarını etkin bir şekilde yerine getirmesine katkıda bulunmaktadır.

B. Ticari Bankacılığın Amacı ve Fonksiyonları

Banka işletmesi, kredi satan ve satın alan bir kuruluştur. Topladığı mevduatları üzerine belli bir kâr marjı ekleyerek fon gereksinimi olanlara çeşitli krediler şeklinde verip işletmek ve böylece kazanç sağlamak banka işletmesinin temel özelliğini oluşturmaktadır.

Piyasa kurallarına göre işleyen bir ekonomide faaliyet gösteren ve ticari bir işletme olan bankanın nihai amacı; güven, emniyet ve likidite ilkelerini sağlayarak kârını azamileştirmektir.

Ticari bankalar, fonksiyonları itibariyle para, kredi ve sermaye piyasalarında etkin rol oynayarak ekonominin vazgeçilmez bir parçası haline gelmektedirler. Tasarrufları toplama, kredi olarak ekonomiye aktarma, kısa vadeli fonları uzun vadeli fonlara çevirme, etkin kaynak dağılımını sağlama gibi önemli fonksiyonları olan bankalar, para sistemi ve ekonominin temelini oluştururlar. Ticari bankaların yerine getirdiği fonksiyonlar aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir.

1. Finansal Aracılık Fonksiyonu

Bankalar tasarruf edilen büyük ve küçük miktardaki fonları toplayarak bir fon havuzu oluştururlar ve fon gereksinimi duyan kesime belli bir faiz karşılığında aktarırlar. Özellikle de büyük fon gereksinimi duyan işletmelerin ve devletin kredi taleplerini karşılayarak, ekonominin akışkanlığına yardımcı olurlar.

Bu fonlar kredi alanlar tarafından tüketim ve yatırım amacıyla kullanılır. Firmalar, işletme sermayesi ve sabit sermaye olarak ya da borçlarını ödemek için bankalardan fon talep ederler. Devlet ise, vergi gelirleri ve giderleri arasındaki zaman süresindeki açığı kapatmak üzere bu fonlara başvurabilir[10].

[10] Mikail Altan, a.g.e., s.67.

2. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu

Tasarruf yetersizliği ve döviz gelirlerinin ekonomik gelişmeyle uyum sağlamaması, hedeflenen kalkınma hızına ulaşma konusunda sıkıntıya yol açmaktadır. İç kaynaklarla yatırımların yapılamaması sonucu, yatırım malları ve hammadde ithalatı artar. Artan ithal talebini karşılamak için gerekli döviz kaynağı, ihracat ve dış borçlanma yoluyla sağlanabilir[11]. Faiz yükünden dolayı dış borçla kaynak sağlamak uygun olmadığından döviz yetersizliğinin giderilmesi geniş ölçüde ihracat olanaklarına dayandırılır.

Bankalar, belge karşılığı ödeme, akreditif ödeme, peşin ödeme, alıcı firma prefinansmanı, banka teminatı, forfaiting ve factoring gibi işlemlerle dış ticareti finanse ederek, firmaların ithalat-ihracat işlemlerinin daha güvenilir, kolay ve hızlı yürütülmesini sağlamakta ve ihracatı teşvik etmektedirler[12].

3. Uluslararası Finansal Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu

1970'li yılların başlarında dalgalı kur sistemine geçilmesiyle birlikte döviz kuru risklerinin yönetilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ulusal para değeri düşük olduğundan kur riski bu ülkelerin ithalatını azaltmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticarete etkin katılımını ve dünya ticaretinin gelişmesini sağlamak amacıyla, çeşitli finansal teknikler geliştirilmiştir[13].

Risk yönetimi aracı olarak geliştirilen bu türev ürünlerden; forward, future, opsiyon, swap sözleşmeleri, dünya para piyasalarında fon sahiplerinin yanı sıra spekülatörler tarafından da kullanılmakta, piyasaların derinleşmesine olanak sağlamaktadır[14]. Türev ürünlerin, etkin bir risk yönetim aracı olarak kullanılmalarında, bankalar, hem taraf hem de aracı olarak katılmaktadırlar.

---

[11] Erdoğan Alkin, **İktisat**, İstanbul Üniv.Yayını, No: 2256, Elektronik ofset, İstanbul, 1977, s.223.
[12] Mikail Altan, a.g.e., s.68.
[13] Kenneth A. Froot, David S. Schrftstein, Jeremy C. Stein, "Risk Management:Coordinating Corporate İnvestment and Financing Policies", **The Journal of Finance,** Vol:XLVIII, December 1993, s.1629-1631.
[14] Sandy Mc Kenzie, **Risk Management With Derivatives,** Mcmillan Publishers, Ltd, New York:1992, s.187-188.

4. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu

Bir ekonomide, iktisadi etkinlik, mevcut kaynaklar kullanılarak maksimum hasıla elde edilerek sağlanır[15]. Bankalar topladıkları kaynakları ekonominin ve toplumun ihtiyaç duyduğu öncelikli alanlara aktararak kaynakların yeniden tahsisine aracılık ederken, mevcut atıl fonları ekonomiye aktararak, hem müşterilerin hem kreditörlerin maksimum fayda elde etmelerine olanak sağlarlar[16].

Bankalar atıl kalan fonlara akıcılık kazandırarak makro düzeyde etkinlik sağlarlar. Bunun yanı sıra bankalar kredi verirken seçici davranarak kaynakların etkin kullanımını da gerçekleştirirler.

5. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

Bankada toplanan fonlar, gereksinimi olan birey ve işletmelerin, kısa vadeli ticari gereksinimleri, tüketim harcamalarının finansmanı, orta ve uzun vadeli yatırım ve projelerin finansmanı gibi amaçlarla kullandırılır. Bu sistemin işleyebilmesindeki en önemli unsur bankalara olan güvendir. Bankalar kredi alış verişinin esası olan güven unsurunu sahip oldukları teknik araçlar yardımıyla sağlarlar.

Bankacılık sistemi, izlediği kredilendirme politikaları ile de ekonomide gelir ve servet dağılımında etkili olur. Bankaların öncelikli illere ve sektörlere sağlayacağı düşük faizli, uygun vadeli ve avantajlı ödeme koşullarına sahip krediler, istihdam olanaklarının artmasına, alt gelir gruplarının gelirlerinin nispi olarak yükselmesine yol açabilir[17].

6. Kaydı Para Yaratma Fonksiyonu

Mevduat sahipleri bankalardaki paralarını nakit olarak çekebilecekleri gibi üzerine çek keşide etmek suretiyle de kullanarak piyasada bir ek satın alma gücü

---

[15] Recep Kök, **Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik: Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi.Yayın No:680, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum,1991, s.5.
[16] Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, 1992, İstanbul,s.5.
[17] Mikail Altan, a.g.e., s. 71.

oluştururlar. Buna kaydi para denir[18]. Bankaya yatırılarak hesaba geçen tutar kaydi paradır ve nakit olarak çekilmediği sürece de kaydi para olarak varolur.

Bankalar topladıkları mevduatların belli bir kısmını yasal karşılık olarak ayırdıktan sonra geri kalan kısım ile yeniden kredi verebileceklerinden ekonomide ek alım gücü yaratma gücüne sahiptirler[19]. Para yaratma gücü banka sisteminin elindedir. Bankaların kaydi para yaratmalarında yasal karşılık oranı, olağanüstü ihtiyatlar, vadeli tasarruf hesapları için ayrılan zorunlu karşılıklar belirleyici rol oynamaktadır.

7. Para ve Maliye Politikalarının Yürütülmesine Yardımcı Olma Fonksiyonu

Bankalar, hükümet politikalarının yürütülmesinde yardımcı olmaktadır. Çünkü hükümet politikalarının uygulanması için Merkez Bankası bu politikalara uygun para politikaları belirler. Reeskont faiz oranları, açık piyasa işlemleri ve karşılık oranları gibi araçlar kullanır. Bu araçlar para piyasası kurumu olan bankaların kredi ve mevduat hacimlerini doğrudan etkilerler.

Parasal aktarımın kredi kanalı diye adlandırılan bu mekanizma ile para otoriteleri, özellikle karşılık oranlarını kullanarak toplam kredi arzını kontrol altına alarak milli gelir ve enflasyon başta olmak üzere diğer makro büyüklükleri etkilemektedir[20].

8. Hizmet Fonksiyonu

Bankalar fon aktarma, kaydi para yaratma, gelir dağılımını etkileme gibi fonksiyonlarının dışında ayrıca çek, havale, fatura, çeşitli harçların tahsilatı ve dış ticaret işlemlerine aracılık gibi hizmetleri de sunmaktadır. Belli bir komisyon ve ücret karşılığında sunulan bu hizmetlerle bankalar, ekonominin işlerliğine katkıda bulunmaktadırlar.

---

[18] Vakıfbank Eğitim Müdürlüğü, **Mevduat**, Vakıfbank Eğitim Yayınları, İstanbul, 2002, s.1.
[19] İlker Parasız. **Para Banka ve Finansal Piyasalar,** Ezgi Kitabevi, Beşinci Baskı, Bursa, 1994 s.217.
[20] Emre Alpan İnan, "Parasal Aktarım Mekanizmasının Kredi Kanalı ve Türkiye", **Bankacılar Dergisi,** Sayı:39, 2001, s.19

C. Ticari Bankacılık Türleri

Toptancı ve perakendeci bankacılık ayrımının II. Dünya savaşı öncesinde ABD'de Wall Street para piyasasında yapıldığı görülürken, Avrupa'da bu ayrım İngiliz Profesör J.R.S Revell tarafından 1968 yılında yazdığı makalesinde ortaya atılmıştır. Buna göre mevcut ticari bankacılık sistemi; toptancı bankacılık ve perakendeci bankacılık sistemi olarak sınıflandırılmıştır[21].

1. Toptancı Bankacılık

Ekonomik faaliyetlerin son derece çeşitlilik göstermesi belirli konularda uzmanlaşmış bankalara gereksinimi artırmaktadır. Son yıllarda büyük şirketlerin özellikle finansal isteklerini karşılayabilecek, sorunlarına bir dizi çözümler önerebilecek, Euro tahvil, Euro pay senedi, Euro finansman bonosu, Interbank para piyasası gibi toptancı piyasalarda iş yapan hızlı çalışan banka arayışları artmıştır[22]. Diğer taraftan iletişim ve bilgisayar teknolojilerinde ortaya çıkan yenilikler, fon sağlama olanaklarını büyük ölçüde kolaylaştırarak toptancı bankacılığın gelişmesinde büyük bir etken olmuştur.

Geliştirilen yeni tekniklerle bankaların pazarlama faaliyetleri giderek daha rekabetçi duruma gelmektedir. Rekabetin artması ile bankacılık sisteminin finansal sorumlulukları daha az elde toplanmaya başlamış ve bankalar kendi ülke sınırlarını aşıp uluslararası düzeyde yayılarak hizmet ağlarını genişletmeye yönelmişlerdir. Ülke ekonomileri birbiriyle bütünleştikçe ve bankalar arasındaki rekabet arttıkça çoğunlukla mevduat ve kredi işlemlerine yönelik perakendeci faaliyetlere ağırlık veren çok şubeli bankalar, ölçekleri büyüyen ticari ve sınai firmaların toptancı kredi ve diğer hizmetlerini karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu gelişmeler toptancı piyasalarla çalışmaya yönelik bankacılığın daha da gelişmesini gerektirmiştir.

Toptancı bankalar az sayıda şubeye sahip olmaları nedeniyle çalışmalarını büyük ölçüde belli finansal merkezlerde sürdürürler. Firmaların giderek daha büyük

[21] Mikail Altan, a.g.e., s, 48.
[22] Kubilay Sağlam, "Ticari Bankacılıkta Kaynak Maliyeti ve Hesaplanması Üzerine Bir Uygulama" **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Projesi), İzmir, 2005, s.5.

ölçekli duruma gelmeleri, firma yöneticiliğini ön plana çıkarmış, firmaların sorunlarının çözümünde firma banka işbirliğini genişletmiştir.

Genel olarak toptancı bankacılık; müşterilerinden gelen büyük tutarlı kredi taleplerini karşılamak üzere başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük ölçekli fon sağlayan, geniş bir iş alanına sahip olan, müşterileriyle çok yakın ilişki içinde bulunan, hızlı karar alıp uygulayabilen, az sayıda şube ve profesyonel kadroyla çalışan bankacılık olarak tanımlanabilir[23].

2. Perakendeci Bankacılık

Perakendeci bankacılık çok sayıda şube esasına dayanmakla birilikte geniş bir alana yayılmış küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere faaliyet gösterir. Perakendeci bankacılık, mevduat bankacılığı ya da şube bankacılığı olarak da isimlendirilir.

Bu bankacılık türü vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, akreditif, açık kredi işlemleri, tüketici kredisi, çek tahsilatı, kredi kartları, kambiyo işlemleri, havale, yatırım projesi yönetimi, menkul kıymet alım satımı gibi çok çeşitli küçük hacimli standart işlemler yapmaktadır[24].

Uzmanlık gerektiren, büyük hacimli işlemlerin tamamına yakını toptancı bankalarca yürütülmektedir. Çok nadiren perakendeci bankalar bünyeleri içinde kurdukları birimlerle toptancı bankacılık işlemlerini yapmakta ve toptancı piyasalarda faaliyet göstermektedir[25].

II. TİCARİ BANKACILIKTA KREDİ KAVRAMI

Kredi, ticaret, hizmet ve sanayi işletmelerinin mal ve hizmet faaliyetlerini desteklemek amacıyla, bankalar tarafından verilen ve bilançoların aktifinde yer alan büyüklüktür. Kredi, bir ülkede ekonominin kalkınması ve ekonomik büyümenin sürekliliği açısından zorunlu bir kaynaktır.

---

[23] İlker PARASIZ, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 6. Baskı, Ezgi Yayınları, Bursa 1997, s.104.
[24] Kubilay Sağlam, a.g.e, s.7.
[25] İlker Parasız, a.g.e., 1997, s.105.

A. Kredinin Tanımı

İtibar, saygınlık, güvenilirlik anlamını taşıyan kredi, bir süre sonra geri ödemek vaadiyle mal ve hizmet satın alma gücü sağlayabilme yeteneğidir. Kredi, taraflardan birinin fonlarını diğer tarafa, karşılık isteyerek veya istemeyerek kiralamayı kabul ettiği bir işlem olarak tanımlanabilir[26].

Kredi karşılıklı yapılan bir işlemdir. Bir kredi işleminde, krediyi verin ve krediyi kullanan olmak üzere iki taraf vardır. Kredi verme işlemine "ikraz", kredi alma işlemine ise "istikraz" denir[27]. Genellikle krediyi veren banka ve diğer finansal kuruluşlar iken, krediyi alan taraf birey, firma veya devlet olabilmektedir.

Ticari bankacılık açısından kredi, bankanın, yaptığı istihbarat sonucunda gerçek ve tüzel kişilere, kanunları, iç kuralları ve kendi kaynaklarını da dikkate alarak teminat karşılığında veya teminatsız olarak para, kefalet veya teminat biçiminde tanıdığı olanaklardır.

Kredi, mübadele temeline dayanır. Zira herhangi bir kişinin ya da işletmenin kendisine ait olmayan bir hakkı ya da olanağı, karşılığını temin etmek koşuluyla, belirli bir süre için kendisininmiş gibi kullanabilmesini sağlamaktadır. Taraflardan kredi alan sahip olduğu fon için önceden belirlenmiş bedeli ile birlikte geri ödeme vaadinde bulunurken, diğer tarafı temsil eden finansal kurum ise sözü geçen olanağı ya da fonu kararlaştırılan süre içerisinde kullandırmayı kabul etmektedir. Dolayısıyla kredi, fon arz eden ve talep eden taraflar arasında güvenceye dayanan ekonomik bir alışveriştir[28].

B. Ticari Bankalarda Kredi Kaynakları

Klasik anlamda bir ticari bankanın mevduat toplamak ve kredi vermek üzere iki ana faaliyet konusu bulunmaktadır. Krediler banka bilançosunun aktif kısmında, mevduat ise pasif kısmında yer almaktadır.

---

[26] Taner Gürkan, "Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi", **T.C Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, s. 3.
[27] Ali Ongur, **Banka Kredileri**, Ankara Basım Sanayi, 1982, s.12.
[28] Güler Aras, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:30, Ankara, s.4.

Ticari bankalarının fon kaynakları vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, yurtiçi ve yurtdışı finansal kuruluşlardan alınan krediler ile ortaklardan sağlanan sermeye benzeri birikmiş kârlardan; fon kullanımları ise nakit, mevduat karşılıkları, kredi, hisse senedi ve tahvil yatırımlarından oluşmaktadır.

Banka kredi işlemlerini özkaynakları, yabancı kaynaklar ve teknik kredi kaynağı ile finanse etmektedir. Bir bankanın özkaynakları; ödenmiş sermayeleri, ayrılmış sermayeleri ve yedek akçelerden oluşur. Bankalar özkaynaklarını sabit değerlere ya da iştiraklerine yatırdıklarından kullandırdıkları kredilerde özkaynak payı düşüktür.

Yabancı kaynaklar; bankanın belirli bir maliyete katlanarak elde ettiği krediler, mevduat, teknik kredi kaynaklarından oluşur. Türkiye'de bir banka bankalar arası para piyasası aracılığı ile diğer bankalardan, Merkez Bankasından ya da yurtdışı kaynaklardan (sendikasyon ve benzeri) kredi elde edebilir. Ayrıca banka müşterilerinin yatırdıkları mevduat da kredi kaynağıdır.

Mevduat sahiplerinin bankalara yatırdıkları paralardan Bankalar Kanunu gereğince ayrılması zorunlu olan karşılıklar çıktıktan sonra kalan tutar, bankacılık sisteminin açabileceği kredi hacmini göstermektedir.

Bankalarda teknik kredi kaynağı ise " bankada hesabı olmayan şahıslar adına doğan alacaklarla, bankaya gelen paraların kaydına özel, çeşitli alacaklar hesabının devamlı şekilde alacak bakiyesi göstermesi halinde kullanılan kısımdır"[29].

Borçlu cari hesaplar ile alacaklı cari hesapların faiz ödemelerindeki farklılık da banka kredilerinin kaynağını oluşturur[30]. Alacaklı cari hesapların faizleri yıl sonunda, borçlu cari hesapların faizleri ise üç ayda bir hesaplanır. Mevduat faizleri bir gün sonra, kullandırılan kredilerin faizleri ise aynı gün işlemeye başlar. Aradaki farklar banka için fon olanağı yaratır.

---

[29] Canan Yaylaçam, "Türkiye'de Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Bankalar Açısından Değerlendirme Yöntemleri", **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1999, s.11.

[30] İlker Parasız, a.g.e., s.138

C. Kredinin Ekonomideki Rolü

Genel olarak kredinin ekonomideki rolü ve sağladığı faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir[31]:

1. Kullanılmayan atıl paranın tekrar dolaşıma kazandırılmasını sağlayarak, hem işlem hacmini genişletir hem de gömülemeyi azaltır.

2. Milli gelirin artmasını sağlar. Kişilerin ellerinde hazır bulunan ancak gelecekte harcamayı planladıkları paranın bugünden harcanarak ekonomiye kazandırılmasına yardımcı olur.

3. Kullanılmayıp atıl üretim faktörü olarak bekletilen parayı, üretim sürecine kazandırır. Böylece krediler yolu ile genişletilen üretim düzeyi, yine milli gelirin artmasını sağlar.

4. Üretime başlamak için sermaye sıkıntısı çeken girişimcinin zaman kaybetmemesini sağlar. Gelecekte yapılacak bir üretimin daha önceden yapılmasını sağlayarak ekonomik gelişmenin hızlanmasına katkıda bulunur.

5. Sermaye birikimi sağlar.

6. Kredinin getirisi olan faiz, tasarrufları ile kredi vererek faiz geliri elde eden kimseleri daha fazla tasarruf yapmaya teşvik eder.

D. Kredinin Unsurları

Kredi olayının oluşması için belirli unsurların var olması gerekir[32]. Bu unsurlar; kredinin tarafları, zaman (vade), güven ve saygınlık, risk (teminat), gelir (verim) ve kefalet olarak sıralanabilir.

Kredide genel olarak iki taraf vardır. Banka, kendisine kredi talebinde bulunulması sonucunda çeşitli incelemelerle kredinin verilmesini uygun gören ve krediyi kullandırdıktan sonra alacaklı hale gelen tarafı oluştururken, kredi alan ise,

---

[31] Oğuzhan Ardınç ve Pınar Yılmaz, **Para- Banka- Uluslararası İktisat ve Türkiye Ekonomisi,** Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara ,1994, s.63.

[32] Şahap Kavcıoğlu, **Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Çözüm Yolları ve Takibi**, Türkman Kitapevi, İstanbul, 2003, s.6.

banka tarafından kredi kullanmasına izin verilen ve bu işlem sonucunda bankaya borçlu duruma düşen tarafı oluşturmaktadır.

Kredinin tanımından da anlaşılacağı gibi, devredilen satın alma gücünün belli bir zaman sonra ödenmesi ya da yerine getirilmesi vaadinden söz edilmektedir. Başka bir deyişle kredi işleminin olabilmesi için belirli bir vadenin söz konusu olması yani krediye konu olan paranın belli bir süre sonunda yani vadede ödenmesi gerekmektedir.

Belli bir süre sonunda krediye konu olan borcun, vadesinde ödeneceğinden emin olunması, krediye olan güven unsurunu oluşturmaktadır. Kredi verilecek gerçek ya da tüzel kişinin banka nezdinde saygınlığı olmalı ve kendisine güvenilmelidir.

Genel anlamda risk kavramı çeşitli değişkenlerin ve varsayımların olumsuz yönde değişmesi anlamına gelmektedir. Bankacılıkta ise, bir işletmeye kullandırılan kredi tutarına da risk denilmektedir. Müşterinin bir bankada belirli bir tarihteki riski, o tarihte kullanmış olduğu ve halen kapatılmamış kredilerinin toplamını ifade etmektedir.

Her bir kredi işlemi kendine özgü ve değişik riskler taşımaktadır. Bu riskler çevresel risk, sektör riski, ürün/pazar riski, işletme riski, geri ödeme kaynakları riski ve finansal risktir. Bu söz konusu riskler olası bir kredi kaybına neden olabilir. Kredi kayıpları kredilendirme sürecinin vazgeçilmez bir unsurudur ve bankanın tüm iş birimlerini etkiler. Bu kayıplar, borçlu tarafın bankaya ödemekle yükümlü olduğu finansal yükümlülüğünü yerine getirmediği miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında karşılaşılan çeşitli giderlerdir[33].

Kredinin bünyesindeki bu risk faktörü karşısında banka, belirli bir teminat talep eder. Risk, karşı tarafın yükümlülüklerini zamanında yerine getirmekten kaçınmasına ya da getirememesine ve alınacak teminatın cinsine göre artar ya da azalır. Teminat alınmadan kullandırılan krediler dışında öngörülmeyen riskler için teminat alınması güven unsurunun bir parçasıdır.

[33] Gökhan Açıkgöz, "Türkiye'de Ticari Bankalarda Ticari ve Kurumsal Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi" **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2005, s.12.

Bankalar girdikleri nakdi risk karşılığında faiz, gayri nakdi risk karşılığında da komisyon talep etmektedirler. Ancak bankalar mevduat toplayıp kredi dağıtmak dışında birçok hizmet de sağlarlar ve bunların karşılığında da komisyon alırlar. Bankalar kredi kullandırırken aynı zamanda komisyon geliri de elde edebilirler.

Kefalet ise, asıl borçlunun yüklendiği borcu ödenmesinin sağlanmasını alacaklıya karşı taahhüt etme işlemidir. Kefalet sözleşmesinde iki taraf vardır; Kefil ve asıl borcun (kefil olunan borcun) Alacaklısı. Kefil olunan (asıl) borcun konusu ne olursa olsun, kefilin borcu daima borcun ifa edilmemesi sebebiyle alacaklının uğradığı müspet zararın giderilmesine yönelik para borcudur. Kefaletin geçerli olması, yazılı şekilde yapılmasına ve kefalet taahhüdünün yer aldığı yazılı metinde kefilin sorumlu olacağı en yüksek tutarın gösterilmesine bağlıdır.

E. Kredi Türleri

Geleneksel olarak, ticari bankaların müşterilerine geçici bir destek sağlamak için sadece kendi kendini likidite eden krediler sundukları varsayılmaktaydı. Bugün ise, farklı özelliklerde, farklı vadelerde ve değişik amaçlara yönelik pek çok kredi türü uygulamaya konu olmaktadır.

Krediler, türleri açısından çok çeşitli sınıflara ayrılabilmektedir. Kredileri sınıflamada kredinin niteliği, vadesi, kullanım amacı, kullanıldığı sektör, kullanım alanı, güvencesi gibi ölçütler esas alınmaktadır. Bu sınıflandırma içindeki bir kredi türü başka bir kredi türü içinde de yer alabilmektedir.

1. Nitelik Yönünden Krediler

Nitelik açısından krediler nakdi ve gayri nakdi krediler olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Nakdi kredi, belirli şartlar altında, belli bir miktar paranın, faiz ve komisyon karşılığında ödünç verilmesidir. Kredi müşterilerine nakit olarak kullandırılacak bu kredi türlerinin toplam tutarına, bankacılıkta plasman denilmektedir. Nakdi krediler kendi içinde borçlu cari hesaplar, iskonto-iştira kredileri, döviz kredileri ve prefinansman kredileri olarak dörde ayrılır.

Gayri nakdi kredi ise borcun ödenmesi veya bir işin yapılması için bankanın müşterisi lehine, gerçek veya tüzel üçüncü kişilere komisyon ve masrafların alınması karşılığında taahhütlerde bulunması ve garanti vermesidir. Bu iki tür kredi hem ulusal para hem de yabancı para cinsinden verilebilmektedir.

2. Vade Yönünden Krediler

Vade açısından krediler kısa, orta ve uzun vadeli krediler olarak ayrılır. Genellikle kısa vadeli krediler vadeleri 1 yıla kadar olan, orta vadeli krediler vadeleri 1-5 yıl olan, uzun vadeli krediler ise vadeleri 5 yıldan fazla olan kredilerdir.

Genellikle kısa vadeli krediler işletmelerin cari aktiflerinin finansmanında kullandırılır. Orta ve uzun vadeli krediler ise sabit sermaye yatırımlarını finanse etmek, mevcut sabit kıymetlerin ekonomik değerlerini arttırıcı amortisman giderlerini ve yenilemeleri karşılamak, net işletme sermayesini arttırmak, mevcut bir borcun ödenmesini sağlamak amacıyla kullandırılır[34].

3. Müşterinin Özelliğine Göre Krediler

Müşterinin özelliğine göre krediler bireysel, ticari ve kurumsal krediler olmak üzere üçe ayrılır. Bireysel krediler, herhangi bir hizmetten yararlanılması veya varlığın satın alınması için ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, belirlenmiş şartlarda ödenmek üzere kullandırılan kredilerdir[35].

Kurumsal ve ticari krediler, ticari nitelik taşıyan şahıslar, adi ortaklıklar, şahıs şirketleri ve sermaye şirketlerine çoğunlukla üretim ve ticaretin finansmanı için verilen nakdi ve gayri nakdi kredilerdir. Bilanço hacmi büyük, cirosu yüksek işletmelere verilen krediler kurumsal, bilanço hacmi ve cirosu düşük müşterilere verilen krediler ise ticari kredilerdir[36]. Kurumsal ve ticari krediler, ticari hayatın gerektirdiği işlemlerin yapılabilmesi, işletmelerin kısa vadeli ve uzun vadeli sermaye gereksinimlerinin karşılanabilmesi amacıyla kullandırılan kredilerdir.

---

[34] Öztin Akgüç, "Orta Vadeli Kredilerin Tanıtılması, 1. nolu Bildiri", **Türkiye Muhasebe Uzmanlar Derneği,** Yörük Matbaası, Yayın No:2, İstanbul, 1973, s.14-16

[35] Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi,** 3.Baskı, Beta Basım Dağıtım A.Ş, İstanbul, 2001, s.14.

[36] Hakan Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Akdeniz Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul Temmuz, 2002, s.56.

Türkiye'de ticari ve kurumsal kredinin ayrımı bankalar arasında farklılık göstermektedir. İşletmelerin niteliklerine göre (hizmet, imalat, turizm, inşaat, ticaret) farklı rakamları baz alan ve çeşitli ölçütlere göre müşterilerinin finansal gücünü dikkate alan farklı uygulamalar mevcuttur. Fakat genel olarak, cirosu 30.000.000 Amerikan doları veya aktif büyüklüğü 10.000.000 Amerikan dolarını aşan müşterilere verilen krediler kurumsal kredi, bu tutarın altında cirosu veya aktif büyüklüğü olan müşterilere verilen krediler ise ticari kredi olarak tanımlanmaktadır[37].

Bu finansal değerlerden bağımsız olarak; yurtiçindeki diğer bankalara, bankanın iştiraklerine, iktisadi devlet teşekküllerine, sosyal sigortalar kurumuna, emekli sandığına, kamu sigorta şirketlerine, adli kurumlara ve kamu bütçeli idarelere verilen krediler, çeşitli bankalarda kurumsal kredi olarak değerlendirilmektedir[38]:

4. İzin Yönünden Krediler

İzin yönünden krediler, şube yetkili ve bölge müdürlüğü yetkili krediler olarak ikiye ayrılabilir. Şube yetkili krediler bir şubenin, genel müdürlük ve bölge müdürlüğü gibi bir üst birimin iznine gerek duymadan açtığı kredilerdir. Şubeler kendi kredi limitlerini aşan kredi teklifini bağlı oldukları bölge müdürlüklerine iletirler. Bölge müdürlükleri de kendi kredi limitleri içindeki krediyi karara bağlar. Bu kredilere bölge müdürlüğü yetkili krediler denir. Şube ve bölge müdürlüğü kredi limitlerini aşan kredi tekliflerini ise genel müdürlük değerlendirip karara bağlar.

5. Veriliş Amacına Göre Krediler

Veriliş amacına göre krediler; yatırım kredileri, donatım kredileri, işletme kredileri ve tüketim kredileri olarak sınıflandırılabilir. Yatırım kredisi, işletmelerin sabit kıymetlerinin finansmanı için uzun vadeli olarak verilen kredilerdir. Donatım kredisi, işletmelerin bina ve tesislerinin yenilenmesi, modernizasyonu veya genişletilmesi için orta ve uzun vadeli olarak verilmektedir. İşletme kredisi, işletmelerin kısa, orta ve uzun vadeli olarak üretim faaliyetlerinin ve kısa vadeli

[37] Gökhan Açıkgöz, a.g.e., s.15.
[38] Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü, **Kredi**, Etam Matbaası, 12.Baskı, Yayın No:57, İstanbul 2002, s.25.

kaynak gereksinimlerinin finansmanı için verilen kredidir. Tüketim kredisi ise tüketim harcamalarının karşılanması için verilen kredilerdir.

6. Sektör Yönünden Krediler

Bankalar özel sektörde faaliyet gösteren işletmelere kredi kullandırabilecekleri gibi kamu sektöründeki işletmelere de kredi kullandırmaktadır. Bunun dışında, tarım, sanayi, otomotiv, denizcilik, ulaştırma sektörlerine yönelik de sınıflandırma yapılabilmektedir.

7. Teminat Yönünden Krediler

Teminat yönünden krediler, teminatlı krediler ve teminatsız krediler olarak ikiye ayrılabilir. Teminatsız krediler müşterinin imzasına güvenilerek herhangi bir teminat alınmadan verilen kredilerdir. Açık kredi, örnek olarak gösterilebilir. Teminatlı krediler ise kredi müşterisinin yanında üçüncü bir şahsın imzasına dayanılarak veya ipotek tesisi veya menkul kıymetlerin rehin edilmesi karşılığında verilen kredilerdir.

8. Kullanım Türüne Göre Krediler

Kullanım türüne göre krediler, bir defalık, spot ve rotatif olarak sınıflandırılabilir. Bir defalık krediler genellikle bir projenin finansmanı için kullandırılan ve proje sona erdiğinde iptal edilen kredilerdir. Spot krediler, banka ile müşterisi arasında yapılan bir anlaşma ile vade, faiz ve ödeme tarihleri kesinleştirilen ve taraflardan sadece birinin talebi ile kapanamayan kredilerdir. Rotatif krediler, işletme sermayesi gereksiniminin finansmanı amacıyla kullandırılan ve cari hesap biçiminde çalışan kredilerdir. Her üç ayda bir faiz ve faiz üzerinde oluşan vergi ve masraflar ödendiği ve belirlenen limit aşılmadığı sürece serbestçe kullandırılabilirler. Taraflardan birinin istemesi üzerine kredi kapatılabilir ve karşı taraf da bu talebe uymak zorundadır[39].

Görüldüğü gibi krediler farklı ölçütlere göre sınıflandırılabilmektedir. Önemli olan verilecek kredinin, doğru gereksinimleri karşılamak üzere kullandırılmasıdır.

[39] Hakan .Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, a.g.e.,ss.61-62.

Ekonomik birimlerin temel amacı, ticari faaliyetlerini sürdürerek hayatta kalmak, büyümek ve kârlılığını artırmaktır. Bu amaçlara ulaşmak için gerçekleştirecekleri yatırımlara ilişkin fon açıklarını, ticari bankalardan kredi olarak sağlayabilmektedirler. Kredi talep eden ekonomik birimler, aldıkları kredileri genellikle işletme sermayesi sağlamak, vadesi gelen borçları ödemek, stokların finansmanını sağlamak, yatırımları finanse etmek amacıyla kullanabilmektedirler.

Ekonomide önemli bir role sahip olan kredilerin fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için, sağlıklı bir bankacılık sektörü yanında sağlıklı bir fiyatlandırma sistemi gerekmektedir. Ancak, finansal aracılık faaliyetlerinin yüksek maliyetlerle sürdürüldüğü ekonomilerde, bankaların ve reel sektörün kendilerinden beklenen gelişimi göstermeleri oldukça güçtür. Bu yüzden bankalarda ürünlerin fiyatlandırmasının doğru yapılabilmesi için kaynak maliyetinin doğru hesaplanması gerekmektedir.

Ticari Bankacılık ve Kredi başlığını taşıyan bu bölümde, ticari bankacılık kavramı, amacı, fonksiyonları ve türleri ele alınmıştır. Daha sonra ticari bankacılıkta kredi kavramına yer verilmiş, ticari bankaların kredi kaynakları, kredinin ekonomideki rolü, kredinin unsurları ve türleri açıklanmıştır. İkinci bölümde, öncelikle ticari bankacılıkta kaynak maliyetini belirleyen unsurlar ve kaynak maliyeti hesaplama yöntemleri açıklandıktan sonra, kredi fiyatlandırma süreci ve kredi fiyatlandırma yöntemleri incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA KAYNAK MALİYETLERİNİN BELİRLENMESİ VE KREDİ FİYATLANDIRMA TEKNİKLERİ

Kaynak maliyeti; başta mevduat olmak üzere repo, alınan krediler, bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyeti demektir. İster yabancı kaynak olsun isterse bankanın ortakları tarafından konulmuş olsun, bankanın kullanmış olduğu her kaynağın bir maliyeti vardır ve banka kullandığı bu kaynakların bedelini ödemek zorundadır.

Fon maliyetleri ve bankanın diğer giderlerinin oluşturduğu maliyetler, bankanın isteyeceği minimum kredi fiyatını belirlemektedir. Banka da bunun üzerine bir kâr marjı ekleyerek fon gereksinimi olanlara krediyi aktarmaktadır. Uygun ürün fiyatlamasının gerçekleştirilebilmesi için maliyet hesaplarının hatasız yapılması ve fiyatlandırma yöntemlerinin doğru uygulanması gerekmektedir.

I. KAYNAK MALİYETİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR

Bankalar halktan topladıkları mevduatı ve diğer kaynaklardan sağladıkları fonları ekonomiye kredi olarak plase eden kurumlardır. Bankalar az ya da çok maliyetli olan bu kaynakları, belirli bir kâr marjı ilave ederek müşterilerine kredi şeklinde aktarırlar. Dolayısıyla kaynak maliyeti bankanın fiyatlamasını ve kârlılığını doğrudan etkilemektedir.

Bankaların pasif maliyetleri genel anlamada kaynak maliyetinin bir ifadesidir. Bankaların normal plasmanlarda kullandıkları finansal kaynaklarının toplam maliyeti, pasif maliyetini verir. Bu kaynaklar, banka bilançosunun pasifinde yer alan mevduat, alınan krediler, para piyasalarından sağlanan fonlar, sermaye ve diğer pasif hesapların normal plasmanlarda kullanılan kısımlarının maliyetleridir.

A. Kaynak Maliyeti ve Bankacılık Açısından Önemi

Bankalarda kaynak maliyeti, kullanılan ve kullanılması düşünülen her türlü kaynağın maliyetlerinin ağırlıklı ortalamasına eşittir. Kullanılan veya kullanılması düşünülen kaynakların yapısal özellikleri, bağımsız kaynak maliyetlerinin

hesaplanmasında etkili olmaktadır. Böylece, her bağımsız kaynağın kendi özelliklerine göre saptanan maliyetlerinin ağırlıklı ortalaması, kullanılan toplam kaynağın maliyetini vermektedir[40].

Başka bir tanıma göre, kaynak maliyeti, mevduatın yanı sıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynakları; repo, kullanılan krediler, bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyeti demektir[41]. Bu havuz bankanın plase edeceği toplam kaynak miktarına eşittir. Fon maliyetleri ve bankanın diğer giderlerinin oluşturduğu maliyetler, bankanın kullandırdığı kredinin minimum fiyatını belirlemektedir.

Kaynak maliyeti hesaplanırken, bankanın kullandığı her kaynağın maliyeti önce ayrı ayrı hesaplanır. Daha sonra söz konusu maliyetin işletmenin sermaye yapısı içindeki ağırlıkları göz önünde bulundurarak ortalama kaynak maliyeti bulunur. Bankaların pasif maliyetleri genel anlamda kaynak maliyetinin bir ifadesidir. Bankaların normal plasmanlarda kullandıkları finansal kaynaklarının toplam maliyeti, pasif maliyetini vermektedir[42].

Türkiye ekonomisinin yeterince kaynak yaratamamasının yanı sıra çok sayıda küçük bankadan oluşan yapı, kaynak paylaşımını artırmaktadır. İlk beş bankanın aktif toplamının sektör aktiflerinin toplamının yarısına ulaşması, sektördeki yoğunlaşmanın bir göstergesidir.

Ticari bankaların fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde yaşanan gelişmelere karşın mevduat yine de kaynaklar içindeki önemini korumaktadır. Mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz olarak enflasyon oranları ile yakın bir ilişki içindedir. Serbest faiz sistemine geçilmesi ile birlikte faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat yapısının vadeli lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Kaynak maliyeti aynı zamanda yasal karşılık ayırma zorunluluğu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri yüzünden de yükselmektedir. Ayrıca Banka

[40] Ali Ceylan, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, 8.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2003, s.197.
[41] Zeynep Ada Eroğlu, "Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti", **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mali Sektör ve Politikalrı Dairesi Raporu 2001/5,** Ankara 2001, s.1.
[42] Özcan Güven, **Bankalarda Fon Kullanımı ve Yönetimi**, 1.Baskı, İzmir 1981, s.126.

ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), diğer giderler, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) primleri, Gider Vergisi kesintileri, kredi maliyetini artıran diğer unsurlardır.

Bankaların yüksek maliyetle topladıkları mevduat kaynağından yasal karşılık ayırmaları sonucu ancak bir bölümünü kendi inisiyatifleri doğrultusunda kredi olarak kullandırabilmeleri nedeniyle, mevduat faiziyle bankaların plase edilebilir kaynaklarının maliyeti arasında önemli bir marj oluşmaktadır. Bu marjı belirleyen önemli unsurlardan biride işletme giderleridir. İşletme giderleri içinde en önemli payı personel giderleri oluşturmaktadır.

Bankaların mizanlarındaki maliyetlerine bakarak (tarihi maliyet) geleceğe yön vermeleri doğru değildir. Bu tür bir maliyet yöntemi geçmiş performansın değerlendirilmesinde yararlıdır. Günümüz bankacılık sistemindeki hızlı değişim, dinamik bir maliyet analizini gerektirmektedir[43].

Bankalarda, bankalar arası plasman, menkul değerler portföyü, krediler gibi aktif ürünlerin fiyatlandırmasının doğru yapılabilmesi için fonlama ilkelerinin doğru saptanması ve kaynak maliyetinin iyi hesaplanması gerekmektedir. Bu konuda birden fazla yaklaşım olmakla birlikte, her durumda uygun bulunan yöntem tercih edilmeli, sadece piyasadaki rakip bankaların belirlediği ve kaynak maliyetinden bağımsız olarak yapılan fiyatlandırmadan kaçınılmalıdır[44].

B. Kredi Maliyet Unsurları

Bir kredinin fiyatlamasında dikkate alınan en önemli faktör maliyettir. Fon maliyeti aynı zamanda kredi fiyatlandırma sürecinde en önemli gideri oluşturmaktadır[45]. Bazı durumlarda, maliyet hesaplaması yapılmakla birlikte belirli amaçlar ve yararlar uğruna maliyetlerin altında fiyat saptanabilmektedir[46].

---

[43] Kubilay Sağlam, a.g.e., s.14.
[44] Özgü Güldoğan, " Kredi Fiyatlama Tekniklerinin Ticari Bankacılık Açısından Analizi", **T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir 2002,s.81.
[45] Rose Fraser, **Financial Institutions**, Second Edition, Business Publications, Inc., 1985, s.292.
[46] John. R. Walker, **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyeter,** (Çeviren; Feryal Orhon), Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No:1, İstanbul, 1985, s.126.

Kredinin bankaya maliyetini hesaplayabilmek için maliyeti oluşturan unsurların iyi bilinmesi gerekmektedir. Böylece gerçek fon maliyeti belirlenerek rasyonel bir fiyatlama yapılabilir. Fakat bankalar fiyatlandırma işlemlerinde çok sınırlı ya da hiç maliyet bilgileri olmadan hareket etmektedirler. Fiyatlar oluşturulurken doğru maliyet bilgisine sahip olunursa, doğru karar verme olasılığının artacağı açıktır.

Bankacılık benzeri hizmetler sunan kuruluşların baskıları ve bankalar arası rekabet sonucu kredi kurumlarının kâr marjlarının daralması, bu kurumların maliyetlerini denetim altına almalarını gerektirmiştir. Maliyetlerin toplamı, en az fiyat marjını (asgari marjı-fiyat alt sınırı) verecektir. Düşük maliyetler kredi işlemlerinde verim gücünün ölçüsüdür. Rekabet ortamında kredi fiyatını belirlemede bankalar asgari marjlara yönelerek, fırsat maliyetlerini göz önünde bulundurarak, öz sermayenin değerini koruyabilirler. Gerçekte somut bir kredi fiyatının kararlaştırılması için bir dizi faktörün dikkate alınması gerekmektedir[47].

Tam maliyet sistemi temeline dayanan fiyat alt sınırının üzerinde uygulanacak bir faiz oranı, bankanın kapasite kullanımını arttırmakta ve banka açısından bir varlık artışı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Fiyat alt sınırının belirlenmesinde, uzun süreli stratejik düşünceler çerçevesinde gerçek bir tam maliyet yaklaşımı ile boş kapasitelerin bulunduğu durumlarda kısa süreli ek kredi bağlantıları için marjinal maliyet yaklaşımı arasında ayrımın yapılması gerekir. Kısa sürede alternatif kullanım alanları bulunmayan banka fonlarının müşteri hizmetine sunulmasında hangi maliyet unsurlarından ne derece vazgeçilebileceği önemli bir karar konusudur[48].

[47] Turgut Özkan, **Ticari Bankacılıkta Kredi Fiyatlandırma Teknikleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s.40.
[48] Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi,** 3.Baskı,Beta Yayınevi,İstanbul, 2001, s.170.

Kredi olarak verilen fonların maliyetini, dolayısıyla kredilerin karşılığı olan en az marjları belirleyen maliyet unsurları şunlardır:

- Özsermaye ve Likidite Maliyetleri

- Kredi Risk Maliyetleri,

- Birim Maliyetler,

- Genel Maliyetler.

Bu tür maliyetlere mevduat derleme maliyetini, yani vadeli ve vadesiz mevduat faiz maliyetlerini de ilave etmek olanaklıdır. Bu konu kredi maliyetleri bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Öte yandan kredi hacmindeki değişikliklere göre yapılan sınıflamaya göre ise maliyetler; sabit, değişken ve yarı değişken olarak üçe ayrılabilir.

Sabit maliyetler, kredi hacmindeki artış veya azalışlarla aynı oranda değişmeyen maliyetlerdir. Örneğin, kredi biriminde çalışan personelin sayısı, kısa dönemde kredi hacmindeki artışla doğru orantılı olarak artmaz.

Değişken maliyetler, sabit maliyetlerin aksine, kredi hacmindeki artışla birlikte doğrudan toplam olarak değişebilen maliyetlerdir. Örneğin, kredi hacmindeki artışla kredi işlemlerine ilişkin kırtasiye ve haberleşme masraflarında artış olabilmektedir.

Genellikle değişken maliyetlerin büyük bir kısmı faaliyetlerle ilişkili olmakla birlikte, sabit maliyetler belirli zaman dilimine aittir. Başka bir deyişle, değişken maliyetler bizzat üretimin (kredinin) kendisiyle ilgiliyken, sabit maliyetler üretimde bulunabilme yeteneği (kredi verebilme yeteneği) ile ilgilidir.

Yarı değişken maliyetler, belirli etkenlere göre zaman zaman farklılık gösteren maliyetlerdir. Yarı değişken maliyetler kredi hacminin belirli bir seviyesine kadar sabit maliyetler olarak adlandırılırken, kredi hacmi çok fazla arttığı zaman değişken maliyet şekline dönüşürler.

II. KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

Bankalar, öz kaynakları dışında yabancı kaynaklara da gereksinimi olan şirketlerdir. Bu nedenle uygun ürün fiyatlamasının gerçekleştirilebilmesi için maliyet hesaplarının doğru yapılması gerekmektedir.

Bankanın fon transfer fiyatlandırma sistemi; varlıkların vadesini, değişkenliğini, likiditesini ve bunları fonlayan kaynağı göz önüne alarak varlığın fiyatlandırılmasını sağlayacaktır. Tüm bankaların değerlendirebileceği bir kâr ölçüsü oluşturmak ve fonların maliyeti kadar değerini de saptamak uygun olacaktır.[49]

Kaynak maliyetinin hesaplanmasında kullanılan başlıca iki yöntem vardır. Bunlar; geçmiş bilgiler ışığında ve diğer bankaların endeks faiz oranına göre ayarlanmış "statik kaynak maliyeti hesaplama yöntemi" ve kabul edilen her kaynağa ve geri ödenen her kaynağa göre değişen, kaynaklar arasındaki vade ve faiz oranları farklılığının giderilmesini sağlayan "dinamik kaynak maliyeti hesaplama yöntemidir"[50]. Söz konusu iki yöntem dışında "marjinal kaynak maliyeti" ve "ortalama kaynak maliyeti" de diğer kaynak maliyeti hesaplama yöntemleridir.

A. Statik Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi

Bu yöntemle belirli bir dönemde gerçekleşen bilânço ve gelir tablosu rakamlarını göz önünde bulundurarak, geçmişte gerçekleşen maliyetler hesaplanır. Bu hesaplamalardan elde edilen sonuçlar eğer ara dönemlerde yapılıyorsa yıla yayılarak, yıl sonlarında ya da yıldan yıla hesaplanıyorsa olduğu gibi alınıp karşılaştırılarak geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmak üzere kullanılmaktadır.

Bu yöntemin sakıncası, hesaplamaların geriden gelmesi ve kısa dönemli dalgalanmaların fiyat hesaplamalarına katılmamasıdır. Hesaplama yapıldığında genellikle dalgalanmalar sona ermiş olmakta ve hızlı fiyat değişimleri yapma olanağı kalmamaktadır.

---

[49] Arman Tevfik ve Gürman Tevfik, **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş,** 1.Baskı, TBB Yayınları, İstanbul 1997, s.325.
[50] Hakan Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri,** a.g.e., s.33.

B. Dinamik Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi

Dinamik yöntemle hesaplama yapılırken, bankanın büyüklüğüne, bilgi işlem sistemlerinin gücüne ve hazırlanan programların yeterliliğine bağlı olarak, aylık, haftalık, günlük ortalama kaynak maliyeti bulunabilmektedir. Bu işlemin yapılması sırasında, esas alınan döneme göre, her kaynak girişinde ve çıkışında hesaplama yenilenir ve yeni bir kaynak maliyeti bulunur. Bu yüzden Şube Cari Faiz oranları her yeni dönem başında yeniden belirlenir. Eğer hesaplama anlık yapılıyor ise, elde edilen ya da çıkışı yapılan her kaynaktan sonra kaynak maliyeti değişecektir.

Bu yöntemin uygulanması için farklı vade ve faiz oranına sahip kaynakların aynı baza indirgenerek ölçülebilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yazılım ve donanım sorunlarının giderilmesi şarttır.

C. Marjinal Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemi

Kullanılabilir fonlardaki bir birimlik artışın maliyeti, marjinal kaynak maliyeti hesaplama yönteminin temelini oluşturur. Bankalarda havuza giren yeni fonların ağırlıklı marjinal maliyetleri, yeni girecek fonların maliyet tahmininde veri olarak kullanılabilmektedir.

Faiz oranlarının yükselmesi bekleniyorsa, bu marjinal maliyetlerin, yani bankaya yeni girecek fonların maliyetlerinin ortalama maliyetlerin üzerine çıkacağını göstermektedir. Faiz oranlarında düşüş bekleniyorsa, marjinal maliyetler ortalama maliyetlerin altında kalacaktır. Buradan hareketle, marjinal maliyetlerin fiyatlama kararların kullanımında uygun bir yöntem olduğu sonucuna varılabilir. Marjinal maliyet hesaplaması yapabilen bir banka, aktifinin fiyatlamasını, bu maliyet üzerine belirli bir kâr marjı koyarak gerçekleştirebilir.

Marjinal maliyet hesaplama, ortalama maliyet hesaplamasına göre oldukça güç bir yöntemdir. Her iki hesaplamada da faiz ve faiz dışı maliyetler göz önüne alınır. Hesaplamanın en önemli zorlukları; kullanılan faiz oranı tahminlerinin kapsadığı dönemdeki tüm verilerin eksiksiz saptanması ve tahminlerin sık sık

yenilenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Faiz dışı giderlerin tahmin edilen dönem içindeki tutarının tam olarak tespiti de diğer bir güçlüktür[51].

D. Kaynak Bazında Ortalama Maliyet Hesaplama Yöntemi

Statik yöntem, dinamik yöntem ve marjinal maliyet yöntemi dışında, bankanın kullanmış olduğu öz kaynak ve yabancı kaynak dikkate alınarak, kullanılan kaynağın toplam kaynaklar içindeki payına göre ağırlıklandırılması ile hesaplanan "kaynak bazında ortalama maliyet hesaplama yöntemi" bulunmaktadır. Söz konusu yöntem geçmiş performansın değerlendirilmesi konusunda etkili bir yöntemdir.

1. Özkaynakların Bankaya Maliyeti

Özkaynaklar, işletme ile ilgili ikinci kişilerin işletme üzerindeki haklarını gösterir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre birinci kişi banka ya da işletmeyi, ikinci kişiler işletme sahip ya da sahiplerini, üçüncü kişiler bunların dışındakiler ini ifade etmektedir. Bu nedenle öz kaynaklar banka sahiplerinin banka üzerindeki haklarını göstermektedir[52].

İşletme iktisadında finansman, işletmeye kurucular tarafından ya da dışarıdan sermaye temin etmek ve bu sermayeyi kullanmak anlamına gelir. İşletmenin türüne göre öz sermaye ve yabancı sermaye oranı değişir. Bankalar için bu nokta daha çok önem arz ettiğinden hemen hemen her ülkede banka sermayelerinin en az miktarını kanun koyucular tespit etmektedirler.

Bir işletmenin sermaye yapısı çeşitli kaynak kalemlerinden oluşmaktadır ve bir işletme için kaynak sayısı kadar kaynak maliyeti söz konusudur. Toplam kaynak maliyetini hesaplayabilmek için öncelikle her bir kaynağın maliyeti ayrı ayrı hesaplanmalıdır.

Genel olarak toplam kaynak maliyeti; yatırım harcamalarından gelecekte elde edilmesi beklenen net para akımlarının bugünkü değerini, sermayenin bugünkü piyasa değerine eşitleyen iskonto oranıdır. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti-

[51] Sadi Uzunoğlu, a.g.e., s.15.
[52] Nalân Akdoğan ve Nejat Tenker, a.g.e., s.120.

AOSM (Weighted Average Cost of Capital-WACC) ise, özkaynak yapısını oluşturan her bir kaynağın maliyetinin, toplam kaynaklar içindeki payları ile çarpımlarının toplamıdır.

$$\mathbf{WACC\ (\%) = K_1 \times W_1 + K_2 \times W_2 + \ldots\ldots + K_n \times W_n}$$

$$\mathbf{WACC\ (\%) = \sum K_n \times W_n}$$

WACC (%) : Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti oranı

K_n: Özkaynağı oluşturan her bir kaynağın maliyeti oranı

W_n: Özkaynağı oluşturan her bir kaynağın toplam içindeki ağırlığı

2. Mevduatın Bankaya Maliyeti

Yatırım bankaları dışında kalan bankaların en önemli kaynağı mevduattır[53]. Banka sistemi kaynak yaratmada, daha doğru bir deyişle kaynak temininde daha düşük maliyetli olduğu için mevduatı tercih etmektedir. Banka sisteminde mevduatın yapısı kaynak yapısı kadar önemlidir.

Kaynak maliyetini belirleyen asıl unsur doğrudan maliyetlerdir. Bankalarca taahhütlere, mevduata ödenen faizler, tasarrufu teşvik ikramiyeleri, reklam giderleri ve hediyelik giderleri doğrudan giderlerdir. Kaynak maliyetini değiştiren olgu ise faiz giderlerdeki artış ile birlikte mevduatın artış hızıdır[54]. Mevduat çeşitli sınıflandırmalara tâbi tutulabilir ve bunların her birinin bankaya olan maliyetleri farklıdır.

Toplam mevduat içinde en büyük paya sahip olan ulusal para mevduatın maliyetinde ve büyüklüğündeki değişiklik bankanın toplam kaynak maliyetini de etkiler. YTL mevduatın maliyetini oluşturan faktörler; ödenen faiz oranı, zorunlu karşılık oranı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primi, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu primi olarak sıralanabilir.

[53] Hakan Şakar, **Banka İşlemleri Muhasebesi**, 1.Baskı, Strata Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.149.
[54] Kubilay Sağlam, a.g.e., s.38.

a. Ödenen Faiz Oranı

Genel anlamda faiz, kredinin fiyatıdır. Kredi, şu anki para ile gelecekte ödeme taahhüdünün değiştirilmesi olduğundan faiz, bir tür zaman tercihidir. Mevduat tasarruf sahiplerinin bankalara açmış olduğu bir tür kredi olarak değerlendirilirse, mevduata ödenen faiz banka tarafından tasarruf sahiplerinden kullanılan kredinin faizidir.

Yasalar sadece mevduata verilebilecek en yüksek faiz oranını saptadıklarından, bankalar her mevduata faiz vermek zorunda değildirler. Mevduata verilen faiz tasarruf etmenin bir bedeli olmakla beraber, faiz oranının yüksekliğini mevduatın vadesi belirlemektedir.

Vadesiz mevduat türünde genellikle bankalar faiz bedeli ödemek yerine müşterilerine mevduat üzerinden bedelsiz hizmet sağlar. Vadesiz mevduatın her an çekilebilecek olması bankanın kullanım alanını sınırladığından, bu tür mevduata ya hiç faiz verilmez ya da vadeli mevduata verilen faize göre oldukça düşüktür.

Vadeli mevduat türünde banka, paranın ne zaman çekileceğini önceden bildiği için bu türde yatırılmış paraları kullanmada bankanın tam bir hareket serbestliği bulunmaktadır[55].

b. Zorunlu Karşılık Oranı

Türkiye'de ticari bankalar topladıkları kaynaklardan YTL mevduat ve döviz tevdiat hesaplarının belirli bir oranını TCMB'na serbest tevdiat ve mevduat olarak yatırmak zorundadır. Zorunlu karşılıklar, ticari bankalar için bir fon maliyeti oluşturmaktadır.

Zorunlu karşılıklar, Türk bankacılığında en fazla tartışılan konulardan biridir. Zorunlu karşılık oranlarının yüksek ve getirisiz ya da düşük getirili olması, bankaların ellerindeki kullanılabilir fonları azaltmakta, plase edilebilir fon maliyetini önemli ölçüde artırmaktadır[56].

[55] Kubilay Sağlam, a.g.e., s.40.
[56] Mehmet Takan, a.g.e., s.143.

Zorunlu karşılıklar geçmişte bankacılık sisteminin istikrarını sağlayan unsurlardan biri olarak görülmüşken, artık bu uygulamanın para arzını kontrol rolü ön plana çıkmıştır. Zorunlu karşılık genelde para arzını belirlemek için sürekli değiştirilen bir oran değildir. Türkiye'de olduğu gibi uzun zaman yüksek enflasyon ile birlikte yaşayan ülkelerde zorunlu karşılık oranları aynı zamanda ulusal para birimi lehine para ikamesi yaratmak için kullanılmaktadır[57].

Faiz oranı ve zorunlu karşılık oranının yanı sıra Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Primi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ile Gider Vergisi kesintileri de kredinin kaynak maliyetini arttıran unsurlardır.

c. Tasarruf Mevduatı Sigorta Primi

5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 15. maddesinin (6) numaralı fıkrasının (a) bendi ile geçici 1 inci maddesinin (c) fıkrasına göre, Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan YTL cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları mevduat sigortasına tabidir.

Son yıllarda yaşanan bankacılık krizleri ile birlikte mevduat sigorta fonlarının da önemi artmıştır. Türkiye'de mevduat sigortası kapsamının geçmişte geniş olması haksız rekabet çerçevesinde tartışılmıştır. Göreceli yüksek mevduat sigorta primi, işlem maliyetlerini artırdığından uluslararası alanda bankaların rekabet gücünü azaltmaktadır.

Tasarruf mevduatı sigorta primleri; bankaların düzenledikleri üç aylık hesap özetleri esas alınarak her üç ayda bir ayrı ayrı hesaplanır. Prim oranı, tasarruf mevduatı toplamının üçer aylık dönemler itibarıyla;

a) Rasyoların, 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 13.maddesi uyarınca yürürlüğe konulan standart oranların tamamını tutturan bankalar için on binde 25'i,

b) Rasyolardan herhangi birini tutturamayan bankalar için on binde 26'sıdır[58].

[57] Kubilay Sağlam, a.g.e., s.41,
[58] Türkiye Bankalar Birliği, **"Bankaların Fiskal ve Parafiskal Kaynak Aktarma Maliyetleri",** 2002, s.40. (www.tbb.org.tr/turkce/arasrirmalar/vergi%20Raporu%20(PWC).doc)

d. Kullanılabilir YTL Mevduat

Bankada toplanan mevduatın tamamı krediye dönüşemez. Çünkü bankalar mevduat zorunlu karşılıkları gibi yasal yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır.

Mevduatın temel olarak maliyetini oluşturan mevduat faizi ve sigorta fonu primi toplamından maliyet azaltıcı unsurlar olan zorunlu karşılık değerinden elde edilen gelirler düşüldüğünde "mevduatın net faiz yükü"'ne ulaşılır. Mevduatın net faiz yükü hesaplanırken her mevduat grubuna uygulanan faiz oranı farklı olduğu için mevduat, vade grupları bazında toplam içindeki payına göre ağırlıklandırılmalıdır.

Bankanın plase edebilmesi mümkün olan maliyetine "Kullanılabilir YTL Mevduatın Kaynak Maliyeti" denir. Banka topladığı kaynağın tamamı için operasyonel maliyetlere katlanırken, bu kaynağın tamamını plase edemediğinden kullanılabilir mevduatın maliyeti daha da artmaktadır.

e. Döviz Tevdiat Hesaplarının Maliyeti

Döviz tevdiatının kaynak maliyetinin hesaplamasında, döviz tevdiat hesabı toplamından zorunlu karşılık düşüldükten sonra kalan miktar, kullanılabilir döviz tevdiat tutarını verir. Döviz tevdiat hesaplarının faiz yükü YTL mevduatta olduğu gibi temel olarak faiz oranı ve tasarruf mevduatı sigorta primi eklenmesi ile bulunur. Yabancı mevduatın yapısı gereği zorunlu karşılığın yıl içerisindeki kur artışı ya da azalışından doğan farkın giderilmesi gerekmektedir.

Döviz tevdiat hesaplarını oluşturan vadesiz ve vade gruplarının ayrı ayrı maliyet oranlarının toplam mevduat içindeki ağırlıklı payları ile çarpılması sonucu elde edilen maliyet toplamı "Kullanılabilir Döviz Tevdiat Hesaplarının Kaynak Maliyetini" verir.

Hesaplanan maliyete kur artış oranları da dahil edilerek YTL cinsinden bir maliyet oranına ulaşılır. Her döviz cinsinin kur artışı farklılık gösterdiğinden her döviz için ayrı hesaplama yapılarak, toplam içindeki paylarına göre ağırlıklandırılması gerekmektedir.

3. Bankalar Arası Para Piyasası'ndan Kullanılan Kaynağın Bankaya Maliyeti

Bankaların fon sağladıkları bankalar arası para piyasasında genel olarak kısa vadeli fon hareketleri oluşmaktadır. Merkez Bankası aracılığı ile fon fazlası ve fon açığı olan bankaların karşılaştığı bu piyasa, bankalar tarafından kısa vadeli fon gereksinimleri durumunda daha çok kullanılmaktadır.

Faiz oranı, Merkez Bankası Komisyonu ile Banka ve Sigorta Muamele Vergisi bu kaynağın maliyet unsurlarını oluşturmaktadır. Bu piyasada oluşan faiz oranı diğer kaynaklara göre daha değişken olduğundan kaynak maliyeti de değişkendir.

4. Merkez Bankası Reeskont Kredilerinin Bankaya Maliyeti

1989 yılında yapılan bir düzenleme ile reeskont kredilerinin orta vadeli kredi olarak verilmesi uygulaması durdurulmuş, bankaların likidite ihtiyacını karşılayacak şekilde kısa vadeli olması sağlanmıştır. Burada amaç, Merkez Bankası'na fiyat istikrarına yönelik etkin bir para politikası aracının sağlanması olmuştur. Reeskont kredilerinin piyasalardaki likiditeyi ayarlamak ve parasal denetimi sağlamak amacı ile kullanılamaması, reeskont faizlerinin ilan edilmesinin piyasaya sinyal verici bir niteliği kalmamasını da beraberinde getirmiştir[59].

Merkez Bankasına verilen senet bedeli ve Merkez Bankası'nın reeskont kredilerine uyguladığı faiz oranı bu kaynağın ana maliyet unsurlarını oluşturmaktadır. Merkez Bankası uygulamış olduğu reeskont oranlarını yükselterek ve düşürerek bankaların ve dolaylı olarak da piyasanın genelinin likidite pozisyonunu etkilemektedir.

5. Menkul Kıymet İhracı ile Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti

Bankaların diğer bir fon kaynağını oluşturan menkul kıymet ihracı daha çok yatırım ve kalkınma bankalarının başvurduğu bir kaynaktır. Yatırım ve kalkınma bankalarının açtıkları kredileri mevduat ve özkaynakları ile karşılamaları mümkün

[59] Gazi Erçel, **Türkiye'de Para Politikası Uygulamaları ve Etkileri**, 1996,s.14.

değildir. Özellikle sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde yatırım ve kalkınma bankalarının uzun vadeli kredilerini tahvil ihracı yoluyla karşıladıkları görülmektedir[60].

Banka tarafından ihraç edilen tahvilin gerçek maliyeti; tahvilin satışından elde edilen net nakit girişlerinin bugünkü değerleri toplamını, tahvilin faizleriyle birlikte vadesinde ödenecek anaparının bugünkü değerine eşit kılan faiz oranıdır.

6. Yurtdışından Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti

Başta sendikasyon kredisi olmak üzere bir çok yabancı bankalardan kaynak sağlama olanağı vardır. Sendikasyon kredileri genellikle, bir bankanın kendi kaynaklarıyla fonlayamayacağı büyüklükteki kredi taleplerinin karşılanması ve katılımcı bankalar arasında riskin paylaşılması amacıyla sağlanmaktadır. Faiz oranı, bankanın ve ülkenin kredi değerliliği, kur riski, gider ve komisyonlar bu kaynağın ana maliyet unsurlarıdır.

7. İşletme Giderlerinin Maliyete Yansıtılması

Kaynak maliyetinin hesaplanmasında, faaliyet giderleri olarak da adlandırılan dolaylı maliyetlerin etkisinin dikkate alınması gerekmektedir. Bankaların, mevduat toplama ve kredi verme fonksiyonlarını yerine getirebilmek üzere katlandığı personel, haberleşme, sigorta, kırtasiye, kira, bakım ve onarım, reklam, ilan gibi operasyonel ağırlıklı giderler, işletme giderleri ya da faiz dışı giderler olarak adlandırılır. Banka bu tür giderlerini bankanın yaptığından, bu giderlerin de bankanın kaynak maliyetinin hesaplanmasında dikkate alınması gerekmektedir.

Bankanın faiz dışı giderlerinin yanı sıra faiz dışı gelirleri de bulunmaktadır. Faiz dışı giderlerin maliyet arttırıcı etkisini göz önüne alırken faiz dışı gelirlerin maliyet azaltıcı etkisi de değerlendirmeye alınmalıdır. Faiz dışı giderler ve gelirler netleştirilerek bulunan net işletme giderinin kullanılabilir pasif toplamına oranlanması ile "net işletme gideri oranı"na ulaşılır. Bu oran dolaylı gider olarak maliyet hesaplamasına dâhil edilir[61].

[60] Tezer Öçal, ve Faruk Çolak, a.g.e., 1999, s.122.
[61] Tuncay Artun, Orhan Emirdağ ve Alı İhsan Karacan, a.g.e., s.127.

8. Ortalama Pasif Maliyeti

Banka pasif yapısının unsurları olan her bir kaynak için tespit edilen maliyet oranları ile bu kaynakların toplam kaynaklar içindeki paylarının çarpılması sonucu ağırlıklı maliyet oranları bulunur. Bu orana dolaylı giderlerin eklenmesi ile bankanın kaynak maliyetine ulaşılır.

III. KREDİ FİYATLANDIRMA SÜRECİ

Ana faaliyet konusu kredi vermek ve buradan gelir sağlamak olan bankalar, verdikleri kredilerin maliyetini karşılamayı ve bunun üzerinde bir kâr sağlamayı amaçlarlar. Ancak, bankacılık alanındaki yoğun rekabet bankaların kâr marjlarını etkilemektedir. Dolayısıyla kredilerin fiyatının, mevcut koşullar çerçevesinde somut-soyut, tahmin-kesin, ulusal-uluslararası birçok faktörün değerlendirilmesi ile belirlenmesi gerektiği söylenebilir[62]. Son yıllarda kredi fiyatlamasında LIBOR (London Interbank Offer Rate) benimsenmiştir. Bu oranının banka fonlarının maliyetini yansıttığı düşünülmektedir.

Bankaların kârlılığı, genel yönetim giderleri ve fonlama maliyetlerine göre kredi faizlerinin ve diğer hizmetlerin fiyatlandırılması ile ilgilidir. Varlıklar içinde en büyük gelir sağlayan kalemi krediler oluşturduğundan, kredi faizlerinin (fiyatlarının) belirlenmesi bankaların kârlılıklarında önemli rol oynar. Krediler, banka için hem gelir hem de giderlerin en önemli kaynağını oluşturma özelliğine sahiptir.

Verimli bir kredi anlaşması bankanın iki farklı türdeki maliyetini karşılamalıdır. Öncellikle kredi faizi, borç verilen paranın zaman değerini karşılamalıdır. Paranın zaman değeri borcun saf faiz oranıdır ve genellikle borcun en büyük parçasıdır. Kredi fiyatlandırılmasında kredi faizinin yanında, çeşitli faktörlere göre belirlenmiş ilave bir marj vardır. Bu marjın doğru olarak belirlenmesi, borçlunun gelecekteki finansal durumunun ayrıntılı ve dikkatli değerlendirilmesi ile olanaklıdır.

[62] Güler Aras, a.g.e., s.71.

A. Kredi Fiyatı ve Fiyatlandırma

Kredinin fiyatı, bankanın kendi müşterisine kendi kaynaklarından kullandırmış olduğu fonun karşılığı olarak belirlediği bir tutardır. Bu tutarın belirlenmesinde bankaların yapılarına ve politikalarına bağlı olarak çeşitli yöntemler ve stratejiler kullanılmaktadır.

Bankaların kredilerini fiyatlandırırken kullandığı farklı yöntemler söz konusu olmakla birlikte, temelde banka, kredi fiyatını belirlerken öncelikle kredi olarak kullandıracağı fonun maliyetini dikkate almaktadır. Bu maliyetin üzerine ise, krediye ait işlem ve idari giderler ile kredinin riskine göre belirli bir kâr marjı ilave edilir. Dolayısıyla kredilerin fiyatlaması, müşterinin kredi değerliliğine göre belirlenen kredi riskini baz almaktadır. Buna göre kredi değerliği düşük olan yani yüksek riskli olan müşteriler için uygulanacak kredi fiyatı, kredi değerliliği yüksek olan yani kredi riski düşük olan müşterilere uygulanacak fiyata göre daha yüksek olacaktır. Çok yakın zamanda Basel-II düzenlemeleri, kredi fiyatı üzerinde en belirleyici unsur olacaktır.

B. Fiyatlandırmanın Ticari Bankacılık Açısından Önemi

Bankaların kârlılığı, yönetim giderleri ve fonlama maliyetlerine göre kredi faizlerinin ve diğer hizmetlerinin fiyatlandırılması ile ilgilidir. Krediler, bankalar için hem gelirin ve hem de giderin en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

Ticari bankalarının kredilerden sağladığı gelir, faaliyetleri bakımından büyük önem taşımaktadır. Belirlenen fiyatın güvenirliğine göre krediden sağlanan gelir değişmektedir.

Verimli bir kredi anlaşması bankaların iki farklı türdeki maliyetini karşılamalıdır. Öncelikle kredi faizi, borç verilen paranın zaman değerini karşılamalıdır. Paranın zaman değeri, genellikle borç faizinin en büyük parçasıdır ve geriye dönük olarak hesaplanır. Kredi fiyatlandırmasında kredi faizinin yanında çeşitli faktörlere göre belirlenmiş ilave bir marj bulunmaktadır.

Kredi faizlerinin eğilimleri ve mevduatların artan maliyetleri, kârları etkileyen unsurları daha yakından analiz etmeyi gerektirmiştir. Bankalar kârlarını artırmak için varlıklarının yönetimleri kadar faaliyetlerinin de en verimli bir şekilde yürütülmesinde özen gösterilmelidir. Yetersiz kârların, gelişmeyi ve büyümeyi engelleyici ciddi ve olumsuz sonuçları vardır. Sürekli şekilde yeterli kâr elde etmeyen sektörlerin varlıklarını sürdüremedikleri bir gerçektir[63].

C. Kredi Fiyatı Bileşimi (Kredi Maliyeti)

Kredi fiyatının belirlenmesinde etkili olan maliyet unsurları; refinansman giderleri, banka işletmesi genel giderleri, risk giderleri ve özkaynak maliyeti olarak sıralanabilir[64].

Bunlardan banka işletmesi genel giderleri ve özkaynak maliyeti ürünün türüne bağlı iken, risk giderleri müşterinin ödeyebilirlik gücüne bağlıdır. Dolayısıyla her kredinin öncelikle müşteri ödeyebilirlik gücüne bağlı bir baz maliyeti vardır ve bunun için de her müşteriye göre ayrı ayrı maliyet belirlenmesi daha uygundur.

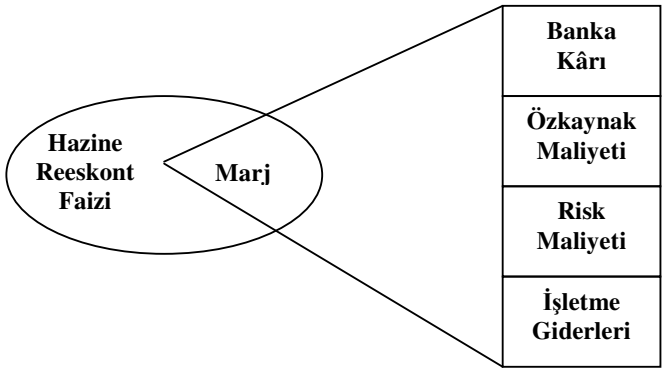
Özellikle müşteri açısından kredi işlemlerinde başlıca fiyat öğesi faizdir. Bu anlamda faiz, kredinin fiyatıdır denilebilir. Bankalar mevduat olarak topladıkları yabancı kaynakları, bir bedel karşılığında müşterilerine kredi olarak kullandırırlar. Bu bedel ya da karşılık genellikle kredi faiz oranı biçiminde ortaya çıkar.

Söz konusu faiz, refinansman (reeskont) faizi ve marj olmak üzere iki unsurdan oluşur. Refinansman faizi; bir baz fiyatı olarak sermaye bulmada tek tek bankaların etkilemesinden uzak biçimde, bankanın sermayesinin hammaddesinin bedeli anlamını taşır. Bu değer bir dizi ekonomik ve politik etkilerle ortaya çıkar ve merkez bankası ve diğer üst karar organlarınca oluşturulur.

Bununla birlikte, refinansman faiziyle kredi faiz oranı arasındaki farkı gösteren marj, diğer önemli bir büyüklüktür. Bu marj içinde bütün maliyet öğeleri yer almaktadır[65]. Bu durum, aşağıda şekil yardımıyla gösterilmiştir.

---

[63] Özgü Güldoğan, a.g.e., s.10.
[64] Aslı Yüksel, "Ticari Bankalarda Kredi Fiyatlandırma Politikası" **T.C Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000, s.85.
[65] Aslı Yüksel, a.g.e, s.86.

Kaynak: Aslı Yüksel, a.g.e., s.78.

Şekil 1 : Kredi Faizinin Unsurları

KREDİ FAİZİ = HAZİNE REESKONT FAİZİ + MARJ (Banka Kârı + Özkaynak Maliyeti + Risk Maliyeti + İşletme Giderleri)

Kredi fiyatı bakımından literatürde dikkate alınan başka bir maliyet şeması Sarasın'e aittir. Bu maliyet şemasının aşamaları aşağıdaki gibi gösterilebilir;

Faiz Koşulu katkısı

+ Hizmet katkısı (komisyon ve ücretler)

= Kredi işleminin brüt sonucu

- Risk giderleri

- Likidite giderleri

- Özkaynak maliyeti

- İşletme / Üretim giderleri

= Kredi işleminin net sonucu

1. Faiz Koşulu Katkısı

Faiz, alacaklının parasından uzak kalmasının karşılığı olarak, tutar ve süreye göre borçlanılan paranın yüzdesi ile ifade edilen bir çeşit tazminat niteliğindedir[66]. Banka açısından faiz farkından sağlanan kârın kaynağı üç kâr merkezine ayrılabilir;

[66] Ali Sait Yüksel, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, **Banka Yönetimi El Kitabı,** 1.Baskı, Alfa Basımevi, İstanbul 2002, s.334.

- Aktif işlemler: Banka açısından aktif işlemler yönünden temel hedef; faiz getirisinin maksimize edilmesi ve ödeyebilirliğe bağlı kayıpların minimize edilmesidir.

- Pasif işlemler: Banka açısından pasif işlemlerin temel hedefi ise; faiz giderlerinin minimize edilmesidir.

- Aktif ve pasif dengeleyici geçişli işlemler ise; aktif ve pasif işlemler arasındaki vadeleri uyumlaştırma işlevini üstlenir ve bu yüzden bir bankanın piyasa riskleri alanındaki bütün işlevlerini yürütür.

Kredi işleminin faiz başarısını belirlemek için, aktif katkısı dikkate alınır. Burada verilecek kredi, aynı vade, faiz ve para cinsi bağlantılı, para ya da sermaye piyasası benzeri işlem ile karşılaştırılır. Her faiz işleminin başarısı, alternatif maliyet ilkesine göre, olası başka bir yatırım seçeneğinden sağlanacak faiz ile gerçekleşen kredi faizi arasındaki fark olarak ortaya çıkar. Faiz oranları arasındaki bu fark, yukarıdaki şemada faiz koşulu katkısı kalemini oluşturur. Bu yöntemin güçlüğü, hangi işlemin alternatif olarak kabul edileceğinin belirlenmesinde ortaya çıkar. Faizin sabit kaldığı durumlarda, alternatif faizi bulmak biraz daha kolaydır. Verilecek kredi, aynı vadeli bir LIBOR ya da Swap faiz oranı ile karşılaştırılır. Fakat kredi süresiz ve faizi değişkense, durum güçleşir. Bu tür ürünlerde ya benzer özellikteki faiz bağlantılarında alternatif faiz oranı esas alınır yada bir karma faiz oranı oluşturulabilir[67]. Ayrıca, devlet tahvili maliyeti, özel sektör tahvil maliyeti, finansman bonosu, euro-piyasa faiz oranları kredi faizine kriter teşkil edebilir[68].

Diğer taraftan, faiz geliri bir kredinin yaratabileceği en önemli gelir kaynağı olduğuna göre, doğru bir faiz oranının seçilmesi gerekmektedir. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde, seçilen faiz oranının en alt düzeyi beklenen enflasyon oranına eşit olmalıdır. Ayrıca diğer rakiplerin uyguladığı faiz oranı da dikkate alınması gereken bir unsurdur. Rekabet koşulları dikkate alınmadan uygulanan yüksek faiz oranı riski müşterilerin diğer bankalara yönelmelerine neden olabilir.

[67] Aslı Yüksel, a.g.e.,s.91-92.
[68] Belkıs Seval, a.g.e., s.237-238.

2. Hizmet Katkısı (Komisyon ve Ücretler)

Bankanın kredi işleminden sağladığı brüt kredi sonucunu bulmak için, faiz koşulu katkısına hizmetler karşılığı alınan komisyonların da eklenmesi gerekir. Örnek alınan şemada komisyonlar ikinci kalem olarak görülmektedir. Bir müşteri ile ilgili komisyon ve ücret gelirlerinin hesabı oldukça zahmetli bir işlemdir. Bunun nedenleri ise;

- Komisyon ve ücret gelirleri farklı hizmetler için çeşitlidir.
- İlgili verilerin çok sayıdaki sistemden gelen her bir işlemden ayrı ayrı derlenmeleri gerekir.
- Ayrıntılı olarak sadece bir tek hesapta toplanmış iş ve hizmetlerin, teke tek muhasebe girişlerine göre her işlemin yeniden yapılandırılması gerekir.

Türk bankacılığında da komisyon tutarı bankadan bankaya büyük farklılıklar göstermektedir. Ankara Ticaret Odası, bankaların havale masrafları konusunda yaptırdığı bir araştırmada; 16 ayrı bankanın Ulus'taki şubesinden Kızılay şubesine havaleler yaptırarak, taksiyle 1,4 YTL'lik mesafedeki bu havale için Kentbank'ın 7,5 YTL, Akbank'ın 4 YTL, Pamukbank'ın 3,6 YTL, Yapı ve Kredi bankasının 3,4 YTL, İş ve Koçbank'ın 3,15 YTL'lik komisyon aldıklarını saptamıştır. Bu karmaşayı bir genel müdür şöyle açıklamıştır. "Hazineye eskisi gibi kolay para satma döneminin kapandığı, firma kredilerinde seçici davranma zorunluluğunun giderek ağırlaştığı, bireysel kredi stokunun arttığı bir ortamda bankaların temel getiri kaynağı, hizmetlerin fiyatlandırılması olacaktır.".

3. Risk Primi

Örnek aldığımız maliyet şablonunun ilk iki kaleminin toplanmasıyla "kredi işleminin brüt sonucu" bulunduktan sonra, bundan düşülecek ilk kalem risk maliyetidir. Beklenen kredi kayıpları banka için bir gider unsurudur. Dolayısıyla kredi fiyatının hesaplanmasında dikkate alınması gerekir.

Müşteriye özel ödememe riskinin az çok tahmin edilebilmesi, risk maliyetinin bulunmasında çok önemlidir. Fakat standart kredi müşterisi için bu riskin piyasadan

öğrenilmesi olanaklı olmadığından, bankalar bu riski yaptıkları ödeyebilirlik incelemeleri ve kendi risk tahminlerine göre belirlemek ve bu riskin karşılığını da fiyatlarına eklemek durumundadırlar[69]. Finansal kurumlar sahip oldukları bilgi avantajları sonucu kredi verenler ve alanlar hakkında yasal ve ekonomik verilere hızla erişebilir ve bunları değerlendirmelerine katabilirler.

Öte yandan riskin neden olduğu maliyetin kaynağı, risk ölçümündeki yanlışlıklardır. Bunlar; riskin olduğundan yüksek fiyatlandırılması sonucu kârlı müşterilerin rakiplere kaptırılması ya da riskin olduğundan düşük fiyatlandırılması sonucu zarara uğranması biçimlerinde ortaya çıkarlar. Riskin yol açabileceği maliyetler incelendiğinde, belirsizlik kavramının aksine risk kavramının hesaplanabilir bir büyüklük olması nedeniyle, bu maliyetlerden az veya çok kaçınmanın olanaklı olduğu görülür. Finansal kurumlar, doğru hesapladıkları riskleri uygun fiyata satamadıkları durumlarda, sadece kısmî kayıplarla karşılaşacaktır[70].

Bankalar bir ticari işletme olarak kârlarını maksimize, risklerini de minimize etmeyi amaçlayan finansal kurumlardır. Etkin bir finansal piyasada yüksek riske sahip hisseler genellikle daha yüksek getiriyi sunarlar. Bunun anlamı, bankanın daha yüksek riske ancak beklenen getirinin yüksek olması durumunda girmek isteyeceğidir. Riskten kaçınan banka, ancak net kredi getirisi (beklenen ödenmeme durumu ve diğer masraflar çıkarıldıktan sonraki getiri) hazine bonosu getirisini aşması durumunda müşteriye kredi vermeyi düşünecektir[71].

Banka tarafından kredi tahsis edildiğinde, kredi müşterisinin zamanında veya istenilen miktarda ödememe riski her zaman vardır. Kredi riskini azaltmak için müşteri firmaların kredi değerlilikleri hakkında titiz araştırmalar yapılması ve kredi karşılığında alınacak teminatın kredi riski ile orantılı olması gerekmektedir[72].

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren dünya finans sisteminde yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar ve bankacılık krizleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlerin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana

[69] Sanjiv Das, Laurence Freed ve Gary Geng, "Correlated Default Risk", Santa Clara University, CA, 2002, http://cisdm.som.umass.edu/research/pdffiles/correlateddefaultrisk.pdf, (07.07.2007), s.5.
[70] Aslı Yüksel, a.g.e., s.97.
[71] Güler Aras, a.g.e., s.75.
[72] Belkıs Seval, a.g.e., s.38.

çıkarmıştır. Yaşanan bankacılık krizleri kadar uluslararası piyasaların giderek daha da değişken olması, karmaşık yapılı yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması, korunma amaçlı türev araçlardaki gelişmeler, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı yenilikler ve sermayenin serbest dolaşımı nedeniyle bir ülkede başlayan finansal şokun tüm global piyasaları kısa sürede olumsuz bir biçimde etkileyebilmesi sonucu uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu bağlamda en önemli gelişme Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşıları olmuştur.

a) Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşıları

İstikrarlı ve şeffaf bir faaliyet ortamının yaratılması, ulusal ve uluslararası finansal piyasaların güçlendirilmesi, rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyetleri düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetim etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

1988 tarihli Basel I Sermaye Uzlaşısı, ilan edildiği tarihten itibaren en başta G-10 ülkeleri olmak üzere hemen hemen tüm ülkeler ve tüm bankalar için genel bir sermaye standardı haline gelmiştir. İlk uzlaşı ile bankaların varlıkları, bu varlıkların teminatını oluşturan unsurlar bazında risk ağırlığına tabi tutulmuş ve buna karşılık gelen minimum sermaye gereksinimi hesaplanmıştır. Basel I uzlaşısında, 4 farklı risk ağırlığı (yüzde 0, yüzde 20, yüzde 50, yüzde 100) belirlenmiş ve bankanın tüm aktifleri bu sınıflandırmaya tabi tutularak, öz kaynak ile ilişkilendirilmiştir.

Ancak teknolojide ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine karşın mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskleri ile ilişkilendirmiş olması, kredi riskini hesaplamada kullanılabilecek tek bir yöntemin bulunması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yönteme tabi tutulması, temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması nedeniyle Basel I'in yetersiz kalmaya başladığı ve bankacılık sektöründe rekabet eşitliğini engellediği anlaşılmıştır. Anılan olumsuzlukların giderilmesi, sektördeki risk algısının artırılması ve piyasalarda

meydana gelen değişimlerin de dikkate alınabilmesi amacıyla, Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayınlanmıştır.

Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektöründe fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki bilgi eşitsizliğinin (asimetrik bilgi) minimize edilmesini ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Basel Komitesi, bu amacın minimum sermaye gerekliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini olarak tanımlanan üç temel yapı ile gerçekleştirileceğine inanmaktadır[73].

Basel II'nin ilk prensibi olan Minimum Sermaye Yeterliliği ile kurumların karşı karşıya kaldıkları piyasa, kredi ve operasyonel riskleri için minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanması amaçlanmaktadır. Sermaye yeterliliği standart rasyosu, asgari yüzde 8 seviyesinde olmalıdır. Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu (SYSR) şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$SYSR = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler}} = \%\ 8{,}00$$

$$\text{Sermaye Tabanı} = \left(\text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} + \text{Üçüncü Kuşak Sermaye} \right) - \text{Sermayeden İndirilen Değerler}$$

Risk ağırlıklı aktifleri belirleyen unsurlar;

- Kredi riski; bankanın kullandırdığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın kısmen ya da tamamen geri dönüşünün olmaması riskini,

- Piyasa riski; finansal piyasalarda oluşan dalgalanmaya bağlı olarak, faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda, bankanın zarar etme riskini,

[73] TBB, "Basel II Çalışma Raporları" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 58, 2006, İstanbul, s.5.

- Operasyonel risk ise; bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, personeller, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskini ifade etmektedir.

Basel II'de öngörülen kredi riski ölçüm modelleriyle; bankaların kredi riskini üstlenmesi, yönetmesi ve nihayetinde bu risk için asgari sermaye gereksinimini belirlemesi hedeflenmektedir. Piyasa riskinin hesaplanmasında standart yaklaşım ve içsel hesaplama teknikleri kullanılırken, Basel II ile birlikte ilk defa "operasyonel risk" bölümü sayısal riskin hesabına değişken faktör olarak eklenmiştir[74]. Basel II, bankalarda etkin bir risk yönetimi ve piyasa disiplinini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak, sağlam bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için hazırlanmış bir düzenlemedir.

b) Basel II Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları

Basel II'de öngörülen kredi riski ölçüm yöntemlerinin kullanılmasında iki farklı etken göz önünde bulundurulmaktadır. Öncelikle borçlunun finansal tablo analizleri ile finansal performans öngörülerine göre belirlenen kredi değerliliği bulunmakta ve daha sonra kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti ve kredi türevleri gibi unsurlar dikkate alınarak sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır[75]. Kredi riski ölçüm yaklaşımları dörde ayrılmaktadır:

- Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım,
- Standart Yaklaşım,
- Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı,
- Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı,

Yaklaşımların her birinde bankaların sermaye yükümlülüklerin hesaplanması farklılık göstermektedir. Türkiye'de, standart yaklaşımın Ocak 2008'de, içsel derecelendirmeya dayalı yaklaşımın ise Ocak 2009'da uygulamaya başlanması planlanmaktadır.

[74] TBB "KOBİ'ler İçin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri" http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/kobi/tobb%20sunumu%2D28%2006%2005%20%282%29.ppt

[75] TBB, "Basel II Çalışma Raporları", a.g.e., s.7.

i) Basitleştirilmiş Standart ve Standart Yaklaşımlar

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Standart yaklaşımda ise, kredi risk ağırlıklarının belirlenmesinde kredi derecelendirme kuruluşları tarafından ülkelere, bankalara ve şirketlere verilen derecelendirme notu önem kazanmaktadır.

Basitleştirilmiş standart yaklaşıma göre, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) kredileri için perakende ve kurumsal portföyde yer almalarına göre sermaye yükümlülükleri hesaplanabilir. Dahil olduğu konsolide şirketler grubunun yıllık cirosu 50 milyon Eurodan az olan şirketler, Basel II çerçevesinde KOBİ olarak tanımlanmıştır. KOBİ'nin yer aldığı şirketler grubuna kullandırılan toplam kredi tutarı 1 milyon Euro'dan az ise perakende portföyde, kredi tutarı 1 milyon Euro'dan fazla ise kurumsal portföyde yer almaktadır. Perakende portföydeki KOBİ kredileri için risk ağırlığı %75 iken, kurumsal portföydeki KOBİ kredileri için bu oran %100'dür.

Standart yaklaşımda KOBİ kredilerinin risk ağırlığı kurumsal porföy ve perakende portföy için farklılık göstermektedir. Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için Standart & Poor's, Moody's, Fitch IBCA gibi bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlara göre sermaye yükümlülükleri belirlenmektedir. Basel II'de özellikle Standart & Poor's notları kullanılmaktadır. Tablo 1'de standart yaklaşıma göre KOBİ'ler için derecelendirme sınıfları yer almaktadır.

Tablo 1: Standart Yaklaşıma Göre Perakende ve Kurumsal Portföydeki KOBİ'ler için Derecelendirme Sınıfları

Derecelendirme Notu	Perakende Risk Ağırlığı	Kurumsal Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye kadar	%75	%20
A-'dan A-'ye kadar		%50
BBB-'dan BB-'ye kadar		%100
BB-'den düşük		%150
Derecelendirilmemiş		%100

Kaynak; Ayhan Yüksel, **Basel-II'nın KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri,** Araştırma Raporları:2005/4, Ankara, Ağustos 2005, s.18.

Kurumsal portföyde yer alan KOBİ'lerden derecelendirme notu olmayanların risk ağırlığı %100 olmaktadır. Kredi kullandırılan şirketin kredi notu bulunmuyorsa, KOBİ'nin olduğu ülkedeki Merkez Bankası'na uygulanan risk ağırlığı oranı uygulanmaktadır. Ayrıca derecelendirme notlarına göre kurumsal portföydeki KOBİ'lerin risk ağırlıkları değişmektedir. Perakende KOBİ kredileri ise %75 oranında standart bir risk ağırlığına tabidir. Bu standart oran, herhangi bir teminat ya da garantisi olmayan krediler için geçerlidir.

Perakende ve kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri için ayrılması gereken sermaye yüzdesinin kıyaslanması farkı göstermek açısından yararlı olacaktır. Örneğin, derecelendirme notu bulunmayan ve teminat vermeyen bir şirkete açılan kurumsal bir kredi için %8 oranında sermaye ayrılması gerekirken, perakende bir kredi olursa, ayrılması gereken sermaye %6 (%8 x %75 = %6) olmaktadır.

Tablo 2: Üç Farklı Derecelendirme Şirketinin Kullandığı Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baa1	BBB+
BBB	Baa2	BBB
BBB-	Baa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caa1	CCC+
CCC	Caa2	CCC
CCC-	Caa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D		D

Kaynak; Kamile Berna Aydoğmuşoğlu, "Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007, s.28.

Standard & Poors, Moody's ve Fitch IBCA dünyanın başta gelen derecelendirme şirketlerinden üç tanesidir. Üç şirketin kullandıkları derecelendirme notları yukarıdaki tablo yardımıyla kıyaslanabilir. Derecelendirme şirketlerinin, bir şirkete verecekleri en yüksek not "AAA - Aaa", en düşük not ise "D - C"dir. Yani bir şirketin derecelendirme notu AAA ise, banka açısından kredinin riski diğer notlara sahip şirketlere vereceği kredilere kıyasla daha düşüktür. Tam tersi durumda ise banka için kredi riski artacaktır. Bu durum da kredi fiyatına artış yönünde yansıyacaktır.

Kurumsal krediler için risk ağırlıkları derecelendirme notlarına göre değişmektedir. Denetim otoriteleri bankaların, bağımsız derecelendirme notlarını dikkate almadan, tüm kurumsal krediler için %100 risk ağırlığı uygulamalarına izin verebilmektedir. Standart yaklaşımda kullanılan derecelendirme notunun alınması fiyatı 60.000$'a kadar çıkabildiğinden oldukça maliyetlidir. Derecelendirme notunun yenilenmesi de KOBİ'ler için artı bir maliyet oluşturmaktadır. Standart Yaklaşıma göre teminat bulunmadığı bir duruma göre sermaye yeterliliğini (asgari sermaye tutarı) aşağıdaki gibi hesaplayabiliriz;

Sermaye Yeterliliği = Kredi Tutarı x Risk Ağırlığı x 0,08

Teminat kullanılması durumunda, sermaye yeterliliği hesaplamaları değişecektir. Kullanılan teminatların Basel II hükümlerince geçerli olması durumunda kredi riskini azaltıcı etkisi olacaktır.

ii) Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda (İDDY) (Internal Ratings Based Approach-IRB) her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliğe sahiptir. Standart yaklaşımdan farklı olarak, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanacak bankalar, risk duyarlılığı yüksek varlıklarına uygun risk ağırlığı saptayabileceklerinden, sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğü, temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notları ile

ilişkilendirilmiştir. Bankaların, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanarak kredi risklerini ölçebilmeleri için en az 3 yıldır Basel II'de belirtilen minimum gereklilikleri sağlayan bir derecelendirme sistemini kullanıyor olmaları gerekmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın temel uygulama süreci sırasıyla, risklerin sınıflandırılması ve gerekli verilerin derlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının belirlenmesi ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılması unsurlarından oluşmaktadır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım "Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" (Foundation Internal Ratings Based Approach - FIRB) ve "Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" (Advanced Internal Ratings Based Approach - AIRB) olarak ikiye ayrılmaktadır[76]. Temel içsel derecelendirme yaklaşımında, bankalar portföylerinde bulundurdukları kredi müşterileri için ödenmeme riskine düşme olasılığını (Probability of Default-PD) kendileri tahmin etmek durumundadırlar. Diğer risk bileşenleri, ulusal denetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır.

Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda ise, ödenmeme riskine düşme olasılığının yanı sıra, ödenmeme halinde kayıp (Loss Given Default-LGD) ve ödenmeme anındaki risk tutarı da (Exposure at Default-EAD) bankalar tarafından kendilerine ait içsel veriler kullanılarak tahmin edilmektedir. Bankaların ödenmeme riskine düşme olasılığını (PD) hesaplamak için kullanacakları tarihsel veri serisi en az 5 yıllık olmalıdır. Ödenmeme halinde kayıp (LGD) ve ödenmeme anında risk tutarı parametresinin (EAD) hesaplanması için gerekli olan veri seti, kurumsal ve Kurumsal KOBİ nitelikli alacaklar için en az 7 yıllık, perakende alacaklar için ise en az 5 yıllık olmalıdır[77]. Söz konusu parametrelerin Basel II Uzlaşısı'nda belirtilen formüllerde kullanılması suretiyle sermaye yeterliliği hesaplanmaktadır. Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda bankalar, kullandıracakları bu kredi için beklenen ve beklenmeyen kayıp tutarlarını hesaplamalı ve optimum düzeyde sermaye ayrımına gitmelidirler.

[76] TBB, "Basel II Çalışma Raporları", a.g.e., s.10.
[77] Kamile Berna Aydoğmuşoğlu, a.g.e., s.99.

c) Basel II Kapsamında Kredi Fiyatlandırması

Basel II ile birlikte, riskin ölçümü, kredi kullanan firmanın risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi olmak üzere iki ana unsura dayanmaktadır,. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri ile yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir.

Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırma yapılmaktadır. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla, daha çok kaynağını getiriden yoksun bırakacaktır. Bankaların katlanacakları bu ilave maliyeti kredi faiz oranlarına yansıtmaları beklenmektedir.

Basel II'ye göre kredi fiyatı; fonlama maliyeti, beklenen kayıp oranı, ilave tutulacak sermaye maliyeti ve kâr payının toplamından oluşmaktadır. Fonlama maliyeti, bankanın müşterilerinden topladığı mevduatlar için ödediği faizler ile dış kaynaklardan kullandığı kredilerin maliyetlerinin ağırlıklandırılması ve sabit maliyetlerinin eklenmesi ile elde edilir. Beklenen kayıp oranı (Expected Loss-EL), müşterinin ödenmeme riskine düşme olasılığı (PD) ile ödenmeme halinde kayıp miktarının çarpımıdır. EL=PD x LGD. Eğer LGD oranı kullanıyorsa; EL= PD x LGD x EAD şeklinde hesaplanır. Kredi fiyatını oluşturan unsurlardan bir diğeri ise, sermaye maliyetidir. Sermaye maliyeti, bankanın müşterisi için tutmak durumunda kaldığı ilave sermaye miktarının aynı tarihteki Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) ortalama bileşik faiz getirisidir. Son unsur olan kâr ise, sermaye maliyetinin üzerine konulacak olan getiri payıdır[78].

4. Likidite (Nakit Bulundurma) Yükümlülüğü Giderleri

Bu kalemin maliyete katılıp katılmaması tartışmalıdır. Maliyet denetimi titizce uygulanan çoğu batı bankası da bu kalemi hesaplamada dikkate almamaktadır. Likidite (elde hazır nakit tutma yükümlülüğü) giderlerini de yasalar belirlemektedir. Bu yasalara göre bankalar; olası yükümlülüklerine karşılık ellerinde her zaman asgari

[78] TBB, "Basel II Çalışma Raporları", a.g.e., ss.43-44.

bir likit araç ya da kısa sürede likide dönüşebilecek aktif bulundurmak zorundadır. Likidite zorunluluğu sonucu banka, başka yatırım alternatiflerden sağlanabilecek kârlardan yoksun kalmaktadır. Ancak bu giderleri tek tek kredi işlemlerine aktarmak olanaksız olduğundan, ilgili giderler banka için tek bir tutar olarak hesaplanmaktadır.

Kredi fiyatlandırma kavramını tamamlayan unsurlardan birisi de asgari mevduat tutarının (compensating balance) bankada bulundurması ile ilgilidir. Müşterinin bankada bulundurması gereken asgari mevduat tutarı; gereksinim duyduğu zaman müşterinin kullanabileceği borçlanma kapasitesinin sürekliliği için banka nezdinde bulundurması gereken tutar olarak belirlenmiştir[79].

Asgari mevduat bakiyesi koşulunun dayandığı mantık, müşterinin bankanın bilançosunda her iki tarafta da sürekli yer almasını sağlamaktır. Müşteriler her zaman mevduat hesaplarında belirli bir miktar para tutacaklardır. Doğal olarak bankalar, kendilerinden kredi talep eden müşterilerinin mevduatlarını başka bir bankada tutmalarını istemezler. Aynı zamanda bu yöntemle, bankaların geleneksel fonksiyonları olan mevduat toplama görevlerini yerine getirmeleri de sağlanmaktadır[80]. Ayrılacak bu fonlar bankanın krediden daha yüksek bir getiri sağlamasına neden olacağı gibi, zor durumlarda hem müşteri hem de banka için bir tampon görevi görecektir[81].

Bankada mevduat bulundurma, ilk bakışta müşteriyi çok olumsuz etkiler gibi görünmektedir. Ancak, kredilere uygulanan faiz oranı ile mevcut mevduat düzeyi arasında çok yakın bir ilişki bulunmakta ve bankada mevduatı bulunan müşterilere, kredi talep etmeleri halinde daha düşük faiz oranı uygulanmaktadır.

5) Özkaynak Maliyeti

Banka ortaklarının, konulan sermaye için bekledikleri kârlılık da bir maliyet unsurudur. Beklenen bu kârlılık oranı finans piyasası teorisine göre risksiz bir yatırımdan beklenen kârlılık ile bunun beklenen değişkenliğine bağlı bir risk priminden oluşur.

[79] Güler Aras, a.g.e., 78.
[80] George Hempel, Alan Coleman ve Donald Simpson, a.g.e., s.471.
[81] Güler Aras, a.g.e., s.79.

Banka özkaynaklarının oransal büyüklüğü ve güçlülüğü kaynak yaratma ve yaratılan kaynakların kolayca verimli alanlara plasmanı açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bankalar açısından sermaye yeterliliği konusu optimal kârlılığa ulaşmanın temel koşullarının başında gelmektedir.

Özellikle, sıkı para politikasının uygulandığı dönemlerde, banka sermayesinin fon kaynağı olma fonksiyonu önem kazanmaktadır. Kredi sağlanmasının güçleşmesi halinde, yabancı kaynak- öz kaynak oranı yüksek olan bankalar, yüksek faiz ile borç almak zorunda kalabilmekte ve ancak bu şekilde alacaklarını ve likit olmayan yatırımlarını koruyabilmektedir. Genişletici para politikasının uygulandığı dönemlerde de bankanın gereğinden fazla özkaynağa sahip olması finansal kaldıraç oranının düşmesi sonucu kârlılığını azaltıcı etki yaratmaktadır[82].

Banka özkaynağı, bankanın üstlenebileceği genel risk sınırını dolayısıyla genel kredi sınırını belirlemektedir. Bankalar kredi hacmini genişletmek için özkaynaklarını arttırmak zorundadır. Bankaların kredi kararlarında, krediler karşılığı bulundurulması gereken özkaynağın alternatif maliyetini dikkate alınması gerekmektedir.

Banka özkaynağının önemli fonksiyonlarından bir diğeri de, bankanın normal faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kredi riskini karşılamasıdır. Sermayenin bu fonksiyonunu yerine getirebilmesini sağlamak için, yasa düzenleyiciler tarafından, bir gerçek veya tüzel kişiye verilebilecek kredilerin üst sınırı ile sermaye arasında bir yüzde ya da katsayı ile ifade edilebilen sınırlandırmaya gidilebilmektedir. Risk dağıtım katsayısı olarak da adlandırılan kredi sınırının varlığı, daha fazla kredi verme olanağına sahip bankaları, sermayelerini arttırmaya teşvik edici bir unsur olmaktadır[83]. Ancak, sermaye artışı finansal kaldıraçtan yararlanmayı azalttığından, özkaynak kârlılığını azaltabilir. Kâr oranının düşmemesi için, bankanın iş hacminin büyümesi gerekir. Sermaye artışı, bankanın faaliyet hacmini genişletmesine olanak verir[84]. Türkiye'de 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, bankanın bir gerçek veya tüzel kişiye verebileceği kredi tutarı banka özkaynaklarının yüzde 25'i ile sınırlandırılmıştır.

[82] Turgut Özkan, a.g.e., s.87.
[83] Özgü Güldoğan, a.g.e., s.38.
[84] Turgut Özkan, a.g.e., s.88.

6. İşletme/ Üretim Giderleri

Kredi işleminin net sonucunun bulunması için kredi kapanıncaya kadar denetlenmesi zorunluluğunun neden olduğu işletme giderlerinin de toplamdan düşülmesi gerekir. İşletme giderleri sabit giderlerdir ve küçük kredilerin en büyük maliyet unsurunu oluştururlar. Kredi tutarı yükseldikçe kârlılık da artar. Buradan çıkarılacak sonuç, birkaç sınırlı büyük kredi pek çok küçük kredinin neden olduğu zararları kapatmaktadır.

Kredi veriliş süresi, sadece işlemlerden ötürü maliyet getirmez; yetkiliden yetkiliye aktarış ve değişik masa ve birimlerde bekleme süreleri de ciddi maliyetlere neden olur. Belki bu giderler fazla yüksek olmayabilir. Fakat sıkı rekabet koşulları altında bu sürelerin ciddi rekabet dezavantajlarına neden olması da kaçınılmazdır.

Kredi denetleme giderleri ilk yılda kuşkusuz veriliş giderleri kadar yüksek değildir. Buna karşılık kredi süresinin uzaması oranında bu maliyetler de yükselir. Bu yüzden kredi veriliş maliyetleri genellikle bütün kredi süresine bölüştürülürler. Aslında her yılın sonunda kredilerin uzatılmaları için yeniden onaya sunulmaları ve incelenmeleri gerekir. Ancak bir denetleme, tıpkı yeni kredi açımı kadar gidere ve zaman kaybına neden olur.

7. Fiyatlamada Etkili Olan Diğer Faktörler

Kredilerin fiyatlamasını etkileyen çok çeşitli ve farklı önemlere sahip faktörler mevcuttur. Bu faktörler bankadan bankaya değişebilmektedir. Bankalar tarafından çoğunlukla uluslararası para piyasasındaki hareketlere göre belirlenen faiz oranı yanında, risk, fonlama maliyeti, kredinin vadesi, müşterinin ödeyebilirliği, rekabet gibi faktörler dikkate alınarak kredinin gerçek fiyatı belirlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bu faktörlere, banka hedefleri ve alternatif yatırım alanları, teminat, vade ve geri ödeme koşulları, kredi portföyünün yapısı da eklenebilmektedir.

IV. KREDİ FİYATLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Ticari krediler bankaların en önemli ve en büyük gelir kaynağı yaratan aktiflerini oluşturur. Bankanın fiyatlama hedefleri bankanın kendi amaçlarından ve rekabet koşullarından önemli ölçüde etkilenir. Tüm bankalar kredi fiyatlarını belirlerken maliyetlerinin üzerine uygun bir kâr payı eklemek isterler. Ancak nihai fiyatı belirleyen piyasa fiyatıdır. Bankanın fiyatlama sistemi, piyasada oluşan kredi fiyatına bankanın ne derece uyabileceğini görmek açısından yararlıdır[85].

Bankalar belirli amaçlar doğrultusunda fiyatlama stratejilerini belirlerler. Stratejilerin en başında "Kâr Maksimizasyonu" gelir. Bu stratejiyi benimseyen bankalar olabildiğince yüksek fiyatları müşterilerine yüklerler. Piyasanın en yüksek fiyatlarını bile kaldırabileceklerine inanan bankalar bu stratejiyi uygular. Bunun yanında "Pazar Payı İlişkisi" yaklaşımı vardır. Bu yaklaşımda bankanın fiyatlama stratejisi, pazar payını arttırmak amacına dayanılarak yapılır. Ancak banka maliyetleri ile pazar fiyatları arasında olabilecek fark üst yönetim tarafından değerlendirilmelidir.

Üçüncü fiyatlama stratejisi olarak "Ürün Kalite Liderliği" söylenebilir. Banka belirli bir ürün ya da ürün grubu için piyasada lider konumunda olabilir ya da kendisini böyle tanıtabilir. Müşterilerin de böyle farklı, yüksek kalite ve katma değer gerektiren bir ürün için normalden daha fazla fiyat ödemesi beklenebilir. Ürün farklılaştırması üzerine yoğunlaşan ticari bankalar bu yöntemi izleyebilirler.

Fiyatlama yöntemi seçimi üç ana faktöre göre değerlendirilebilir. Bu faktörler; kredi talebi, maliyet yapısı ve rakiplerin uyguladıkları fiyattır[86].

Birinci faktör olan kredi talebi, müşterilerin fiyat elastikiyetini oluşturur. Örneğin, kurumsal müşteriler fiyata karşı bireysel müşterilerden daha duyarlıdır. Bireysel müşteriler daha çok hizmet kalitesine önem verir. İkinci faktör ise bankanın maliyet yapısıdır. Fon maliyetleri ve diğer giderlerin birleşmesiyle oluşan maliyetler bankanın minimum fiyatlarını belirlerler. Üçüncü faktör ise rakiplerinin fiyatlarıdır.

[85] Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No: 11, İstanbul 1990, s.225.
[86] Koray Tulgar, **Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi,** Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no:177, İstanbul 1993, s.80.

Talep fiyat için tavanı, maliyetler tabanı belirlerken, rakiplerin fiyatları da bankanın fiyatlarının bu iki nokta arasındaki değişim miktarını belirlemektedir.

Bir kredi yöneticisinin doğru fiyatlama kararı verebilmesi için kredi ile ilgili tüm giderleri, potansiyel gelir kaynaklarını ve bankanın kârlılık hedeflerini çok iyi analiz etmiş olması gerekir. Kredi fiyatlandırılma sürecinde, kredi maliyetinin belirlenmesinden sonraki aşama kredinin yaratacağı faiz geliri ve diğer gelir olanaklarının araştırılmasıdır.

Kredi fiyatlandırma yöntemleri beşe ayrılarak incelenebilir. Bu yöntemler sırasıyla; Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması, Marjinal Fiyatlandırma, Maliyet Esasına Dayanmayan Yöntemler, Ortalama Fon Maliyeti Yöntemi ve Fonların Ağırlıklı Ortalama Maliyeti Yöntemidir.

A. Maliyet Artı Kâr Marjı Fiyatlandırması

Bu yöntemde, belirlenen bir kâr marjı hizmetin veya ürününün maliyetinin üzerine eklenir. Ticari işletmelerde kullanılan bu yöntem, maliyetlerinin hesaplanabilme zorluğu yüzünden bankalarda çok kullanılamaz. Ancak özellikle bireysel hizmetler üzerine çalışan bankalarda bu yöntem önem kazanmaktadır. Fon maliyeti olarak ağırlıklı marjinal maliyetlerin üzerine ürün başına düşecek işletme ve personel giderleri eklenerek ürünün satılması gereken minimum fiyatı bulunabilir.

Rakiplerin ve talebin durumunu göz önüne almamasına karşın bu yaklaşımın faydaları vardır. Eğer maliyetler hesaplanabiliyorsa fiyatlama oldukça kolaylaşır. Ayrıca birçok rakip banka da aynı yönetimi kullanırsa, fiyat farklılığı riski minimuma inebilir.

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde banka tarafından izlenen yol şöyledir[87];

$$\text{Hedef Getiri} = \text{Kredi Geliri} - \text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}$$

Formülün her iki tarafı da kredi tutarına bölündüğünde;

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} - \frac{\text{Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}}$$

[87] Güler Aras, a.g.e., s.97-98.

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Kredi kârlılık oranı ya da hedef mark} - \text{up}$$

$$\frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Kredi faiz oranı}$$

$$\frac{\text{Fonları Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Elde Edilen Fonların Marjinal Maliyeti ya da Maliyet Oranı}$$

olarak ifade edilebilir.

B. Marjinal Fiyatlandırma

Marjinal fiyatlandırma, hizmet maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğunu kabul eden bir fiyatlandırma yöntemidir. Sabit veya dönem maliyetleri üretim kapasitesinin maliyeti olarak düşünülmektedir. Faaliyet hacminde veya ürün bileşiminde tahmin edilenden her farklı gerçekleşmede, maliyet rakamını yeniden hesaplanmaz. Belirli bir hizmetten çok, tüm banka faaliyetlerine yönelik çabalar, kurumsal reklamlar ve bankanın genel yönetim maliyetleri, genel havuza atılacak maliyet unsurlarını oluşturmaktadır.

Bu tür kredi fiyatlandırma sistemi, bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilemeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi durumları için uygulanmaktadır. Zira bankanın portföyüne katmak istediği yeni kredilerin maliyeti marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonlarının, kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin uygulanması yararlı olmaktadır. Bununla birlikte marjinal fiyatlandırma yönteminin uygulanması, diğer fiyatlandırma yöntemleriyle hesaplanan faize göre daha yüksek olabilmektedir. Bu durum tamamen kredi maliyetlerinin sabit ya da değişken olmasıyla ilgilidir. Maliyet yöntemi ne olursa olsun, bankanın vereceği fiyatın ortalama maliyet üzerinden değil marjinal maliyet üzerinden olması gerekmektedir[88]. Hesaplamada kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

$$\text{Marjinal Maliyet} = \frac{\text{Faiz Oranı} + \text{Hizmet Elde Etme Maliyetleri}}{1 - \text{Zorunlu Karşılık Oranı}}$$

[88] Niyazi Berk, a.g.e., s.177.

C. Maliyet Esasına Dayanmayan Yöntemler

Yukarıda sözü geçen kredi maliyetlerini esas alan fiyatlandırma yöntemlerinin yanı sıra, maliyete dayanmayan yöntemler de uygulanmaktadır. Zira, kredi fiyatlarını etkileyen unsurlar ele alınırken de belirtildiği gibi, maliyet, kredi fiyatını belirleyen tek faktör değildir.

Bazı bankalar fiyatlarını maliyet üzerinden değil, sunmuş oldukları hizmetin müşteri için sağladığı değeri esas alarak belirlemektedir. Bu fiyatlama sistemi, belirli kalite ve fiyattan satışı beklenen hizmetin hacmini tahmin etmek için yöneticilerin planlamalarına gereksinim duymaktadır. Göreli olarak hizmetin kalitesi ve güvenirliğinin yanı sıra, müşterinin bu hizmet için ödemeye hazır olduğu değer de hesaba katılmaktadır. Ortalama rekabet taban fiyatına tüm bunların eklenmesiyle, sunulan hizmet için bir fiyat ortaya çıkmaktadır. Gerçekte verilen fiyatlar, genellikle sözü geçen fiyatın indirilmiş hali olmakla birlikte, bu tür fiyatlar piyasa ortalamalarının üzerinde seyretmektedir.

Bu tür fiyatlama yöntemi, bankanın kendisinin olduğu kadar rakiplerinin maliyet yapısını da iyi tanımasını gerektirir. İyi bir pazar araştırması yapılmaksızın müşteri talepleri ile ilgili alternatif fiyatlandırma stratejilerinin etkilerinin kontrol edilmesi zordur. Bankaların büyük kısmı kredi fiyatlarını belirlerken diğer bankaların fiyat liderliğini takip etmektedir. "Lideri takip et" prensibine dayanan bu fiyatlama yönteminin uygulanması ya bankaların kredi fiyatlandırma kararlarını uygulamakta kârlı olmalarından ya da rekabet nedeniyle onları izlemek zorunda kalmalarından kaynaklanmaktadır. İzlenen lider bankanın kredi fiyatlamasını sağlıklı maliyet bilgilerine göre isabetli yapması, onu takip eden bankanın kârlılığını da etkilemektedir. Bu yöntemin tehlikesi ise, stratejik inisiyatifin rakiplere verilmesi ve potansiyel tehlike olarak, piyasaya yeni girenlerin etkisiyle ani fiyat değişmeleridir[89].

Maliyete dayalı olmayan fiyatlandırmanın bir başka yöntemi, müşterinin ödeyebileceği en yüksek fiyatın talep edilmesidir. Burada müşterinin kalite beklentisi temel alınır. Bir hizmetin fiyatının yüksek olması, kalitesinin de yüksek olduğunun

[89] Güler Aras, a.g.e., ss.99-100.

bir göstergesi kabul edilir. Bundan dolayı müşteriler tarafından benzerlerine göre yüksek fiyatlandırma yapılmış bir hizmet talep edilebilmektedir.

D. Ortalama Fon Maliyeti Yöntemi

Müşteriye sunulan krediler bankanın temin ettiği kaynaklarla fonlanır. Bu kaynaklar; mevduat, döviz tevdiat hesapları ve mevduat sertifikaları, repo yoluyla sağlanan fonlar, bankalar arası para piyasasından borçlanma ve özkaynak olarak sıralanabilir[90]:

Kredilerin fiyatlandırılmasında ortalama fon maliyeti hesaplamak için toplam faiz ödemelerini yukarıda belirtilen kaynakların ortalama tutarlarına bölmek gerekir. Ancak ağırlıklı fon maliyetini hesaplarken gerçek maliyetin bulunması için zorunlu karşılık oranlarına göre düzeltme yapılır. Örneğin, vadesiz mevduata ödenen faiz oranı %10, vadesiz mevduatın zorunlu karşılık oranı %6 olsun. Burada vadesiz mevduatın efektif maliyeti (EM):

$$EM = \frac{\text{Nominal Faiz Oranı}}{1 - \text{Zorunlu Karşılık Oranı}}$$ formülü ile hesaplanır.

$$EM = \frac{0,10}{(1-0,06)} = 0,1064$$ (%10,64) olarak bulunur.

Fonların maliyeti toplam kaynak içindeki payı ile çarpılarak ağırlıklı maliyet belirlenir. Örneğin toplam kaynaklar içinde %20 vadesiz mevduat, %15 mevduat sertifikası ve %65 vadeli mevduat bulunuyorsa her bir kalemin efektif maliyeti ile toplam kaynaklar içindeki ağırlıkları çarpılarak fon maliyeti hesaplanabilir[91]. Öte yandan fonlama maliyeti yalnızca faiz oranından oluşmamaktadır. Bankalar mevduat toplayabilmek için reklam, yönetim giderleri gibi giderlere katlanmak zorundadırlar. Kredi fiyatı da bu giderleri karşılayacak şekilde belirlenmelidir.

Personel giderleri ve genel giderleri iyi yansıtacak bir yöntem toplam idari giderleri işlem sayısına bölmek olabilir. Örneğin: 3 Milyar YTL'lik idari gideri olan bankanın 6.000 adet kredi işlemi gerçekleştirdiğinde kredi başına düşen ortalama

[90] Niyazi Berk, a.g.e., ss.181-182.
[91] Belkıs Seval, a.g.e., s.227.

idari gider tutarı 400 YTL olacaktır. Bu bilgi bir referans ölçütüdür. Her işleme yüklenecek idari gider tutarı kredinin hacmine göre değişebilir.

Ortalama fon maliyeti yönteminde kredi fiyatının hesaplanmasında bilançonun gerçekleşen verilerinden yararlanılır. Bu yüzden bir önceki dönemin gerçekleşen rakamları baz alınarak, bir sonraki dönemde kullanılacak fiyatlar bazı formüller yardımıyla hesaplanır[92].

$$\text{Toplam Kaynak Sağlama Maliyeti} = \text{Toplam Cari Giderleri} + \text{Bankacılık Hizmetleri Maliyeti} + \text{Toplam Plase Etme Maliyeti}$$

$$1\ \text{YTL Mevduat Sağlama Maliyeti} = \frac{\text{Toplam Mevduat Maliyeti}}{\text{Toplam Mevduat Ortalaması}}$$

şeklinde hesaplanır.

$$1\ \text{YTL Vadesiz Tasarruf Mevduatı Sağlama Maliyeti} = \frac{\text{Toplam Vadesiz Tasarruf Mevduatı Toplamı}}{\text{Ortalama Vadesiz Tasarruf Mevduatı}}$$

Toplam vadesiz tasarruf mevduatı maliyeti hesaplanırken verilen faizlere (dolaysız giderler) dolaylı giderler payını da dahil etmek gerekir.

$$\text{Toplam Plase Etme Maliyeti} = \text{Plase Etmenin Dolaylı Gider Payı} + \text{Plase Etmenin Dolaysız Gider Payı}$$

$$1\ \text{YTL 'lik Plase Edilebilir Fon Maliyeti} = \frac{\text{Toplam Plase Edilebilir Fon Maliyeti}}{\text{Toplam PlaseEdilebilir Fonlar Tutarı}}$$

$$\text{Toplam Plasman Maliyeti} = \text{Toplam Fon Sağlama Maliyeti} + \text{Fonları Plase Etmenin Toplam Maliyeti}$$

veya

$$1\ \text{YTL'lik Plasman Maliyeti} = \frac{\text{Toplam Plasmanın Maliyeti}}{\text{Toplam Ortalama Plasman}}$$

[92] Özgü Güldoğan, "Kredi Fiyatlama Tekniklerinin Ticari Bankacılık Açısından Analizi", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2002, s.63-64.

Banka gelirlerinin esas kaynağı fonların plase edilmesinden ve yatırımlarda kullanılmasından elde edilen faiz geliridir. Kredi işlemlerinden sağlanan komisyonlar da plasman gelirlerini arttıran bir etkendir. Bankanın plasman işlemlerinden sağladığı gelirler, net bir gelir olarak kabul edilemez. Bankanın plasmanlarına ait net gelirini bulabilmek için gayri safi gelirden fonları kullanma maliyetini düşmek gerekir. Buna göre;

Plasmanın Net Geliri = Toplam Plasman Geliri - Plase Etme Maliyeti

olmaktadır.

$$\text{Toplam Plasmanın Verimliliği (\%)} = \frac{\text{Toplam Plasman Geliri} - \text{Toplam Plase Etme Maliyeti}}{\text{Toplam Plasman Ortalaması}}$$

$$\text{Toplam Plasman Verimliliği (\%)} = \frac{\text{Toplam Plasman Geliri} - \left(\text{Toplam Plase Etme Maliyeti} + \text{Toplam Fon Sağlama Maliyeti}\right)}{\text{Toplam Plasman Ortalaması}}$$

ya da

$$\frac{\text{Plasman Maliyeti}}{\text{Plasman Ortalaması}} = \text{Giderler Yüzdesi} \qquad \frac{\text{Plasman Geliri}}{\text{Plasman Ortalaması}} = \text{Gelirler Yüzdesi}$$

$$\text{Gelirler Yüzdesi} - \text{Giderler Yüzdesi} = \text{Plasman Verimliliği (\%)}$$

Başka bir değerlendirme yaklaşımında ise, plasmanların maliyeti dikkate alınmadan yalnız plasman gelirleri ile plasman ortalaması karşılaştırılır. Bu değerlemede bankanın plasman olanaklarının yüzde kaç oranında bir gelirle plasmana bağlandığı hesaplanmış olmaktadır.

$$\text{Toplam Plasman Verimliliği Yüzdesi} = \frac{\text{Toplam Plasman Gelirleri}}{\text{Toplam Plasman Ortalaması}}$$

$$\text{Plasman Türü Verimliliği Yüzdesi} = \frac{\text{Plasman Türü Geliri}}{\text{Plasman Türü Ortalaması}}$$

Bulunacak bu verimlilik rakamlarına göre herhangi bir kredinin fiyatı artırılarak toplam kârlılık yükseltilebilir veya azaltılarak yeni rekabet olanakları yaratılabilir[93].

Fonların ortalama maliyeti kredi portföyünün kârlılığını belirlemede yararlı olmakla birlikte, bireysel kredi işlemlerinde doğrudan uygulanması uygun değildir. Kredi fiyatlandırmasında fonların marjinal maliyetinin kullanılması daha tutarlıdır.

Marjinal maliyet yönteminde önce kredi ile aynı vadeyi taşıyan banka fonlarının efektif maliyeti hesaplanır ve bu maliyet, bankanın krediyi sağlayacağı net fon tutarına uygulanır. Net fon tutarı, firmanın kullandığı ortalama kredi tutarından firmanın bankadaki ortalama mevduatının zorunlu karşılıklara göre düzeltildikten sonra düşülmesi ile belirlenir. Örneğin: Bankanın 1 yıl vadeli mevduata ödediği faiz %18 olsun. Banka marjinal maliyet yaklaşımına göre krediyi fonlarken kaynak maliyetini %20 olarak kabul etsin. İstenen kredi tutarının 100 Bin YTL, kredi müşterisinin bankada bulundurduğu ortalama mevduatın 15 Bin YTL, zorunlu karşılık oranının ise %6 olduğunu varsayarak hesaplarsak;

Fonların Maliyeti (YTL)

Kredi Tutarı	100.000
- Mevduat Tutarı	15.000
	85.000
- Zorunlu Karşılıklar (%6 x mevduat)	900
Müşteriye Sağlanan Net Fon Tutarı	84.100
Fonlama Maliyeti = %18 x 84.100 =	**15.138**

Ticari bankalar kârlılığı hesaplarken, bazı durumlarda sağladıkları faiz gelirlerini ortalama fon maliyeti ile karşılaştırırlar. Ancak, fon maliyetleri yıl içinde büyük ölçüde değişkenlik gösterdiğinden, karşılaştırma yapmak uygun değildir[94].

[93] Özgü Güldoğan, a.g.e., s.65.
[94] Niyazi Berk, a.g.e., s.182.

E. Fonların Ağırlıklı Ortalama Maliyeti Yöntemi

Toptancı ya da perakendeci faaliyet göstermelerine bağlı olarak mevduat maliyetleri bankadan bankaya değişmektedir. Toptancı faaliyet gösteren az şubeli bankalar yüksek maliyetli olan tasarruf mevduatı toplamak için çaba göstermezler. Diğer taraftan perakendeci faaliyet gösteren çok şubeli bankalar hem yüksek maliyetli tasarruf mevduatı, hem de düşük maliyetli ticari mevduat toplayabilmek için çaba harcarlar.

Bir bankanın mevduat bileşimi, 1 YTL mevduatın o bankaya kaça mal olduğunu belirler. Farklı mevduat türlerine ve vadelerine göre değişik faiz oranları uygulanmaktadır. Bu nedenle ortalama mevduat maliyetinin hesaplanabilmesi için uygulanan faiz oranları ile mevduat toplamı ağırlıklandırılarak ortalama faizin bulunması gerekmektedir[95].

Fonların ağırlıklı ortalama maliyetinin hesaplanmasında zorunlu karşılık oranı belirleyicidir. Bir bankanın plase edebileceği mevduatı hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılabilir. Disponibilite oranları kaldırılmadan önce birinci ve ikinci disponibilite oranları bu hesaba katılmaktaydı.

PEM = 1- ZKO

PEM = Plase Edilebilir Mevduat

ZKO = Zorunlu Karşılık Oranı

Bankanın mevduat olarak toplamış olduğu her 1 YTL'nin ne kadarını plase edebileceği bulunduktan sonra, bu 1 YTL'den ne kadar getiri elde ettiği de şöyle hesaplanabilir;

GETİRİ = (PEM x KG) - SG - MAOM

PEM = Plase Edilebilir Mevduat

KG = Kredinin Getiri Oranı

SG = Sabit Giderler

MAOM = Mevduatın Ağırlıklı Ortalama Maliyeti

[95] Belkıs Seval, **Bankacılıkta Kullanılan Formüller, Oranlar ve Analizler**, Pamukbank Eğitim Yayınları, s.119.

Bankalar mevduat toplamak için bazı sabit giderlere katlanmak zorundadırlar. Şube binası kiralanmışsa kira bedeli, şubede çalışan personel, haberleşme ve kırtasiye giderleri, genel müdürlük giderlerinden alınacak pay bu sabit giderleri oluşturur. Bu giderler toplamının toplanan mevduata bölünmesiyle 1 YTL mevduat başına katlanılan sabit giderlerin payı bulunur. Kaynaklarını mevduat toplayarak elde eden çok şubeli bir perakendeci bankanın plase edilebilir mevduatının hesaplanması şu şekilde yapılmaktadır.

Merkez Bankası'nın zorunlu karşılık oranı %6 iken, bankanın kredilere uyguladığı faiz oranı yıllık %22'dir. Bankanın toplam 100 YTL sabit giderinin 3 YTL'sinin mevduat toplamak için katlandığı giderler olduğunu ve ayrıca, cari faiz oranlarına ve mevduat bileşimine göre mevduata yıllık ortalama %16 faiz ödenmekte olduğunu varsayalım. Bu verilerle bankanın plase edilebilir mevduatını ve 1 YTL'nin getiri oranını hesaplayalım:

PEM = 1-0,06 = %94

GETİRİ = (0,94 x 0,22) - 0,03 - 0,16 = 0,0168 = %1,68

Bu getiri hesaplama yöntemine göre, getirinin sıfır olduğu başabaş noktasını hesaplamak mümkündür. Bu yöntemde mevduat faiz oranlarıyla oynamak suretiyle, kaynak akışına göre vadeli, vadesiz mevduat dilimlerinin toplam mevduat içindeki bileşimini ve maliyetini değiştirerek optimal mevduat faizlerine ve kaynak maliyetine ulaşmak olanaklıdır. Optimal mevduat faizi ve kaynak maliyeti bize optimal referans faizini verecektir. Başabaş faiz oranı ise diğer maliyetler, ekonomik parametrelerdeki beklentiler ve rakip bankaların fiyatlandırma stratejilerine bağlı olarak da saptanacak kredi faiz oranına baz oluşturacaktır[96]. Böylece ekonomik gelişmelere ve rekabet koşullarına göre piyasalarda kaynak temini ve plasman olanaklarının değişmesi halinde, banka yönetimince belirlenecek yeni mevduat ve kredi faizi oranlarının banka kârlılığına etkilerini önceden saptamak ve piyasa koşullarına göre uygun pozisyonlar almak olanaklı olabilecektir.

[96] Özgü Güldoğan, a.g.e., s.72.

V. MÜŞTERİ VERİMLİLİK ANALİZİ

Müşteri Verimlilik Analizi müşteriden elde edilen kâr ile aynı müşteriden elde edilmek istenen (planlanan) kârın karşılaştırmasını yapmak üzere bankanın iç fiyatlama sistemine göre incelenen bir analizdir[97]. Bu analiz şu amaçlara hizmet etmek için bankalar tarafından yapılmaktadır:

- Müşterinin toplam verimini ve bunun nasıl geliştirilebileceği hakkında fikir vermek,
- Bankanın portföyünü istenilen yöne doğru çevirebilmek için gerekli alt yapıya hizmet etmek,
- Hızlı ve rasyonel fiyatlama yapmak,
- Kredi politikasını uygulayabilmek için özel hedefler ve yöntemler belirlemeye yardımcı olmak,
- Kredi yöneticisi ve yetkililerinin performansını ölçmek.

Risk taşımayan veya riski düşük olan kredi talebinin yerine getirilebilmsi için sözkonusu kredinin verimli olması gerekir. Kredinin verimliliği, kredinin kârlı kullandırılmasıdır. Verimli olmayan kredi taleplerinin yerine getirilmesi, bankalar için uygun değildir.

Müşteri verimi, ilgili müşterinin bankaya sağladığı getiri, bankaya maliyeti ve sonuç olarak bu müşteriden elde edilen banka net kazancının rakamsal ve oransal değerlerle ifade edilmesidir. Böylece verim faktörü kullanılarak, banka maliyetlerinin minimizasyonunu sağlamak kolaylaşır. Verim hesaplaması müşteriye kullandırılan kredinin ortlama değerleri ile krediden yaratılan gelirlerin karşılaştırılması suretiyle yapılır. Verim hesaplamalarında dikkat edilmesi gereken konular:

- Plasman ortalamalarının ve gayrinakdi kredi ortalamalarının doğru hesaplanması,
- Kredi gelirlerine dahil edilen unsurların doğru saptanmasıdır.

[97] Koray Tulgar, **Ticari Bankalarda Aktif ve Pasif Yönetimi**, TBB, Yayın No:177, Ankara, 1993, s.88.

$$\text{Verim} = \frac{(\text{Nakit Kredi Geliri} + \text{Plasman Dışı Gelir} + \text{Gayrinakdi Kredi Gelirleri}) \times 100}{\text{Nakit Kredi Ortalaması}}$$

Plasman dışı gelirler:

- Faizsiz veya düşük faizli ortalama mevduat tutarlarının zorunlu karşılık payı düşüldükten sonra fon maliyeti ile çarpılması sonucu elde edilen gelirler,
- Firmanın bankaya getirdiği dövizlerin YTL karşılıklarının belirli bir yüzdesi ile banka aracılığıyla yapılan döviz transferlerinin YTL karşılıklarının belirli bir yüzdesi,
- İthalat ve İhracat komisyonları, havale sigorta, efektif döviz alım/satım referans komisyonları ve istihbarat, kiralık kasa gibi bankacılık hizmetlerinden alınan ücret ve komisyonları kapsar.

Kredi ortalamalarının hesaplanmasında kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

$$\text{Kredi Ortalaması} = \frac{\text{Dönem İçinde Faiz Tahakkukuna Esas Teşkil Eden Faiz Tutarı}}{\text{Kredinin Kullanıldığı Gün Sayısı}}$$

Eğer kredi, verim hesaplaması yapılan dönem içinde açılıp kapanmışsa:

$$\text{Verim Dönemi Kredi Ortalaması} = \text{Kredi Ortalaması} \times \frac{\text{Kredinin Kullanıldığı Gün Sayısı}}{\text{Verim Dönemi Gün Sayısı}}$$

olarak ifade edilebilir[98].

En temel yaklaşım olarak bankanın kârını, müşteriden alınan tüm gelirler ile giderler arasındaki fark oluşturur. Müşteriden sağlanan gelirler, faiz geliri, komisyon gelirleri ve bankaya sağladığı fon gelirlerinden oluşmaktadır. Banka giderleri ise, sağlanan fonların maliyeti, bankadaki mevduatın maliyeti ve yönetim giderleridir.

Uluslararası bankacılıkta kullanılan beş farklı Müşteri Verimlilik Analizi bulunmaktadır. Bunlar: Kullanılan Fonların Verimi, Kullanılan Fonların Net Verimi, Kredilerin Net Verimi, Toplam Gelirin Net Marjı ve Sermayenin Net Verimi'dir.

[98] Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve…**, a.g.e., s. 241.

Gelirleri tanımlamak oldukça kolay iken giderleri tanımlamak zordur. Bankalar için fon maliyeti ve işletme, personel giderleri olmak üzere iki tür gider önemlidir.

Bankalarda birçok farklı fon maliyeti hesaplama yöntemleri bulunmakla birlikte en yaygın olan yöntem, fonların bilançodaki miktarlarına göre marjinal maliyetlerinin ağırlıklandırılmasıdır. Bunun dışında hazine bonosu, bankalar arası faiz oranı ya da başka yöntemler de fon maliyetinin müşteriye yansıtılmasında kullanılmaktadır.

Büyük ticari bankalarda müşterileri değerlendirmek için, bankaların iç işlemlerinde kullanılan faiz miktarı yani Şubeler Cari Faizi fon maliyeti olarak kullanılabilmektedir. Şubeler, kaynaklarını genel müdürlük kullanımına sunarak bunların üzerinde şubeler cari faiz getirisi elde edebilmektedir.

Bankanın toplam fon maliyeti pasifteki kalemlerin marjinal maliyetleriyle miktarlarına göre ağırlıklandırılarak bulunmaktadır. Fon maliyeti hesaplanmasında sermaye tutarı da hesaplamaya katılmalıdır. Örneğin, bir bankanın Amerikan doları bazında fon maliyeti %9,58 iken, Sermaye/Aktif oranı 7,23 ise bankanın fon maliyeti: %9,58- %9,58 x %7,23 = %8,9 olur. Müşteriye düşen işletme ve personel giderlerini bulmak için en pratik ve en doğru yaklaşım, şubenin ilgili dönemdeki işletme ve personel giderlerinin müşterinin şubedeki toplam riskine göre dağıtılmasıdır. Şubenin toplam nakdi ve gayri nakdi kredilerinde ilgili müşterinin ağırlığı bulunup, ağırlığın dönem şube mizanındaki işletme ve personel giderleri ile çarpılması sonucu bulunan rakam müşteriye yansıtılabilir[99].

Şubeler cari faizi, bankaların aktif pasif yönetim komitesinde bilirlenir. Tüm çok şubeli bankalarda şubeler, aktiflerinde duran kalemler için şubeler cari faizi öder, pasiftekı kalemler için şubeler cari faizı alır. Şube, aktifinde ne kadar az getirisiz aktif bulunursa o kadar az şubeler cari faizi ödeyeceğinden daha fazla kâr eder. Banka, toplam fon maliyetini şubelere yansıtıp, banka ortalamasına göre ucuz fon sağlayan şubelerin ve daha getirili aktiflere fon yaratan şubelerin, diğer şubelere göre daha yüksek kâr etmelerini teşvik etmelidir.

[99] Koray Tulgar, a.g.e., s.91.

Müşteri verimlılık ölçme yöntemlerinin seçiminde müşteri özellikleri, ekonomik koşulları ve banka yönetim politikası önemlı etkenlerdir. Müşteri Verimlilik Analizinde kullanılan bazı yaklaşımlar aşağıda yer almaktadır.

$$\text{Kullanılan Fonların Verimi} = \frac{\text{Toplam Gelirler} - \text{Toplam Giderler}}{\text{Krediler} - \text{Mevduat}}$$

Krediye ait giderleri azaltmakla ve müşterinin bankadaki mevduatını artırmakla müşterinin verimi yükseltilebilir. Kredilerden müşterinin mevduat ve bloke paraları çıkarılıp müşterinin kullandığı net fon tutarı bulunur. Bu rakam şubeler cari miktarıdır.

$$\text{Kullanılan Fonların Net Verimi} = \frac{\text{Toplam Gelirler - Toplam Giderler - Fon Maliyeti}}{\text{Krediler - Mevduat}}$$

$$\text{Kredilerin Net Verimi} = \frac{\text{Toplam Gelirler - Toplam Giderler - Fon Maliyeti}}{\text{Krediler}}$$

$$\text{Toplam Gelirdeki Net Marj} = \frac{\text{Toplam Gelirler - Toplam Giderler - Fon Maliyeti}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

$$\text{Sermayenin Net Verimi} = \frac{\text{Toplam Gelirler - Toplam Giderler - Fon Maliyeti}}{\text{Müşteriye Düşen Sermayenin Net Payı}}$$

Bütün bu yaklaşımların sonuçları müşterinin sadece belli bakış açılarına göre verimlililğini ölçebilmektedir. Müşteri Verimliliğinin başarılı olabilmesi için bankanın müşteriden sağladığı gelirler, faiz oranları ve komisyon oranları doğru hesaplanmalı ve dönemler arası karşılaştırma yapılabilmesi için standart biçimde hazırlanıp sürekli yapılması gerekmektedir.

Bu bölümde, bankacılıkta kaynak maliyetinin belirlenmesi ve kredi fiyatlandırması yöntemleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, bö bölümde açıklanan yöntemlere bağlı olarak Türk Bankacılık Sistemi'nde yer alan özel bir ticari bankanın kaynak maliyetinin belirlenmesine ve kredi fiyatlandırmasına çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMA VE KREDİ FİYATLANDIRMA UYGULAMALARI

Bankanın fiyatlama hedefleri bankanın kendi amaçlarından ve rekabet koşullarından önemli ölçüde etkilenir. Şüphesiz ki tüm bankalar kredi fiyatlarını belirlerken masraflarının üzerine tatminkâr bir payı eklemek isterler.

Son yıllarda banka fiyatlandırma kararları çok önemli bir konu haline gelmiştir. Bunun nedeni, sadece fonlar için artan rekabetin gelir alternatiflerinin geliştirilmesini zorlaması değil, ticari ve tasarruf mevduatlarını çekebilmek için yeni hizmet türlerinin sunulmaya başlanması olduğu söylenebilir.

Bugün bankacılıkta, fiyatlandırma kararının temelini mükemmel bir maliyet bilgisi oluşturmaktadır[100]. Ancak bankaların fiyatlandırma işlemlerinde ya çok sınırlı ya da hiç maliyet bilgileri olmadan hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Eğer banka doğru maliyet bilgisine sahip olursa, doğru maliyet hesaplama olasılığı artar ve dolayısıyla da bankanın kredi fiyatlandırması kârlı bir şekilde yapılabilir.

Kaynak maliyeti ve getiri, bir kredinin kârlılığını oluşturan iki temel unsurdur. Kaynak maliyeti, mevduatın yanı sıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynaklarını oluşturan repo, alınan krediler, bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyetidir. Bu havuz, bankanın plase edebileceği toplam kaynak miktarına eşittir. Kaynak maliyeti hesaplanırken, bankanın sermaye yapısını oluşturan her kaynağın maliyeti ayrı ayrı hesaplanmalı ve daha sonra bu maliyetlerin sermaye yapısı içindeki ağırlıkları dikkate alınarak ortalama kaynak maliyeti bulunmalıdır. Elde edilen kaynak maliyeti üzerine banka tarafından belli bir kâr marjı konularak kredi fiyatı belirlenmelidir.

Bu bölümde Türk Bankacılık Sisteminde, 31 Aralık 2006 tarihi itibariyle aktifler, krediler ve özkaynak büyüklüğü açısından birinci, mevduat büyüklüğü açısından ikinci sırada olan İş Bankası'nın kaynak maliyetinin belirlenmesine ve kredi fiyatının hesaplanmasına çalışılmaktadır.

---

[100] John Zimmermann ve H.B. Mc Donald, "Kârlılık Analizi, Maliyet Sistemleri ve Fiyatlama Politikaları", (Çev.:Feryal Orhan Basık), **Ticari Bankalarda Bütçeleme ve Maliyetleme**, Yapı Kredi Bankası A.Ş., Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No:7, 1987, s.387.

I. İŞ BANKASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1924 yılında Ankara'da kurulan İş Bankası, kuruluşundan günümüze kadar geçen 82 yıllık sürede ülke ekonomisinin gelişmesine artan oranda ve sürekli katkıda bulunmuş ve Türkiye'de çağdaş bankacılığın kurucusu olmuştur.

İş Bankası, bugün, toplam sayısı on milyonu aşan bireysel, kurumsal, ticari ve KOBİ müşterisine hizmet sunmaktadır. 2006 yıl sonu verilerine göre Banka'nın öz kaynakları 9,4 Milyar YTL ve toplam varlıkları ise 75,2 Milyar YTL'dir. 2006 yılında %25 oranında artış kaydedilen toplam mevduat 46,4 Milyar YTL'ye yükselmiştir. 2006 yıl sonu itibariyle sermaye yeterlilik oranı %23,87 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Dünyanın En Büyük 2.000 Şirketi sıralamasında 319. sırada yer alan İş Bankası, gelişen piyasaların en büyük bankaları arasında yer almaktadır. İş Bankası'nda 18.729 çalışan, 883 yurt içi ve 11 yurt dışı şubesi bulunmaktadır. İş Bankası'nın başta cam sanayi olmak üzere farklı iş kollarında faaliyet gösteren, lider şirketlerin oluşturduğu bir iştirak portföyü bulunmaktadır[101].

II. KAYNAK MALİYETİ HESAPLAMASINDA KULLANILAN YÖNTEM VE VARSAYIMLAR

İş Bankası'nın 2006 yılı finansal tablolarındaki bilgiler ışığında YTL ve Döviz cinslerine göre, faiz ve kur artışları dikkate alınarak kaynak maliyeti her bir varlık için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Kaynak maliyeti hesaplaması sırasında kullanılan döviz kurları ve yıllık kur artışları aşağıda yer almaktadır. 2006 yılı sonu itibariyle Amerikan doları %4,75 ve Euro %16,63 değer kazanmıştır.

Tablo 3 : Yıl Sonu Ortalama Döviz Kurları

DÖVİZ KURLARI	2003	2004	2005	2006
DOLAR (USD)	1,3933	1,3363	1,3418	1,4056
Yıllık değişme (%)		-4,09	0,41	4,75
EURO (EUR)	1,7575	1,8233	1,5875	1,8515
Yıllık değişme (%)		3,74	-12,93	16,63

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2006**, İstanbul, 2007.

[101] İş Bankası, **2006 Faaliyet Raporu**, Mart 2007, s.4.

Bankanın 2006 yılı için kaynak maliyeti hesaplanırken bankanın kullanmış olduğu kaynaklar, YTL Mevduat Maliyeti, Döviz Tevdiat Maliyeti, Repo Maliyeti, Diğer Pasiflerin Maliyeti ve Özkaynak Maliyeti şeklinde ele alınmıştır. Pasifin toplam maliyeti hesaplandıktan sonra endirekt gider oranının ilave edilmesi ile 2006 yılı için kaynak maliyeti elde edilmiştir.

A. YTL Mevduat Maliyetinin Hesaplanması

İş Bankası'nın 2006 yılında vade grupları bazında maliyet hesaplamasında kullanılan YTL mevduat toplamı 29.167.765 Bin YTL'dir. Tablo 4'te vade grupları itibariyle YTL mevduata uygulanan basit ve bileşik faiz oranları verilmiştir.

Tablo 4 : YTL Mevduata Uygulanan Faiz Oranları (%)

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Basit Brüt Faiz Maliyeti (%)	0,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00
Basit Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	13,60	13,60	13,60	13,60	13,60
Bileşik Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	14,48	14,31	14,06	13,60	13,60

2006 yılında bankalar tarafından uygulanması zorunlu olan ve YTL mevduat hesaplarından ayrılması gereken %6 mevduat zorunlu karşılık oranı (ZK) çıkarıldıktan sonra, kullanılabilir serbest kaynak oranları (SKO) Tablo 5'te belirtildiği şekilde %94 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5 : YTL Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (YTL)	**Toplam YTL Mevduat Miktarı (Bin YTL)**	3.675.160	10.403.634	11.840.887	2.533.148	481.294	233.642
MPAY (YTL)	**Toplam İçindeki Payı (%)**	12,60	35,67	40,60	8,68	1,65	0,80
ZK (YTL)	**Zorunlu Karşılık Oranı (%)**	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
SKO (YTL)*	**Serbest Kaynak Oranı (%)**	94,00	94,00	94,00	94,00	94,00	94,00
YTL MEVDUAT SERBEST KAYNAK ORANI (%)		**94,00**					

* SKO(YTL) = [1 – ZK(YTL)]

Sermaye yeterliliği oranı %8'ın üzerinde olan söz konusu bankanın her 3 aylık %0,25, yıllık %1 sigorta gideri yaptığı varsayılmıştır.

Net maliyet oranı (NMO) hesaplanırken, öncelikle YTL mevduattan ayrılan zorunlu karşılıklar üzerinden elde edilen getiri oranı (ZKGO) hesaplanır. YTL mevduatın esas maliyet unsurları olan bileşik faiz maliyeti (BFM) ve ödenen sigorta primi (SP) toplanır. Bu toplamdan maliyet düşürücü etkisi nedeniyle zorunlu karşılıktan elde edilen getiri oranı (ZKGO) çıkartılarak net maliyet oranına (NMO) ulaşılır. TCMB, YTL Zorunlu Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranı (ZKF) 2006 yılı için %13,12'dir. YTL Net maliyet oranları Tablo 6'da hesaplanmıştır.

Tablo 6 : YTL Net Maliyet Oranları (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (YTL)	**Toplam YTL Mevduat Miktarı (Bin YTL)**	3.675.160	10.403.634	11.840.887	2.533.148	481.294	233.642
MFO (YTL)	**YTL Mevduat Faiz Oranı (%)**	0,00	13,60	13,60	13,60	13,60	13,60
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0,00	14,48	14,31	14,06	13,60	13,60
ZK (YTL)	**Zorunlu Karşılık Kesinti Oranı (%)**	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
ZKF (YTL)	**Zorunlu Karşılık Faiz Oranı (%)**	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12
ZKGO*	**Zorunlu Karşılık Getiri Oranı (%)**	0,79	0,79	0,79	0,79	0,79	0,79
SP	**Sigorta Primi (%)**	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
NMO (YTL)**	**Net Maliyet Oranı (%)**	**0,21**	**14,69**	**14,52**	**14,28**	**13,81**	**13,81**

* $ZKGO = \frac{MEV(YTL) \times ZK(YTL) \times ZKF(YTL)}{MEV(YTL)}$

** NMO(YTL) = (BFM + SP – ZKGO)

Net maliyet oranları (NMO), zorunlu karşılık oranı (ZK) ve bundan elde edilen getiri oranı (ZKGO) göz önüne alınarak hesaplanan kullanılabilir tutarlara ilişkindir. Mevduatın esas gider unsuru olan faiz oranına (MFO), diğer bir gider unsuru olan sigorta primi (SP) eklenmiş yasal yükümlülükten elde edilen gelir düşülmüştür.

2006 yılı için YTL mevduatın toplam maliyeti (MEVM) hesaplanırken, mevduatın net maliyet oranı (NMO) toplam mevduat içindeki payı (MPAY) ile çarpılarak ağırlıklı mevduat maliyetine (AOMM) ulaşılır. Bulunan değer, serbest kaynak oranına (SKO) bölünerek toplam kaynağa göre maliyet (TKGM) değerleri bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet değerlerinin toplanmasıyla kullanılabilir YTL mevduatın toplam maliyeti (MEVM) elde edilmiştir. 2006 yılı için YTL mevduatın toplam maliyeti Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7 : 2006 Yılı YTL Mevduat Maliyeti (%)

	MEV (YTL)	MPAY (YTL)	NMO	AOMM*	SKO (YTL)	TKGM**
	Mevduat Miktarı (Bin YTL)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Mevduat Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	3.675.160	12,60	0,21	0,03	94,00	0,03
1 Aya Kadar Vadeli	10.403.634	35,67	14,69	5,24	94,00	5,58
1-3 Ay Vadeli	11.840.887	40,60	14,52	5,90	94,00	6,27
3-6 Ay Vadeli	2.533.148	8,68	14,28	1,24	94,00	1,32
6 Ay-1Yıl Vadeli	481.294	1,65	13,81	0,23	94,00	0,24
1 Yıl Üzeri Vadeli	233.642	0,80	13,81	0,11	94,00	0,12
	29.167.765	**100,00**				
YTL MEVDUATIN TOPLAM MALİYETİ (%)					**MEVM (YTL)**	**13,55**

* AOMM = MPAY(YTL) x NMO

** TKGM = AOMM / SKO(YTL)

Hesaplamalar sonucunda YTL mevduatın toplam maliyeti %13,55 olarak bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet oranlarına bakıldığında, YTL mevduatın toplam maliyetinin özellikle 1 aya kadar vadeli ve 1-3 ay vadeli mevduatlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

B. Döviz Tevdiat Hesabı Maliyetinin Hesaplanması

Bankanın döviz tevdiat hesapları başta Amerikan Doları ve Euro olmak üzere Japon Yeni, İngiliz Sterlini, Suudi Arabistan Riyali, İsviçre Frangı gibi çok çeşitli döviz cinslerinden oluşmaktadır. Döviz tevdiat hesaplarının maliyeti hesaplanırken döviz cinsleri Amerikan Doları, Euro ve Diğer Döviz Tevdiatlar olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

1. Amerikan Doları Cinsinden Olan DTH Maliyeti

İş Bankasının 2006 yılında Amerikan Doları cinsinden mevduata uyguladığı faiz oranları Tablo 8'de gösterilmiştir. Vade uzadıkça bankanın USD mevduata ödediği faiz artmaktadır.

Tablo 8: USD Mevduata Verilen Faiz Oranı (%)

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Basit Brüt Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,75	3,75	4,00	4,25	4,50
Basit Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,19	3,19	3,40	3,61	3,83
Bileşik Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,23	3,23	3,43	3,61	3,82

2006 yılında toplam 6.946.896 Milyon Amerikan Doları cinsinden döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. Bankanın, Amerikan Doları cinsinden mevduat için ayırması gereken zorunlu karşılık kesintisi oranı (ZK) toplam kaynak oranından çıkarılarak serbest kaynak oranına (SKO) ulaşılır. Amerikan Doları cinsinden döviz tevdiat hesaplarının dağılımı ve zorunlu karşılık kesintisi sonrası serbest kaynak oranı Tablo 9'da görüldüğü gibi %89 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 9 : USD Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (USD)	**Toplam USD DTH Miktarı (Milyon USD)**	1.613.910	2.628.551	1.704.735	318.540	126.604	554.556
MPAY (USD)	**Toplam İçindeki Payı (%)**	23,23	37,84	24,54	4,59	1,82	7,98
ZK (USD)	**Zorunlu Karşılık Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
SKO (USD)*	**Serbest Kaynak Oranı (%)**	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00
USD MEVDUAT SERBEST KAYNAK ORANI (%)		**89,00**					

* SKO(USD) = [1 – ZK(USD)]

Amerikan Doları cinsinden mevduatın net maliyet oranı (NMO) hesaplanırken maliyet düşürücü etkisi nedeniyle zorunlu karşılık oranından elde edilen getiri oranı (ZKGO) hesaplanmış, yerel mevduattan farklı olarak, hesaplamaya kur artışları (YKA) dahil edilmiştir. Bileşik faiz maliyeti (BFM) ve sigorta primi

(SP) toplamına %4,75 oranındaki kur artışının maliyet arttırıcı etkisi eklenip, maliyet düşürücü etkisi nedeniyle zorunlu karşılık getiri oranı düşülerek USD cinsinden mevduatın net maliyet oranına ulaşılmıştır. TCMB, USD Zorunlu Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranı (ZKF) 2006 yılı için %2,53'tür. USD Net maliyet oranları Tablo 10'da hesaplanmıştır.

Tablo 10 : USD Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (USD)	**Toplam USD DTH Miktarı (Milyon USD)**	1.613.910	2.628.551	1.704.735	318.540	126.604	554.556
MFO (USD)	**USD Mevduat Faiz Oranı (%)**	0,00	3,19	3,19	3,40	3,61	3,83
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0,00	3,23	3,23	3,43	3,61	3,82
YKA (USD)	**Yıllık Kur Artışı (%)**	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75
ZK (USD)	**Zorunlu Karşılık Kesinti Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
ZKF (USD)	**Zorunlu Karşılık Faiz Oranı (%)**	2,53	2,53	2,53	2,53	2,53	2,53
ZKGO*	**Zorunlu Karşılık Getiri Oranı (%)**	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28
SP	**Sigorta Primi (%)**	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
NMO (USD)**	**Net Maliyet Oranı (%)**	**5,47**	**8,71**	**8,70**	**8,90**	**9,08**	**9,30**

* $ZKGO = \frac{MEV(USD) \times ZK(USD) \times ZKF(USD)}{MEV(USD)}$

** NMO(USD) = (BFM + SP - YKA(USD) - ZKGO)

2006 yılında kullanılan USD cinsinden kaynağın toplam maliyeti hesaplanırken öncelikli olarak USD cinsinden mevduatın toplam içindeki payı (MPAY) ile net maliyet oranı (NMO) çarpılarak ağırlıklı mevduat maliyeti (AOMM) elde edilmiştir. Ağırlıklı mevduat maliyetinin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesi ile toplam kaynağa göre maliyeti (TKGM) hesaplanmıştır. Toplam kaynağa göre maliyet değerlerinin toplanması ile Tablo 11'de görüldüğü gibi USD mevduatın toplam maliyetine (MEVM) ulaşılmıştır.

Tablo 11 : 2006 Yılı USD Mevduat Maliyeti (%)

	MEV (USD)	MPAY (USD)	NMO	AOMM*	SKO (USD)	TKGM**
	Mevduat Miktarı (Milyon USD)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Mevduat Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	1.613.910	23,23	5,47	1,27	89,00	1,43
1 Aya kadar Vadeli	2.628.551	37,84	8,71	3,29	89,00	3,70
1-3 Ay Vadeli	1.704.735	24,54	8,70	2,13	89,00	2,40
3-6 Ay Vadeli	318.540	4,59	8,90	0,41	89,00	0,46
6 Ay-1Yıl Vadeli	126.604	1,82	9,08	0,17	89,00	0,19
1 Yıl Üzeri Vadeli	554.556	7,98	9,30	0,74	89,00	0,83
	6.946.896	**100,00**				
USD MEVDUATIN TOPLAM MALİYETİ (%)					**MEVM (USD)**	**9,01**

* AOMM = MPAY(USD) x NMO(USD)

** TKGM = AOMM / SKO(USD)

Hesaplamalar sonucunda USD mevduatın toplam maliyeti %9,01 olarak bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet oranlarına bakıldığında, USD mevduatın toplam maliyetinin özellikle 1 aya kadar vadeli ve 1-3 ay vadeli mevduatlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

2. Euro Cinsinden Olan DTH Maliyeti

İş Bankasının 2006 yılında Euro cinsinden mevduata uyguladığı basit ve bileşik faiz oranları Tablo 12'de gösterilmiştir. Burada da vade uzadıkça bankanın Euro mevduata ödediği faiz artmaktadır.

Tablo 12 : EUR Mevduata Verilen Faiz Oranı (%)

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Basit Brüt Faiz Maliyeti (%)	0,00	2,25	2,25	2,50	3,50	4,25
Basit Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	1,91	1,91	2,13	2,98	3,61
Bileşik Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	1,93	1,93	2,14	2,97	3,61

2006 yılında toplam 3.569.848 Milyon Euro cinsinden döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. Euro cinsinden döviz tevdiat hesaplarının %11 olan zorunlu karşılık oranı (ZK) ayrıldıktan sonra serbest kaynak oranına (SKO) ulaşılır. Euro cinsinden mevduatın dağılımı ve zorunlu karşılık kesintisi sonrası serbest kaynak oranı Tablo 13'te görüldüğü gibi %89 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 13 : EUR Mevduat Serbest Kaynak Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (EUR)	**Toplam EUR DTH Miktarı (Milyon EUR)**	829.351	1.350.751	876.023	163.690	65.059	284.974
MPAY (EUR)	**Toplam İçindeki Payı (%)**	23,23	37,84	24,54	4,59	1,82	7,98
ZK (EUR)	**Zorunlu Karşılık Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
SKO (EUR)*	**Serbest Kaynak Oranı (%)**	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00
EURO MEVDUAT SERBEST KAYNAK ORANI (%)		**89,00**					

* SKO(EUR) = [1 – ZK(EUR)]

2006 yılında Euro'da yaşanan %16,63 oranındaki kur artışının banka maliyetleri üzerindeki olumsuz etkisi dikkate alınarak Euro cinsinden mevduatın net maliyet oranı (NMO) Tablo 14'te hesaplanmıştır. Bileşik faiz maliyeti (BFM) ve sigorta primine (SP) ek olarak kur artışını maliyet artırıcı etkisi (YKA) dahil edilip, maliyet düşürücü etkisi nedeniyle zorunlu karşılık getiri oranı (ZKGO) düşülerek Euro cinsinden mevduatın net maliyet oranına ulaşılmıştır. TCMB, EUR Zorunlu Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranı (ZKF) 2006 yılı için %1,73'tür.

Tablo 14 : EUR Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (EUR)	**Toplam EUR DTH Miktarı (Milyon EUR)**	829.351	1.350.751	876.023	163.690	65.059	284.974
MFO (EUR)	**EUR Mevduat Faiz Oranı (%)**	0,00	1,91	1,91	2,13	2,98	3,61
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0,00	1,93	1,93	2,14	2,97	3,61
YKA (EUR)	**Yıllık Kur Artışı (%)**	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63
ZK (EUR)	**Zorunlu Karşılık Kesinti Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
ZKF (EUR)	**Zorunlu Karşılık Faiz Oranı (%)**	1,73	1,73	1,73	1,73	1,73	1,73
ZKGO*	**Zorunlu Karşılık Getiri Oranı (%)**	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19
SP	**Sigorta Primi (%)**	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
NMO (EUR)**	**Net Maliyet Oranı (%)**	**17,44**	**19,37**	**19,37**	**19,58**	**20,42**	**21,05**

$$* \ ZKGO = \frac{MEV(EUR) \times ZK(EUR) \times ZKF(EUR)}{MEV(EUR)}$$

** NMO(EUR) = (BFM + SP - YKA(EUR) - ZKGO)

2006 yılında kullanılan EUR cinsinden kaynağın toplam maliyeti hesaplanırken, EUR cinsinden mevduatın toplam içindeki payı (MPAY) ile net maliyet oranı (NMO) çarpılarak ağırlıklı mevduat maliyetine (AOMM) ulaşılmıştır. Ağırlıklı mevduat maliyetinin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesi ile toplam kaynağa göre maliyet oranı (TKGM) hesaplanmıştır. Toplam kaynağa göre maliyet değerlerinin toplanması ile Tablo 15'te EUR mevduatın toplam maliyeti (MEVM) bulunmuştur.

Tablo 15 : 2006 Yılı EUR Mevduat Maliyeti (%)

	MEV (EUR)	MPAY (EUR)	NMO	AOMM*	SKO (EUR)	TKGM**
	Mevduat Miktarı (Milyon EUR)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Mevduat Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	829.351	23,23	17,44	4,05	89,00	4,55
1 Aya kadar Vadeli	1.350.751	37,84	19,37	7,33	89,00	8,23
1-3 Ay Vadeli	876.023	24,54	19,37	4,75	89,00	5,34
3-6 Ay Vadeli	163.690	4,59	19,58	0,90	89,00	1,01
6 Ay-1Yıl Vadeli	65.059	1,82	20,42	0,37	89,00	0,42
1 Yıl Üzeri Vadeli	284.974	7,98	21,05	1,68	89,00	1,89
	3.569.848	**100,00**				
EUR MEVDUATIN TOPLAM MALİYETİ (%)					**MEVM (EUR)**	**21,44**

* AOMM = MPAY(EUR) x NMO(EUR)

** TKGM = AOMM / SKO(EUR)

Hesaplamalar sonucunda EUR mevduatın toplam maliyeti, yıllık kur artış oranının da etkisiyle %21,44 olarak bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet oranlarına bakıldığında, EUR mevduatın toplam maliyetinin özellikle 1 aya kadar vadeli ve 1-3 ay vadeli mevduatlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3. Diğer Döviz Cinslerinden Olan Mevduatın Maliyeti

Amerikan Doları ve Euro dışında kalan tüm döviz cinslerinden olan mevduatlar diğer başlığı altında toplanmış ve maliyet hesaplamasında Amerikan Doları cinsinden mevduatın maliyeti için esas alınan hesaplama kullanılmıştır. İş Bankasının 2006 yılında diğer döviz tevdiat hesaplarına uyguladığı basit ve bileşik faiz oranları Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16 : USD Mevduata Verilen Faiz Oranı (%)

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Basit Brüt Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,75	3,75	4,00	4,25	4,50
Basit Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,19	3,19	3,40	3,61	3,83
Bileşik Net Faiz Maliyeti (%)	0,00	3,23	3,23	3,43	3,61	3,82

2006 yılında diğer döviz cinslerinden olan mevduatın tutarı 612.120 Milyon USD'dir. Diğer döviz cinsi tevdiat hesaplarından %11 oranında zorunlu karşılık (ZK) ayrıldıktan sonra serbest kaynak oranına (SKO) ulaşılır. Diğer döviz cinsi mevduatın

dağılımı ve zorunlu karşılık kesintisi sonrası serbest kaynak oranı Tablo 17'de görüldüğü gibi %89 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 17 : Diğer DTH Serbest Kaynak Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (DGR)	**Toplam Diğer DTH Miktarı (Milyon USD)**	142.208	231.613	150.211	28.068	11.156	48.864
MPAY (DGR)	**Toplam İçindeki Payı (%)**	23,23	37,84	24,54	4,59	1,82	7,98
ZK (DGR)	**Zorunlu Karşılık Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
SKO (DGR)*	**Serbest Kaynak Oranı (%)**	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00	89,00
DİĞER DÖVİZ MEVDUATI SERBEST KAYNAK ORANI (%)		**89,00**					

* SKO(DGR) = [1 – ZK(DGR)]

2006 yılında Amerikan Doları'nda yaşanan %4,75 oranındaki kur artışının (YKA), bankanın zorunlu karşılık getiri oranı (ZKGO) üzerindeki olumlu etkisi ve buna karşın, banka maliyetleri üzerindeki olumsuz etkisi dikkate alınarak diğer Döviz Tevdiat'ın net maliyet oranı (NMO) Tablo 18'de hesaplanmıştır. TCMB, USD Zorunlu Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranı (ZKF) 2006 yılı için %2,53'tür.

Tablo 18 : Diğer DTH Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
MEV (DGR)	**Toplam Diğer DTH Miktarı (Milyon USD)**	142.208	231.613	150.211	28.068	11.156	48.864
MFO (USD)	**Diğer Mevduat Faiz Oranı (%)**	0,00	3,19	3,19	3,40	3,61	3,83
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0,00	3,23	3,23	3,43	3,61	3,82
YKA (USD)	**Yıllık Kur Artışı (%)**	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75
ZK (DGR)	**Zorunlu Karşılık Kesinti Oranı (%)**	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00	11,00
ZKF (DGR)	**Zorunlu Karşılık Faiz Oranı (%)**	2,53	2,53	2,53	2,53	2,53	2,53
ZKGO*	**Zorunlu Karşılık Getiri Oranı (%)**	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28
SP	**Sigorta Primi (%)**	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
NMO (DGR)**	**Net Maliyet Oranı (%)**	**5,47**	**8,71**	**8,70**	**8,90**	**9,08**	**9,30**

* $ZKGO = \frac{MEV(DGR) \times ZK(DGR) \times ZKF(DGR)}{MEV(DGR)}$

** NMO(DGR) = (BFM + SP - YKA(USD) - ZKGO)

2006 yılında kullanılan diğer DTH kaynağın toplam maliyeti hesaplanırken, diğer döviz tevdiatın toplam içindeki payı (MPAY) ile net maliyet oranı (NMO) çarpılarak ağırlıklı mevduat maliyetine (AOMM) ulaşılmıştır. Ağırlıklı mevduat maliyetinin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesi ile toplam kaynağa göre maliyet oranı (TKGM) hesaplanmıştır. Toplam kaynağa göre maliyetlerin toplanması ile Tablo 19'da diğer döviz tevdiatın toplam maliyeti (MEVM), Amerikan Doları mevduatta olduğu gibi % 9,01 olarak bulunmuştur.

Tablo 19 : 2006 Yılı Diğer Döviz Tevdiat Maliyeti (%)

	MEV (DGR)	MPAY (DGR)	NMO	AOMM*	SKO (DGR)	TKGM**
	Mevduat Miktarı (Milyon $)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Mevduat Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	142.208	23,23	5,47	1,27	89,00	1,43
1 Aya kadar Vadeli	231.613	37,84	8,71	3,29	89,00	3,70
1-3 Ay Vadeli	150.211	24,54	8,70	2,13	89,00	2,40
3-6 Ay Vadeli	28.068	4,59	8,90	0,41	89,00	0,46
6 Ay-1Yıl Vadeli	11.156	1,82	9,08	0,17	89,00	0,19
1 Yıl Üzeri Vadeli	48.864	7,98	9,30	0,74	89,00	0,83
	612.120	**100,00**				
DİĞER DÖVİZ TEVDİATIN TOPLAM MALİYETİ (%)					**MEVM (DGR)**	**9,01**

* AOMM = MPAY(DGR) x NMO(DGR)

** TKGM = AOMM / SKO(DGR)

Hesaplamalar sonucunda diğer döviz tevdiatın toplam maliyeti, yıllık kur artış oranının da etkisiyle %9,01 olarak bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet oranlarına bakıldığında, diğer döviz tevdiatın toplam maliyetinin özellikle 1 aya kadar vadeli ve 1-3 ay vadeli mevduatlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

4. Toplam Döviz Tevdiat Hesabı Maliyeti

Amerikan Doları, Euro ve Diğer DTH başlıkları altında ayrı ayrı maliyetlerin hesaplanmasından sonra her bir döviz cinsi için maliyetler (MEVM), toplam DTH içindeki payları (AGR) ile çarpılarak ağırlıklı maliyetleri hesaplanır. Ağırlıklar bulunurken tüm döviz tevdiatları USD cinsinden dikkate alınmıştır. Tablo 20'de farklı döviz cinsleri için yapılan hesaplama sonuçlarının toplamı, toplam DTH maliyetini vermektedir.

Tablo 20 : 2006 Yılı Toplam DTH Maliyeti (%)

	MEV	AGR	MEVM	AODTM*
	Miktar (Milyon USD)	Toplam İçindeki Ağırlığı (%)	Toplam Mevduat Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Döviz Tevdiat Maliyeti (%)
USD	6.946.897	56,66	9,01	5,10
EUR (USD Cinsinden)	4.702.314	38,35	21,44	8,22
DİĞER (USD Cinsinden)	612.120	4,99	9,01	0,45
TOPLAM DTH MALİYETİ	**12.261.332**	**100,00**		**13,78**

* AODTM = MEVM x AGR

Yapılan hesaplamalar sonucu 2006 yılı toplam DTH maliyeti %13,78 olarak bulunmuştur. Her ne kadar USD mevduatların toplam içindeki ağırlığı %56,66 olmasına karşın, Toplam DTH maliyetinin en büyük belirleyicisi, %16,63 oranında EUR yıllık kur artışı nedeniyle EUR mevduat maliyetinin yüksekliği olmuştur.

C. Alınan Kredilerin Maliyetinin Hesaplanması

İş Bankası'nın 2006 yılı itibariyle bilançosunun pasifinde yer alan Alınan Krediler tutarı 10.529.955 Bin YTL'dir. Bunun 2.952.181 Bin YTL tutarındaki kısmı yabancı para, 7.577.774 Bin YTL tutarındaki kısmı ise ulusal para cinsindendir. Alınan kredilerin para birimi ve vadeye göre tutarları Tablo 21'de görülmektedir.

Tablo 21 : Alınan Kredilerin Vadeye Göre Yapısı

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Alınan Krediler (Bin YTL)	**0**	**1.658.102**	**5.259.691**	**714.998**	**1.441.528**	**1.455.636**
YTL	0	464.866	1.474.608	200.457	404.147	408.102
EUR	0	3.901	12.374	1.682	3.391	3.424
USD	0	1.189.335	3.772.709	512.859	1.033.990	1.044.109

Banka, mevduattan farklı olarak herhangi bir zorunlu karşılık, sigorta primi gibi maliyete katlanmadığından Alınan Krediler'in net maliyet oranları (NMO), bileşik faiz maliyetine (BFM) eşittir. Ancak döviz cinsinden alınan kredilerin net maliyet oranlarının hesaplanmasında yıllık kur artış oranları (YKA) da dikkate alınmalıdır. Doğru maliyetin hesaplanabilmesi için Alınan Krediler'in YTL, EUR, USD cinsinden ayrı ayrı net maliyet oranları hesaplanmalıdır. İş Bankası 2006 yılında YTL cinsinden aldığı krediler için %14,78, EUR cinsinden aldığı krediler için %4,94 ve USD cinsinden aldığı krediler için %5,76 ortalama faiz ödemiştir. Bu bağlamda YTL cinsinden alınan kredilerin net maliyet oranı Tablo 22'de, EUR cinsinden alınan kredilerin net maliyet oranı Tablo 23'te ve USD cinsinden alınan kredilerin net maliyet oranı Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 22 : YTL Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
KRE (YTL)	Alınan Krediler (Bin YTL)	0	464.866	1.474.608	200.457	404.147	408.102
KFO (YTL)	Kredi Faiz Oranı (%)	0	14,78	14,78	14,78	14,78	14,78
BFM	Bileşik Faiz Maliyeti (%)	0	15,82	15,62	15,33	14,78	14,78
NMO (YTL)*	Net Maliyet Oranı (%)	**0,00**	**15,82**	**15,62**	**15,33**	**14,78**	**14,78**

* NMO(YTL) = BFM

Tablo 23 : EUR Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
KRE (EUR)	Alınan Krediler (Milyon EUR)	0	2.107	6.683	908	1.832	1.850
KFO (EUR)	Kredi Faiz Oranı (%)	0	4,94	4,94	4,94	4,94	4,94
BFM	Bileşik Faiz Maliyeti (%)	0	5,05	5,03	5,00	4,94	4,94
YKA (EUR)	Yıllık Kur Artışı (%)	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63
NMO (EUR)*	Net Maliyet Oranı (%)	**16,63**	**21,68**	**21,66**	**21,63**	**21,57**	**21,57**

* NMO(EUR) = BFM + YKA(EUR)

Tablo 24 : USD Alınan Krediler Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
KRE (USD)	Alınan Krediler (Milyon USD)	0	846.141	2.684.056	364.868	735.622	742.821
KFO (USD)	Kredi Faiz Oranı (%)	0	5,76	5,76	5,76	5,76	5,76
BFM	Bileşik Faiz Maliyeti (%)	0	5,91	5,89	5,84	5,76	5,76
YKA (USD)	Yıllık Kur Artışı (%)	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75
NMO (USD)*	Net Maliyet Oranı (%)	**4,75**	**10,66**	**10,64**	**10,59**	**10,51**	**10,51**

* NMO(USD) = BFM + YKA(USD)

2006 yılı için YTL alınan kredilerin toplam maliyeti hesaplanırken alınan kredinin net maliyet oranı (NMO) toplam içindeki payı (KPAY) ile çarpılarak ağırlıklı kredi maliyetine (AOKM) ulaşılır. Bulunan değerin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesiyle toplam kaynağa göre maliyet (TKGM) değerlerine ulaşılır. Bu

değerlerin toplanmasıyla, Alınan Kredilerin Toplam Maliyeti (KREM) elde edilir. Alınan krediler için zorunlu karşılık oranı bulunmadığından serbest kaynak oranı %100'dür. Bu bağlamda YTL cinsinden alınan kredilerin maliyeti Tablo 25'te, EUR cinsinden alınan kredilerin maliyeti Tablo 26'da ve USD cinsinden alınan kredilerin maliyeti Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 25 : YTL Alınan Krediler Maliyeti (%)

	KRE (YTL)	KPAY (YTL)	NMO	AOKM*	SKO (YTL)	TKGM**
	Alınan Kredi Miktarı (Bin YTL)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Kredi Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	15,82	0,00	100,00	0,00
1 Aya Kadar Vadeli	464.866	15,75	15,82	2,49	100,00	2,49
1-3 Ay Vadeli	1.474.608	49,95	15,62	7,80	100,00	7,80
3-6 Ay Vadeli	200.457	6,79	15,33	1,04	100,00	1,04
6 Ay-1Yıl Vadeli	404.147	13,69	14,78	2,02	100,00	2,02
1 Yıl Üzeri Vadeli	408.102	13,82	14,78	2,04	100,00	2,04
Toplam	**2.952.181**	**100,00**				
YTL ALINAN KREDİNİN TOPLAM MALİYETİ (%)					**KREM (YTL)**	**15,40**

* AOKM = KPAY(YTL) x NMO

** TKGM = AOKM / SKO(YTL)

Tablo 26 : EUR Alınan Krediler Maliyeti (%)

	KRE (EUR)	KPAY (EUR)	NMO	AOKM*	SKO (EUR)	TKGM**
	Alınan Kredi Miktarı (Milyon EUR)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Kredi Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	16,63	0,00	100,00	0,00
1 Aya Kadar Vadeli	2.107	15,75	21,68	3,41	100,00	3,41
1-3 Ay Vadeli	6.683	49,95	21,66	10,82	100,00	10,82
3-6 Ay Vadeli	908	6,79	21,63	1,47	100,00	1,47
6 Ay-1Yıl Vadeli	1.832	13,69	21,57	2,95	100,00	2,95
1 Yıl Üzeri Vadeli	1.850	13,82	21,57	2,98	100,00	2,98
Toplam	**13.379**	**100,00**				
EUR ALINAN KREDİNİN TOPLAM MALİYETİ (%)					**KREM (EUR)**	**21,64**

* AOKM = KPAY(EUR) x NMO

** TKGM = AOKM / SKO(EUR)

Tablo 27 : USD Alınan Krediler Maliyeti (%)

	KRE (USD)	KPAY (USD)	NMO	AOKM*	SKO (USD)	TKGM**
	Alınan Kredi Miktarı (Milyon USD)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Kredi Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	4,75	0,00	100,00	0,00
1 Aya Kadar Vadeli	846.141	15,75	10,66	1,68	100,00	1,68
1-3 Ay Vadeli	2.684.056	49,95	10,64	5,31	100,00	5,31
3-6 Ay Vadeli	364.868	6,79	10,59	0,72	100,00	0,72
6 Ay-1Yıl Vadeli	735.622	13,69	10,51	1,44	100,00	1,44
1 Yıl Üzeri Vadeli	742.821	13,82	10,51	1,45	100,00	1,45
Toplam	**5.373.507**	**100,00**				
USD ALINAN KREDİNİN TOPLAM MALİYETİ (%)					**KREM (USD)**	**10,60**

* AOKM = KPAY(USD) x NMO

** TKGM = AOKM / SKO(USD)

Tablolardan görüldüğü gibi YTL cinsinden alınan kredinin toplam maliyeti %15,40; EUR cinsinden alınan kredinin toplam maliyeti %21,64 ve USD cinsinden alınan kredinin maliyeti %10,60 olarak hesaplanmıştır.

Alınan kredilerin Amerikan Doları ve Euro cinsinden ayrı ayrı maliyetlerinin hesaplanmasından sonra her bir döviz cinsi için maliyetler (KREM), toplam yabancı para alınan krediler içindeki payları (AGR) ile çarpılarak ağırlıklı maliyetleri (AOKM) hesaplanır. Ağırlıklar bulunurken tüm alınan krediler USD cinsinden dikkate alınmıştır. Tablo 28'de farklı döviz cinsleri için yapılan hesaplama sonuçlarının toplamı, yabancı para cinsinden alınan kredilerin toplam maliyetini vermektedir.

Tablo 28 : 2006 Yılı Toplam Yabancı Para Alınan Kredi Maliyeti (%)

	KRE	AGR	KREM	AOKM
	Miktar (Milyon USD)	Toplam İçindeki Ağırlığı (%)	Toplam Kredi Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Kredi Maliyeti (%)
USD	5.373.507	99,67	10,60	10,57
EUR (USD Cinsinden)	17.624	0,33	21,64	0,07
TOPLAM ALINAN YP KREDİ MALİYETİ (USD)	**5.391.131**	**100,00**		**10,64**

* AOKM = KREM x AGR

Yapılan hesaplamalar sonucu 2006 yılı toplam alınan yabancı para kredi maliyeti %10,64 olarak bulunmuştur. Yabancı para cinsinden alınan kredilerin %99,67'si USD cinsinden olduğu için bulunan rakam USD cinsinden alınan kredilerin maliyetine çok yakın çıkmıştır.

D. Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonların Maliyetinin Hesaplanması

Banka 2006 yılında kısa dönemli kaynak gereksinimlerini repo işlemlerinden sağlanan 5.364.253 Bin YTL tutarında fon ile karşılamıştır. 2006 yılı İş Bankası'nın repo işlemlerinden sağladığı fonların faiz oranı %17,43 ve repo komisyon oranı da yüz binde 29,5 (%0,0295) olmuştur. İş Bankası'nın 2006 yılı için repo işlemlerinden sağladığı kaynağın maliyet hesaplaması Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29: 2006 Yılı Repo Net Maliyet Oranı (%)

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
Para Piyasalarına Borçlar (Bin YTL)	0	3.459.396	1.205.255	699.602	0	0
Repo Faiz Oranı (%)	0	17,43	17,43	17,43	0	0
Repo Komisyon Oranı (%)	0	0,0295	0,0295	0,0295	0	0
BSMV Oranı (%)	0	5	5	5	0	0
Repo Faiz Maliyeti (%)	0	18,33	18,33	18,33	0	0
Bileşik Faiz Maliyeti (%)	0	19,95	19,63	19,17	0	0
Net Maliyet Oranı (%)	**0,00**	**19,95**	**19,63**	**19,17**	**0,00**	**0,00**

2006 yılında repo işlemlerinden en çok 6 ay vadeli olarak fon sağlanmıştır. Bu fonların yaklaşık %65'lik kısmı 1 aya kadar vadeli fonlar olmuştur. 2006 yılında kullanılan repo kaynağın toplam maliyeti (REPM) hesaplanırken, vadeler itibariyle repo tutarlarının toplam içindeki payları (RPAY) ile net maliyet oranı (NMO) çarpılarak ağırlıklı repo maliyetine (AORM) ulaşılmıştır. Ağırlıklı repo maliyetinin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesi ile Tablo 30'da toplam kaynağa göre maliyet oranlarına ulaşılmıştır. Bu oranların toplanmasıyla Toplam Repo Maliyeti elde edilmiştir.

Tablo 30 : 2006 Yılı Toplam Repo Maliyeti (%)

	REPO (YTL)	RPAY (YTL)	NMO	AORM*	SKO (YTL)	TKGM**
	Repo Miktarı (Bin YTL)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Repo Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	5,47	0,00	100,00	0,00
1 Aya kadar Vadeli	3.459.396	64,49	8,71	12,87	100,00	12,87
1-3 Ay Vadeli	1.205.255	22,47	8,70	4,41	100,00	4,41
3-6 Ay Vadeli	699.602	13,04	8,90	2,50	100,00	2,50
6 Ay-1Yıl Vadeli	0	0,00	9,08	0,00	100,00	0,00
1 Yıl Üzeri Vadeli	0	0,00	9,30	0,00	100,00	0,00
	5.364.253	**100,00**				
REPO TOPLAM MALİYETİ (%)					**REPM (YTL)**	**19,78**

* AORM = RPAY(YTL) x NMO

** TKGM = AORM / SKO(YTL)

Hesaplamalar sonucunda repo toplam maliyeti % 19,78 olarak bulunmuştur. Toplam kaynağa göre maliyet oranlarına bakıldığında, repo toplam maliyetinin özellikle 1 aya kadar vadeli repo işlemlerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

E. Diğer Pasiflerin Maliyete Etkisi

İş Bankası'nın 2006 yılı maliyet hesaplamasına konu diğer pasiflerinin tamamı yabancı para cinsindendir. Farklı vade gruplarına göre diğer pasiflerin toplam tutarı 72.311 Bin YTL'dir. Diğer pasiflerin hangi yabancı paraların bileşiminden oluştuğu bilinmediğinden hesaplamalarda, yarısının EUR ve diğer yarısının da USD cinsinden olduğu varsayılmıştır. Diğer pasiflerin toplam pasifler içerisindeki payı %0,096 gibi çok küçük bir rakamdır. İş Bankası 2006 yılında diğer finansal kuruluşlardan sağlanan EUR cinsinden fonlar için %4,94 ve USD cinsinden fonlar için %5,76 ortalama faiz ödemiştir. Bu bağlamda EUR cinsinden diğer pasiflerin net maliyet oranı Tablo 31'de ve USD cinsinden diğer pasiflerin net maliyet oranı Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 31 : EUR Cinsinden Diğer Pasiflerin Net Maliyet Oranı (%)

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
DGRP (EUR)	**Diğer Pasiflerin Tutarı (Milyon EUR)**	0	1.265	1.822	3.159	4.614	8.668
DPFO (EUR)	**Diğer Pasif Faiz Oranı (%)**	0	4,94	4,94	4,94	4,94	4,94
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0	5,05	5,03	5,00	4,94	4,94
YKA (EUR)	**Yıllık Kur Artışı (%)**	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63	16,63
NMO (EUR)	**Net Maliyet Oranı (%)**	**16,63**	**21,68**	**21,66**	**21,63**	**21,57**	**21,57**

* NMO(EUR) = BFM + YKA(EUR)

Tablo 32 : USD Cinsinden Diğer Pasiflerin Net Maliyet Oranı

		Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Vadeli	3-6 Ay Vadeli	6 Ay-1Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli
DGRP (USD)	**Diğer Pasiflerin Tutarı (Milyon USD)**	0	1.667	2.400	4.162	6.077	11.418
DPFO (USD)	**Diğer Pasif Faiz Oranı (%)**	0	5,76	5,76	5,76	5,76	5,76
BFM	**Bileşik Faiz Maliyeti (%)**	0	5,91	5,89	5,84	5,76	5,76
YKA (USD)	**Yıllık Kur Artışı (%)**	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75
NMO (USD)	**Net Maliyeti Oranı (%)**	**4,75**	**10,66**	**10,64**	**10,59**	**10,51**	**10,51**

* NMO(USD) = BFM + YKA(USD)

2006 yılı için yabancı para diğer pasiflerin toplam maliyeti (DGRPM) hesaplanırken diğer pasiflerin net maliyet oranı (NMO) toplam içindeki payı (DPPAY) ile çarpılarak ağırlıklı pasif maliyetine (AODPM) ulaşılır. Bulunan değerin serbest kaynak oranına (SKO) bölünmesiyle toplam kaynağa göre maliyet (TKGM) değerlerine ulaşılır. Bu değerlerin toplanmasıyla Diğer Pasiflerin Toplam Maliyeti (DGRPM) elde edilir. Diğer pasifler için zorunlu karşılık oranı bulunmadığından serbest kaynak oranı %100'dür. Bu bağlamda EUR cinsinden diğer pasiflerin maliyeti Tablo 33'te, USD cinsinden diğer pasiflerin maliyeti Tablo 34'te gösterilmiştir.

Tablo 33 : EUR Cinsinden Diğer Pasiflerin Maliyeti (%)

	DGRP (EUR)	DPPAY (EUR)	NMO	AODPM*	SKO (EUR)	TKGM**
	Diğer Pasif Miktarı (Milyon EUR)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Diğer Pasif Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	16,63	0,00	100,00	0,00
1 Aya Kadar Vadeli	1.265	6,48	21,68	1,40	100,00	1,40
1-3 Ay Vadeli	1.822	9,33	21,66	2,02	100,00	2,02
3-6 Ay Vadeli	3.159	16,18	21,63	3,50	100,00	3,50
6 Ay-1Yıl Vadeli	4.614	23,63	21,57	5,10	100,00	5,10
1 Yıl Üzeri Vadeli	8.668	44,39	21,57	9,57	100,00	9,57
Toplam	**19.528**	**100,00**				
EUR CİNSİNDEN DİĞER PASİF TOPLAM MALİYETİ (%)					**DGRPM (EUR)**	**21,60**

* AODPM = DPPAY(EUR) x NMO

** TKGM = AODPM / SKO(EUR)

Tablo 34 : USD Cinsinden Diğer Pasiflerin Maliyeti (%)

	DGRP (USD)	DPPAY (USD)	NMO	AODPM*	SKO (USD)	TKGM**
	Diğer Pasif Miktarı (Milyon USD)	Toplam İçindeki Payı (%)	Net Maliyet Oranı (%)	Ağırlıklı Diğer Pasif Maliyeti (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Toplam Kaynağa Göre Maliyet (%)
Vadesiz	0	0,00	4,75	0,00	100,00	0,00
1 Aya Kadar Vadeli	1.667	6,48	10,66	0,69	100,00	0,69
1-3 Ay Vadeli	2.400	9,33	10,64	0,99	100,00	0,99
3-6 Ay Vadeli	4.162	16,18	10,59	1,71	100,00	1,71
6 Ay-1Yıl Vadeli	6.077	23,63	10,51	2,48	100,00	2,48
1 Yıl Üzeri Vadeli	11.418	44,39	10,51	4,67	100,00	4,67
Toplam	**25.722**	**100,00**				
USD CİNSİNDEN DİĞER PASİF TOPLAM MALİYETİ (%)					**DGRPM (USD)**	**10,55**

* AODPM = DPPAY(USD) x NMO

** TKGM = AODPM / SKO(USD)

Diğer pasiflerin yarısının EUR ve diğer yarısının da USD cinsinden olduğu varsayıldığından, diğer pasiflerin maliyete etkisi aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

$$\text{DGRPM (\%)} = \left[\text{DGRPM(EUR)} \times 0{,}50\right] + \left[\text{DGRPM(USD)} \times 0{,}50\right]$$

$$\text{DGRPM (\%)} = \left[21{,}60 \times 0{,}50\right] + \left[10{,}55 \times 0{,}50\right]$$

$$\text{DGRPM (\%)} = 16{,}07$$

E. Özkaynak Maliyetinin Hesaplanması

İş Bankası'nın 2006 yılında toplam kaynak miktarı 75.204.758 Bin YTL ve özkaynak miktarı 9.410.158 Bin YTL'dir. Eğer sermaye bankaya özkaynak olarak konulmasaydı, ne kadar getirisi olacağı alternatif getiri ile ifade edilmektedir. Alternatif getiri oranı olarak hazine bonosu getiri oranı (2006 yılı için %17,72) esas alınmıştır. Özkaynak tutarı, hazine bonosu getiri oranı ile çarpılarak özkaynağın alternatif getirisi hesaplanmıştır. Alternatif getirinin pasif toplamına oranlaması ile özkaynak maliyeti bulunmuştur. Hesaplamalar Tablo 35'te görülmektedir.

AG(YTL) = ÖZ x HBGO

$$\text{ÖZMP} = \frac{\text{AG}}{\sum \text{P}}$$

ÖZ = Özkaynaklar (YTL)

HBGO = Hazine Bonosu Getiri Oranı (%)

AG = Alternatif Getiri (YTL)

$\sum$TP = Toplam Pasif (YTL)

ÖZM = Özkaynak Maliyeti (%)

Tablo 35 : Özkaynak Maliyeti (%)

ÖZ	**Özkaynaklar (Bin YTL)**	9.410.158
HBGO	**Hazine Bonosu Getiri Oranı (%)**	17,72
AG	**Alternatif Getiri (Bin YTL)**	1.667.480
TP	**Toplam Pasif (Bin YTL)**	75.204.758
ÖZM	**Özkaynak Maliyeti (%)**	**2,22**

Hazine bonosu getiri oranına bağlı olarak hesaplanan 1.667.480 Bin YTL alternatif getirinin, toplam pasif tutarına bölünmesiyle özkaynak maliyeti hesaplanmıştır. Bankanın özkaynaklarının 2006 yılındaki maliyet katkı payı %2,22 olarak bulunmuştur.

F. Ortalama Pasif Maliyetinin Hesaplanması

Ortalama pasif maliyetinin hesaplanması için öncelikle YTL Mevduat ve Döviz Tevdiat Hesaplarının ağırlıklı serbest kaynak oranlarının (ASKO) bulunması gerekmektedir. Vadelerine göre YTL mevduat tutarlarının ayı ayrı toplam YTL mevduat içindeki payları (MPAY) hesaplanıp serbest kaynak oranı (SKO) ile çarpılarak YTL mevduatın ağırlıklı serbest kaynak oranına (ASKO) ulaşılır. YTL mevduatın ağırlıklı serbest kaynak oranı Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36 : YTL Mevduat Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%)

	MEV(YTL)	MPAY(YTL)	SKO(YTL)	ASKO*
	Toplam Mevduat Miktarı (Bin YTL)	Toplam İçindeki Payı (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%)
Vadesiz	3.672.166	12,60	94,00	11,84
1 Aya kadar Vadeli	10.403.634	35,67	94,00	33,53
1-3 Ay Vadeli	11.840.887	40,60	94,00	38,16
3-6 Ay Vadeli	2.533.148	8,68	94,00	8,16
6 Ay-1Yıl Vadeli	481.294	1,65	94,00	1,55
1 Yıl Üzeri Vadeli	233.642	0,80	94,00	0,75
Toplam	**29.164.771**	**100,00**		
YTL MEVDUAT AĞIRLIKLI SERBEST KAYNAK ORANI (%)				**94,00**

* ASKO = MPAY(YTL) x SKO(YTL)

EUR, USD ve Diğer döviz cinsinden döviz tevdiat hesaplarının serbest kaynak oranları (%89) sırasıyla Tablo 9, Tablo 13 ve Tablo 17'de daha önce hesaplanmıştır. Tümü USD cinsinden olmak üzere döviz tevdiat hesaplarının toplam içindeki payları (MPAY) bulunup serbest kaynak oranlarıyla (SKO) çarpılarak döviz tevdiat hesaplarının ağırlıklı serbest kaynak oranına (ASKO) ulaşılır. Hesaplama sonuçları Tablo 37'de görülmektedir.

Tablo 37 : DTH Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı

	MEV	MPAY	SKO	ASKO*
	Toplam Döviz Tevdiatı (Milyon USD)	Toplam İçindeki Payı (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%)
USD	6.946.897	56,66	89,00	50,43
EUR	4.702.314	38,35	89,00	34,13
Diğer Döviz	612.120	4,99	89,00	4,44
TOPLAM	**12.261.332**	**100,00**		**89,00**

* ASKO = MPAY(USD) x SKO(USD)

Pasif yapıyı oluşturan tüm kaynaklar, toplam pasif içindeki paylarına göre ağırlıklandırılarak serbest kaynak oranları ile çarpılır ve ağırlıklı serbest kaynak oranlarına ulaşılır. Pasiflerin ağırlıklı serbest kaynak oranları Tablo 38'de hesaplanmıştır.

Tablo 38 : Pasif Kullanım Tablosu

	KYNK	PAY	SKO	ASKO*
	Kaynak Miktarı (Bin YTL)	Toplam İçindeki Payı (%)	Serbest Kaynak Oranı (%)	Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı (%)
MEVDUAT	**46.399.299**	**64,64**		**59,57**
YTL	29.164.771	62,86	94,00	59,08
DTH	17.234.528	37,14	89,00	33,06
ALINAN KREDİLER	**10.529.955**	**14,67**		**14,67**
YTL	2.952.181	28,04	100,00	28,04
YP	7.577.774	71,96	100,00	71,96
PARA PİYASASI (REPO)	**5.364.253**	**7,47**	**100,00**	**7,47**
DİĞER PASİFLER	**72.311**	**0,10**		**0,10**
YTL	0	0,00	100,00	0,00
YP	72.311	100,00	100,00	100,00
ÖZKAYNAKLAR	**9.410.158**	**13,11**		**13,11**
Ödenmiş Sermaye	2.756.585	29,29	100,00	29,29
Sermaye ve Kâr Yedekleri	5.162.534	54,86	100,00	54,86
Kâr ve Zarar	1.491.039	15,84	100,00	15,84
TOPLAM KAYNAK	**71.775.976**	**100,00**		**94,92**

* ASKO = PAY x SKO

2006 yılı İş Bankası bilanço verileri dikkate alınarak hesaplanan pasif yapının ağırlıklı serbest kaynak oranı %94,92 olarak hesaplanmıştır. Bankanın kaynak maliyetinin hesaplanmasında, gelir tablosundaki veriler dikkate alınarak endirekt giderlerin payının belirlenmesi ve hesaplamaya dahil edilmesi gerekmektedir. Endirekt giderlerin hesaplanması Tablo 39'da gösterilmiştir.

GG = FDGİD – FDGEL

KULPM = TP x ASKO

KULGGP = GG / KULPM

TPGGP = (TP x KULGGP) / KULPM

Tablo 39: Endirekt Giderlerin Payı (%)

FDGİD	**Faiz Dışı Giderler (YTL)**	3.010.494
FDGEL	**Faiz Dışı Gelirler (YTL)**	2.120.366
GG*	**Genel Giderler (Net) (YTL)**	890.128
KULPM**	**Kullanılabilir Pasif Miktarı (YTL)**	68.130.292
TP	**Toplam Pasif (YTL)**	71.775.976
KULGGP	**Kullanılabilir Genel Gider Payı (%)**	1,31
TPGGP	**Toplam Pasif Genel Gider Payı (%)**	**1,38**

Endirekt giderlerin toplam pasif içindeki payı %1,38 olarak bulunmuştur. Yapılan tüm değerlendirmelere göre, İş Bankası'nın 2006 yılındaki genel kaynak maliyeti Tablo 40'da hesaplanmıştır.

Tablo 40 : İş Bankası 2006 Yılı Kaynak Maliyeti (%)

KAYNAK TÜRÜ	KYNK Kaynak Miktarı (Bin YTL)	PAY Toplam İçindeki Payı (%)	KMO Kaynak Maliyeti Oranı (%)	AOKM Ağırlıklı Kaynak Maliyeti (%)
MEVDUAT	**46.399.299**	**64,64**		**8,82**
YTL	29.164.771	62,86	13,56	8,52
DTH	17.234.528	37,14	13,78	5,12
ALINAN KREDİLER	**10.529.955**	**14,67**		**1,76**
YTL	2.952.181	28,04	15,40	4,32
YP	7.577.774	71,96	10,64	7,66
PARA PİYASASI (REPO)	**5.364.253**	**7,47**	**19,78**	**1,48**
DİĞER PASİFLER	**72.311**	**0,10**		**0,02**
YTL	0	0,00	0,00	0,00
YP	72.311	100,00	16,07	16,07
ÖZKAYNAKLAR	**9.410.158**	**13,11**		**2,32**
Ödenmiş Sermaye	2.756.585	29,29	17,72	5,19
Sermaye ve Kâr Yedekleri	5.162.534	54,86	17,72	9,72
Kâr ve Zarar	1.491.039	15,84	17,72	2,81
TOPLAM KAYNAK	**71.775.976**	**100,00**		**14,39**
ENDİREKT GİDER ORANI (%)				**1,38**
KAYNAK MALİYETİ (%)				**15,77**

* PAY = KYNK / TP

* AOKM = (PAY x KMO) / 100

Tablo 40'da görüldüğü gibi İş Bankası'nın 2006 yılı için kaynak maliyeti %15,77 olarak hesaplanmıştır. Bankanın kaynakları içerisinde en büyük pay %64,64 ile mevduata aittir. Mevduatların %62,86'sı YTL mevduat ve %37,14'ü döviz tevdiat hesaplarından oluşmaktadır. İlgili dönemde mevduatların YTL ağırlıklı olmasının sebebi olarak YTL'nin yabancı paralar karşısında aşırı değerli olması gösterilebilir. Bankanın kaynakları içerisinde ikinci en büyük pay %14,67 ile alınan kredilere aittir. Alınan kredilerin %28,04'ü YTL cinsinden, %71,96'sı yabancı para cinsindendir. Kur riski taşımakla birlikte bankanın yabancı para cinsinden daha fazla borçlanmasının sebebi yine YTL'nin aşırı değerli olmasına bağlanabilir.

II. KREDİ FİYATLANDIRMA UYGULAMALARI

Kaynak maliyeti belirlendikten sonra, kullandırılacak kredinin fiyatının hesaplanması gerekmektedir. Kredi fiyatının tespitinde banka kredi üzerinden sağlayabileceği gelir olanaklarını araştırmaktadır. Kredinin yaratacağı en önemli gelir kaynağı faiz geliridir. Faiz gelirinin yanı sıra banka kredi müşterisinden komisyon tahsil ederek ve bankada belirli miktarda mevduat tutmasını zorunlu kılarak kredi gelirini artırabilir. Bütün gelir kaynakları toplamının, kaynak maliyetini (kredi gideri) karşıladıktan sonra bankanın kârlılık hedefine uygun bir kâr marjı sağlayabilmesi gerekir.

Kredi fiyatlandırmasına ilişkin uygulamalar üç ana başlık altında ele alınabilir. Bunlar: Teminat Mektubu Fiyatlandırması, Senetler Karşılığı Kredi Fiyatlandırması ve Döviz Kredisi Fiyatlandırması'dır.

A. Teminat Mektubu Fiyatlandırması

Bankalar müşterileri için düzenledikleri teminat mektubu karşılığında belirli bir komisyon alırlar. Süregelen uygulamaya göre geçici teminat mektupları için bir aylık, kesin ve avans teminat mektupları için üçer aylık dönemler itibariyle komisyon peşin olarak tahsil edilir. Ancak, eğer teminat mektubu isteyen firmanın bankada,

belirli miktarda vadesiz veya vadeli mevduatı bulunuyorsa, komisyon alınmayabilmektedir[102].

1. Vadesiz Mevduat Getirisinin Fiyatlandırmaya Dahil Edilmesi

Çalıştığı bankadan nakdi ve gayri nakdi kredi kullanan ve ticari mevduat tutarak diğer bankacılık hizmetlerinden yararlanan bir firmanın bankadan 1.000 YTL tutarından bir teminat mektubu talep ettiğini varsayalım. Ayrıca bankanın yıllık %5 olan teminat mektubu komisyonlarını her üç ayda bir tahsil ettiği, ticari kredi faiz oranının yıllık %22 ve getirisiz aktiflerin toplam aktiflere oranı %17 olduğu varsayılmaktadır. Teminat mektubu komisyonu alınmaması için, bankada ne kadar bir vadesiz ticari mevduat ortalaması bulundurması gerektiği aşağıdaki formül ile hesaplanabilir.

$$\text{Mevduat Ortalaması} = \frac{\text{Alınacak Komisyon veya Ücret} \times \text{Yıla Tamamlama Katsayısı}}{\text{Kredi Faiz Oranı} \times \left(1 - \frac{\text{Getirisiz Aktif}}{\text{Toplam Aktif Oranı}}\right)}$$

$$\text{Mevduat Ortalaması} = \frac{0{,}05 \times 1.000}{0{,}22 \times (1 - 0{,}17)} = 273{,}82 \text{ YTL}$$

Firmadan teminat mektubu komisyonu alınmaması için bankada 3 aylık ortalama 273,82 YTL vadesiz ticari mevduat bulundurması gerekmektedir.

2. Vadeli Mevduat Getirisinin Fiyatlandırmaya Dahil Edilmesi

Çalıştığı bankadan nakdi ve gayrinakdi kredi kullanan ve ticari mevduat tutarak diğer bankacılık hizmetlerinden de yararlanan bir firmanın 1.000 YTL tutarında bir teminat mektubu talebi bulunduğunu varsayalım. Ayrıca bankanın %5 olan teminat mektubu komisyonlarını her üç ayda bir tahsil ettiği, ticari kredi faiz oranın yıllık %22 ve getirisiz aktiflerinin toplam aktiflere oranı %17 olduğu varsayılmaktadır. Teminat mektubu komisyonu alınmaması için, bankada %18 faiz üzerinden 1 yıl vadeli ne kadarlık mevduat bulundurması gerektiği aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanabilir.

[102] Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve…**, a.g.e., s.67.

$$\text{Mevduat Ortalaması} = \frac{\text{Alınacak Komisyon veya Ücret} \times \text{Yıla Tamamlama Katsayısı}}{\left(\text{Kredi Faiz Oranı - Mevduat Faiz Oranı}\right) \times \left(1 - \frac{\text{Getirisiz Aktif}}{\text{Toplam Aktif Oranı}}\right)}$$

$$\text{Mevduat Ortalaması} = \frac{0{,}05 \times 1.000}{\left(0{,}22 - 0{,}18\right) \times (1 - 0{,}17)} = 1.506{,}02 \text{ YTL}$$

1.000 YTL'lık teminat mektubunun yıllık %2'den her üç aylık dönemsel komisyonu 5 YTL olmaktadır. Firmanın komisyon ödememesi için bankada bir yıl vadeli 1.506,02 YTL'lık bir mevduat bulundurması gerekmektedir.

B. Senetler Karşılığı Kredi Fiyatlandırması

Senetler karşılığı kullandırılan krediler, kredi teminatına alınan senetler üzerinden belli bir marj konularak kullandırılırlar. Buradaki amaç senetlerin uygulanan marj oranına kadar protesto olması durumunda anaparayı güvence altına almaktır. Bu tür kredilerde, kredi hesabına yatırılan paralar bir sonraki işlem günü valörü ile mahsup edilirken, kullanılan paralar aynı günü valörlü işlem görürler. Senetler karşılığı kredilerde faiz üç ayda bir devre sonları itibariyle tahsil edilir.

Örneğin: Firmanın elinde 2.000 YTL tutarında, vadesi 2 Temmuz 2007 olan bir senet bulunmaktadır. Firma, nakde gereksinimi olduğu için bu senedi bankaya teminata vererek, senetler karşılığı kredi almak istemektedir. Kredi 1 Ocak günü %25 marj ile ve 6 ay vadeli olarak kullandırılmaktadır. Senedin aynı şehirde tahsil edileceği ve ortalama tahsil süresinin 1 gün olduğu varsayılmaktadır. Krediye uygulanacak yıllık faiz oranı %22, KKDF %10 ve BSMV ise %5'tir. Senet tahsil komisyonu %2'dir. Bu kredinin müşteriye maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanmaktır:

Teminata Verilen Senet Toplamı	=	2.000 YTL
Protesto Marjı	=	%25
Kullandırılan Nakit Kredi	=	1.500 YTL
30 Mart Dönem Faizi*	=	$\frac{1.500 \times 22 \times 90}{36.000} = 55$ YTL
Senet Komisyon Tutarı	=	$\frac{1.500 \times 2 \times 90}{36.000} = 7{,}5$ YTL
KKDF (Faiz + Komisyon üzerinden)	=	$[(55 + 7{,}5) \times 0{,}10] = 6{,}25$ YTL
BSMV (Faiz üzerinden)	=	$[55 \times 0{,}05] = 2{,}75$ YTL
Faiz Dışı Giderler	=	$[7{,}5 + 6{,}25 + 2{,}75] = 16{,}5$ YTL
Birinci Dönem Firmaya Toplam Maliyet	=	$[55 + 16{,}5] = 71{,}5$ YTL
İkinci Dönem Firmaya Toplam Maliyet**	=	$[55 + 16{,}5] = 71{,}5$ YTL
Senet Karşılığı Kredinin Firmaya Toplam Maliyeti	=	**71,5 + 71,5 = 143 YTL**

* 1 Ocak - 31 Mart arasında 1 Ocak dahil 90 gün vardır. Bu dönem içinde geri ödeme olmadığı varsayılırsa, 1.000 YTL 90 gün kullanılmıştır. Benzer şekilde, 1 Nisan - 2 Temmuz arasında 90 gün vardır. Bu dönem içinde geri ödeme olmadığı varsayılırsa, 1.000 YTL ikinci devrede 90 gün kullanılmıştır.

** Aynı işlemler 1 Nisan – 2 Temmuz dönemi için tekrar edildiğinde, ikinci dönem firmaya toplam maliyet yine 71,5 YTL bulunmaktadır.

Firma 2.000 YTL tutarında, vadesi 2 Temmuz 2007 olan bir senedini teminata verdiğinde, aldığı senet karşılığı kredinin firmaya toplam maliyeti 143 YTL olmaktadır.

C. Döviz Kredisinin Fiyatlandırması

Döviz kredileri, ihracatın ya da ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı işlemlerin finansmanı amacıyla 1 yıl vadeye kadar kullandırılan kredilerdir. Döviz kredilerinde taahhüt kavramı kredi geri ödemesinin, kredinin verilme amacına uygun faaliyetlerden elde edilen döviz gelirleri ile yapılmasını ifade etmektedir. Kredi süresi içinde en az kredinin anapara, faiz ve diğer giderlerini karşılayacak kadar ihracatın gerçekleştirilmiş olması ya da ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunulmuş olunması gerekmektedir. Döviz kredilerinde, kaynağın bankaya maliyeti artı kâr marjı uygulanmasının

yanısıra, kredi kullandırımı ile oluşacak alternatif getiriler de öngörülerek fıyatlandırma yapılmaktadır.

1. Mevduat Maliyeti Baz Alınarak Döviz Kredisi Fiyatlandırması

Bankanın döviz girdisi kazancının %0,2 ve yabancı para için zorunlu karşılık ayrılması ile oluşan maliyetin ortalama %0,3 olduğunu varsayalım. Bu durumda LIBOR+1 maliyetle alınan 3 ay vadeli döviz tevdiat hesabı kaynağının, LIBOR+2 ile yine 3 ay vadeli döviz kredisi olarak plase edilmesi halinde, bankanın yıllık kazancının ne olacağı aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

Bir yıl 4 dönem sonunda elde edilecek döviz girdisi kazancı	=	%0,2 x 4 = %0,8
Net Faiz Marjı	=	(LIBOR+ 2) – (LIBOR+1) = %1
Toplam Gelir	=	%1 + %0,8 = %1,8
Bankanın Toplam Yıllık Net Kazancı	**=**	**%1,8 - %0,3 = %1,5**

Yıllık basit faiz maliyeti %4,25 olan döviz tevdiat hesabı kaynağının yıllık, %6 basit faiz ile 3 ay vadeli döviz kredisi olarak plase edilmesi ve anapara üzerinden bir defada %0,2 komisyon alınması durumunda, bankanın yıllık net kazancı aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

3 ay vadeli olarak kullandırılan döviz kredisi 1 yıl içinde 4 defa plase edilebilir demektir. Bu durumda 1 yıl içinde; 0,02 x 4 = %0,8 oranında komisyon alınacaktır. Bu komisyon tutarı döviz kredisinin yıllık basit faiz oranına eklenirse; %6 + %0,8 = %6,8 döviz kredisinin yıllık toplam getirisi bulunur. Bu getiriden kredi giderleri düşüldüğünde; %6,8 - %4,25 = %2,55 bankanın bu krediden sağladığı yıllık net kazanç elde edilir.

2. Alternatif Getirilerin Öngörümlemesi ile Döviz Kredisi Fiyatlandırması

Döviz kredilerinin fiyatlandırmasında firma, ihracat bedelinin alışı sırasında kur farkı ve komisyon gelirinin de kazanımını sağlar. Fiyatlandırma aşamasında

firmanın bankaya yönlendireceği ihracat bedeli tutarının da belirlenmesi ile fiyat avantajı sağlanabilir.

Bankanın USD bazında döviz kredisi yıllık referans faizi %4,25'tir. Bankanın döviz kredilerinden sağladığı komisyon getirisi %0,2'dır. Kullandığı kredinin dört katı dövizi bankaya getirmeyi taahhüt eden müşteriye 6 aylık olarak kullandırılacak döviz kredisine uygulanabilecek minimum basit faiz oranı hesaplanırken döviz girdisinin bankaya sağlayacağı getiri dikkate alınmaktadır.

Bu işlemde, 1 adet yasal taahhüt dışında bankaya müşterinin sağlayacağı döviz girdisi 1'e 3'tür. Bu döviz girdisinden bankanın sağlayacağı komisyon getirisi; %0,2 x 3 = %0,6'dır. Müşteriye kullandırılan döviz kredisi 6 ay vadeli olduğuna göre, kredi 1 yıl içinde iki defa döndürülebilecek ve komisyon getirisi de iki katı olacak demektir. Bu durumda; %0,6 x 2 = %1,2 bankanın yıllık toplam komisyon getirisidir. Bu getiriden referans faizi çıkarılırsa, müşteriye uygulanabilecek minimum yıllık döviz kredisi basit faiz oranı; %4,25 - %1,2 = %3,05 olarak hesaplanır.

D. Müşteri Verimlilik Hesaplamaları

Müşteri verim hesaplamaları müşteriye kullandırılan kredinin ortlama değerleri ile krediden yaratılan gelirlerin karşılaştırılması suretiyle yapılmaktadır. Burada sırasıyla, mevduat müşterisinin, kredili müşterisinin, dış işlemler müşterisinin ve kredili dış işlemler müşterisinin verimlilik hesaplamaları yapılmaya çalışılmaktadır.

1. Mevduat Müşterisinın Verimlilik Hesaplamaları

Firmanın ilk üç aylık vadesiz mevduat ortalaması 10.000 YTL ve vadesiz mevduata uygulanan faiz oranı %3'tür. Banka, %6 zorunlu karşılık ayrıldıktan sonra 100 YTL'lik mevduatın %94'ünü plase edebilmektedir. Bankanın, şubesinin topladığı mevduata uyguladığı Şubeler Cari Faizi %17,5'dir. Bu firmadan sağlanan kazanç aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

$$\text{Mevduat Kazancı} = \frac{(10.000 \times 0{,}94) \times (17{,}5 - 3) \times 90}{36.500} = 336{,}08 \text{ YTL}$$

Zorunlu karşılık oranı %6 ve zorunlu karşılıktan sağlanan faiz getirisi %13,12 olduğuna göre;

$$\text{Zorunlu Karşılık Kazancı} = \frac{(10.000 \times 0{,}06 \times 13{,}12) \times 90}{36.500} = 19{,}41 \text{ YTL}$$

Firmanın döneme ilişkin vadesiz DTH tutarı 4.000 USD, vadeli DTH tutarı 15.000 USD ve cari kur 1 USD = 1,3000 YTL olduğunu varsayalım. Ayrıca bankanın vadesiz DTH için %1, vadeli DTH için %3 faiz ödedini dikkate alırsak, firmadan sağlanacak DTH kazancı aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Vadesiz DTH Kazancı} = \frac{(4.000 \times 1{,}3000) \times 1 \times 90}{36.500} = 12{,}82 \text{ YTL}$$

$$\text{Vadeli DTH Kazancı} = \frac{(15.000 \times 1{,}3000) \times 3 \times 90}{36.500} = 144{,}25 \text{ YTL}$$

Toplam Kaynak Kazancı	=	Mevduat Kazancı	+	Zorunlu Karşılık Kazancı	+	Vadesiz DTH Kazancı	+	Vadeli DTH Kazancı
Toplam Kaynak Kazancı	=	336,08	+	19,41	+	12,82	+	144,25
Toplam Kaynak Kazancı	**=**	**513,28 YTL**						

2. Kredili Müşteri Verimlilik Hesaplaması

Firma, 3 ay vadeli %23 faizli (%17 referans faizli) 16.000 YTL nakit kredi); 1 ay vadeli %20 faizli (%15 referans faizi) 18.500 YTL spot kredi; 6.000 YTL Eximbank kredisi (banka %2 komisyon geliri sağlanmaktadır); 6 ay vadeli LIBOR+2 faizli (LIBOR+0,65 referans faizli) 9.000 USD döviz kredisi kullanmaktadır (1 USD = 1,3000 YTL). Bu durumda bankanın kullanım kazancı aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

$$\text{Nakit Kredi Kazancı} = \frac{16.000 \times (23 - 17) \times 90}{36.000} = 240{,}00 \text{ YTL}$$

$$\text{Spot Kredi Kazancı} = \frac{18.500 \times (20 - 15) \times 30}{36.000} = 77{,}08 \text{ YTL}$$

$$\text{Eximbank Kredi Kazancı} = 6.000 \times 0{,}02 = 120{,}00 \text{ YTL}$$

$$\text{Döviz Kredisi Kazancı} = \frac{(12.000 \times 1{,}3000) \times (2 - 0{,}65) \times 180}{36.000} = 105{,}30 \text{ YTL}$$

Toplam Kullanım Kazancı = 240,00 + 77,08 + 120,00 + 105,30 = 542,38 YTL

3. Dış İşlemler Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması

Müşterinin dış işlemlerinin verimi hesaplanırken, döviz alış satış işlemlerine uygulanan kur ile bankanın günlük denge referans kuru (günlük alış-satış kuru) arasındaki fark esas alınabilir. Firmanın dönem içi döviz alış ve satışları ile kur bilgileri Tablo 41'de görülmektedir.

Tablo 41:Döviz Alış ve Satış Tablosu

DÖVİZ ALIŞLARI						
Tarih	**Döviz Cinsi**	**Tutar**	**Uygulanan Kur**	**Denge Kuru**	**Fark**	**Kar/Zarar**
02 Temmuz	USD	20.000	1,2987	1,3046	0,0059	118,0
03 Temmuz	EUR	50.000	1,7525	1,7585	0,0060	300,0
04 Temmuz	GBP	27.000	2,6117	2,6126	0,0009	24,3
					Toplam	**442,3**
DÖVİZ SATIŞLARI						
05 Temmuz	EUR	15.000	1,7562	1,7538	0,0024	36,0
06 Temmuz	USD	30.000	1,2891	1,2877	0,0014	42,0
					Toplam	**78,0**

Firmadan Sağlanan Toplam Dış İşlemler Kazancı = 442,3 + 78,0 = 520,30 YTL

$$\text{Firmadan Sağlanan Toplam Kazanç} = \text{Kaynak Kazancı} + \text{Kullanım Kazancı} + \text{Dış İşlemler Kazancı}$$

$$\text{Firmadan Sağlanan Toplam Kazanç} = 513{,}28 + 542{,}38 + 520{,}30$$

$$\textbf{Firmadan Sağlanan Toplam Kazanç} = \textbf{1.575,96 YTL}$$

4. Kredili Dış İşlemler Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması

Firmanın ihracat ve ithalat işlemlerine aracılık ederek bankanın sağladığı kazanç, firmaya kullandırılan kredilerin fiyatlamasında aşağıdaki şekilde verimlilik hesaplamasına dahil edilmektedir.

Firma yıllık %20 basit faiz ile 1 yıl vadeli 100.000 YTL'lık ihracat kredisi kullanmaktadır. Müşterinin döviz işlemleri aşağıdaki gibidir:

Döviz Girdisi = 90.000 USD (İhracat)

Döviz Çıktısı = 20.000 USD (İthalat)

YTL İhracat Kredisi Referans Faizi %24,5

Sözkonusu dönemde ortalama USD Alış Kuru 1,3200 ve Satış Kuru 1,3450 olarak gerçekleşmiştir. İhracat döviz girdilerinin %20'si TCMB'ye devredilmektedir. Banka yönetimi, şubenin döviz girdileri için %0,3, döviz çıktıları için %0,4 oranında ek komisyon vermektedir. Banka, firmadan teminat mektubu ve diğer komisyon gelirleri de elde etmektedir. Bu durumda, firmanın Plasman Kazancı, İhracat Kazancı ve İthalat Kazancı şu şekilde hesaplanır.

<u>Plasman Kazancı :</u>

İhracat Kredisi (100.000 x 24,5 x 365) / 36.000 = 24.840,27 YTL (Referans)
(100.000 x 20,0 x 365) / 36.000 = 20.277,77 YTL (Alınan)
Zarar = 4.562,50 YTL

<u>İhracat Kazancı:</u>

Döviz Girdisi 90.000 x 1,3200 x 0,80 = 95.040 YTL
Ek Alınan Komisyon 95.040 x 0,003 = 285,12 YTL
Toplam = 95.040 + 285,12 = 95.325,12 YTL

<u>İthalat Kazancı:</u>

Döviz Çıktısı 20.000 x 1,3450 = 26.900 YTL

Ek Alınan Komisyon 26.900 x 0,004 = 107,50 YTL

Toplam = 26.900 + 107,50 = 27.007,50 YTL

Firmanın teminat mektubu ve diğer komisyonlardan 20.000 YTL gelir elde ettiğini varsayalım.

FİRMA VERİMİ

Gelirler = 95.325,12 + 27.007,50 + 20.000 = 142.332,62 YTL.

Giderler = 4.562,50

Toplam Kazanç = 137.770,12 YTL

5. Kredili Nakit İşlemler Müşterisinin Verimlilik Hesaplaması

Müşterinin nakit işlemlerini banka aracılığı ile gerçekleştirmesi, banka açısından verimliliği arttırıcı bir unsur olduğundan müşteriye özgü yapılacak kredi fiyatlandırmasında dikkate alınması gerekmektedir. Kredili nakit işlemler müşterisinin verimliliği aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

A Firması'nın çalışmakta olduğu X Bankası'nda 100.000 YTL nakit kredisi, 150.000 YTL akreditif kredisi olmak üzere toplam 250.000 YTL kredi limiti bulunmaktadır. Firma, banka ile kredi ilişkisi dışında nakit yönetimi ve atıl fonların değerlendirilmesi konusunda aktif olarak çalışmaktadır. A Firması X Bankası'ndan 50.000 YTL tutarında 6 ay vadeli spot kredi talep etmiştir. Kredinin 30 Temmuz 2007 itibariyle kullandırılıp vadesiz hesapta kalacağı varsayımıyla, A Firması, alacağı krediyi aşağıdaki şekilde kullanacaktır.

TARİH	TUTAR	KULLANIM AMACI	KULLANIM ŞEKİLİ
30 Temmuz(Pazartesi)	4.000 YTL	SSK Prim Ödemesi	Banka Aracılığı İle
1 Ağustos(Çarşamba)	12.000 YTL	Kira Ödemesi	Elektronik Fon Transferi
3 Ağustos(Cuma)	20.000 YTL	Piyasa Ödemesi	Çek İle
7 Ağustos(Salı)	14.000 YTL	İthalat Bedeli Transferi	10.770 USD Peşin
TOPLAM	**50.000 YTL**		

Bankanın uyguladığı referans faiz %20,5 olup, ay sonlarında referans faizi üzerinden işleyen tutar Genel Müdürlük hesaplarına devredilmektedir. Kredi maliyetine eklenmesi gereken diğer bir unsur Risk Primi'dir. X Bankası'nın A Firması için hesapladığı risk prim oranı % 2'dir ve her ay sonunda Genel

Müdürlük tarafından şubeden alınmaktadır. Genel müdürlüğün şubelerde oluşan vadesiz mevduat ve maliyetsiz kaynağa uyguladığı şubeler cari faizi %18'dir. Her ay sonunda, şubenin kârı Genel Müdürlüğe devredilmekte ve dolaysıyla elde edilen aylık kâr üzerinden faiz kazanılması engellenmektedir.

Yukarıdaki varsayımlar altında A Firması'na verilebilecek minimum kredi fiyatı aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

SSK Prim Ödemeleri bankadan tahsilat gününden 3 gün sonra devredilmekte olduğu için getirisi;

$$\text{SSK Prim Ödeme Getirisi} = \frac{4.000 \times 3 \times 18}{36.500} = 5{,}92 \text{ YTL}$$

Takastan çıkan çeklerde 1 iş günü sonra devredildiğinden bir günlük şubeler cari faizi getirisi hesaplanacaktır. A Firmasının 3 Ağustos tarihinde çekle yapacağı piyasa ödemesi Cuma güne denk geldiği için hafta sonu dahil olmak üzere 3 günlük getirisi hesaplanacaktır;

$$\text{Çek Getirisi} = \frac{20.000 \times 3 \times 18}{36.500} = 29{,}59 \text{ YTL}$$

Yutdışı ithalat bedeli transferi 2 gün valörlü olarak gerçekleştiği için 2 günlük vadesiz getirisi hesaplanır; USD için bankanın uyguladığı faiz oranı %3,75 ve kur 1$= 1,3000 olarak hesaba katılmıştır.

$$\text{İthalat Bedeli Transfer Getirisi} = \frac{10.770 \times 2 \times 3{,}75}{36.500} = 2{,}21 \text{ USD}$$

$$\text{İthalat Bedeli Transfer Getirisi} = 2{,}21 \times 1{,}3000 = 2{,}87 \text{ YTL}$$

Vadesiz getirisi;

30 Temmuz'dan 1 Ağustos' a kadar 46.000 YTL (50.000 YTL – 4.000 YTL) 1 günlük vadesiz getirisi oluşturmaktadır.

$$\frac{46.000 \times 1 \times 18}{36.500} = 22{,}68 \text{ YTL}$$

1 Ağustos'dan 3 Ağustos'a kadar 34.000 YTL (46.000 YTL – 12.000 YTL) 2 günlük vadesiz getirisi oluşturmaktadır.

$$\frac{34.000 \times 2 \times 18}{36.500} = 33,53 \text{ YTL}$$

3 Ağustostan 7 Ağustosa kadar 14.000 YTL (34.000 YTL – 20.000 YTL) 4 günlük vadesiz getirisi oluşturmaktadır.

$$\frac{14.000 \times 4 \times 18}{36.500} = 27,62 \text{ YTL}$$

Toplam Getiri = 5,92 + 29,59 + 2,87 + 22,68 + 33,53 + 27,62 = 122,21 YTL

Kredinin şubeye basit faiz maliyeti = %20,5 + %2 = %22,5

Her ay sonu Genel Müdürlüğe devredildiğinden bileşik faiz maliyeti;

$$\text{Bileşik Faiz Maliyeti} = \left[\left(1+\frac{\text{Basit Faiz Oranı}}{\text{Dönem Sayısı}}\right)^{\text{Dönem Sayısı}} -1\right] \times 100$$

$$\text{Bileşik Faiz Maliyeti} = \left[\left(1+\frac{0,225}{12}\right)^{12} -1\right] \times 100 = \%24,97$$

Firmaya kullandırılacak kredi 6 ay vadeli spot kredi olduğundan dönem sayısı 2 olacaktır. Buna göre firmaya uygulanacak basit faiz oranı;

$$24,97 = \left[\left(1+\frac{\text{Basit Faiz Oranı}}{2}\right)^{2} -1\right] \times 100$$

Basit Faiz Oranı = %23,58

Bulunan faiz oranına göre A Firması'ndan tahsil edilmesi gereken faiz tutarı;

$$\frac{50.000 \times 180 \times 23,58}{36.000} = 5.895 \text{ YTL}$$

Faiz tutarından toplam getiri düşüldüğünde; 5.895 – 122,21 = 5.772,79 YTL faiz alınması başabaş noktasını sağlayacaktır. Bu durumda firmaya teklif edilebilecek minimum faiz oranı;

$$5.772,79 = \frac{50.000 \times \text{faiz oranı} \times 180}{36.000}$$

Faiz Oranı = % 23,09

X Bankası'nın, 250.000 YTL kredi limitli müşterisi olan A Firma'sının 6 ay vadeli 50.000 YTL tutarındaki spot kredi talebini değerlendirilmiştir. Söz konusu firmanın bankaya sağladığı nakit verimliliği hesaplaması sonucu, X Bankası'nın A Firması'na uygulayacağı basit faiz oranı %23,58 ve teklif edebileceği minimum faiz oranı %23,09 olarak bulunmuştur.

E. Riske Dayalı Fiyatlandırma

Bankacılıkta 'risk' ve 'getiri' arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiyi kuramayan ve dengeleyemeyen bir bankanın veya banka yönetiminin uzun ömürlü olması beklenemez. Risk ve getiriyi aynı bazda karşılaştırıp, dengeleyebilmek için muhasebe kayıtlarına dayanılarak yapılan performans ölçümü ve fiyatlandırmanın dışına çıkıp, ölçümde veya fiyatlandırmada kullanılan rakamların riske göre ayarlanması gerekir[103].

Bankacılıkta satılan ürünün fiyatının, bankanın üstlendiği riskle orantılı olması gerekir. Alınan yüksek riske karşın düşük fiyatlandırma yapılması pazar payının yitirilmesine neden olabilir. Riske dayalı fiyatlandırma yapılırken baz alınabilecek en doğru büyüklük o işleme için ayrılması gereken sermayedir. Yasal sermaye gereğini düzenleyen mevzuat riske duyarlı değilse, fiyatlandırmada bankaca o ürün için içsel olarak hesaplananarak ayrılan ekonomik sermaye kullanılmalıdır. Aksi taktirde riskin fiyata yansıtılması olanaklı değildir.

[103] M.Ayhan ALTINBAŞ, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s.46.

Krediler için kullanılabilecek risk ayarlı getiri RORAC (Return On Risk Adjusted Capital) formülü ile hesaplanabilir. RORAC yaklaşımı, getiriyi risk ayarlı sermaye ile karşılaştırmaktadır. RORAC formülü aşağıdaki gibidir:

$$RORAC = \frac{FGEL + KGEL - FGİD – OGİD - BK}{ES}$$

FGEL – Krediden elde edilen faiz geliri

KGEL – Komisyon geliri

FGİD – Kaynak için ödenen faiz gideri

OGİD – Operasyonel (Personel ve İşletme) Giderler

BK – Kredi için beklenen kayıp miktarı

ES- Ekonomik Sermaye

Kredi değerlilikleri farklı üç firmaya aynı miktarda (1 Milyon YTL) kredi kullandırıldığını varsayalım. Farklı ekonomik sermaye ayrılmasına ve RORAC hedefine bağlı olarak kredi fiyatlandırması Tablo 42'deki gibi olacaktır.

Tablo 42: Riske Dayalı Fiyatlandırma

	A Şirketi	**B Şirketi**	**C Şirketi**
Kredi Tutarı **(a)**	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Kredi Değerliliği	AA	A-	BB-
Kredi Riski Ağırlığı-Basel II Standart **(b)**	20%	50%	100%
Ekonomik/ Yasal Sermaye **(c)=(a x b x %8)**	16.000	40.000	80.000
Beklenen Kayıp Oranı **(d)**	%1	%1	%1
Personel ve Diğer İşletme Maliyetleri **(e)**	%5,60	%5,60	%5,60
Hedeflenen Minimum RORAC **(f)**	%20,00	%20,00	%20,00
Kaynak Maliyeti	%16,90	%16,90	%16,90
Ekonomik Risk Sermayesi Primi **(h)= (f x c) / a**	%0,32	%0,80	%1,60
Riske Dayalı Minimum Kredi Faizi **(d + e + g + h)**	**%23,82**	**%24,30**	**%25,10**

Kaynak : M.Ayhan ALTINBAŞ, a.g.e., s.49.

Örnekte kredi değerlilikleri, risk ağırlıkları ve dolayısıyla her bir krediye ayrılması gereken ekonomik sermaye, Basel-II uzlaşısında kredi riski için önerilen standart yaklaşıma göre belirlenmiştir. Basel-II uygulandığında bulunan ekonomik sermayenin yasal sermayeye eşit olması gerekmektedir. Kaynak maliyeti, beklenen

kayıp oranı ve personel, işletme giderleri aracılık maliyetleri ile ilgili olarak belirlenmiştir. Beklenen kayıp oranı ve kredilerin bireysel durumundan bağımsız olarak ayrılacak minimum bir RORAC sağlanması hedeflenmiştir.

Örnekte görüldüğü gibi farklı kredi değerliliklerine bağlı olarak hesaplanan farklı düzeydeki risk primleri nedeniyle A, B, C müşterilerine uygulanabilecek minimum faiz oranları değişiklik göstermektedir. Bu değişikliği yaratan unsur, Basel-II standart yaklaşım esas alınarak her bir işlem için ayrılan farklı düzeydeki yasal sermayedir.

C Şirketi için bulunan değerleri RORAC formülünde yerine koyarsak, kredinin risk ayarlı getirisi %20 olarak bulunur. Bu değer, doğal olarak hedeflenen minimum RORAC oranına eşittir.

$$\text{RORAC} = \frac{\%25{,}1 + \%0{,}0 - \%16{,}9 - \%5{,}6 - \%1}{\%8}$$

RORAC = %20

Diğer taraftan Basel-II'de öngörülen yasal sermaye yerine Basel-I'de geçerli olan sermaye düzenlemesini esas alırsak durum değişecektir. Basel-I düzenlemeleri çerçevesinde, özel sektör şirketlerinin risk ağırlıklarının belirlenmesinde kredi değerliliğinden ziyade, kredi teminatlarına itibar edilmesi nedeniyle ve ayrıca yasal sermaye yükümlülüğü zaten %8 olduğundan üç firma için de ayrılması gereken yasal sermaye miktarı 80.000 YTL olacaktır. Dolayısıyla fiyatlandırmada yasal sermaye yükümlülüğü esas alındığında, A ve B firmaları da C firması ile aynı faiz oranını ödeyecektir. Buna karşın, Basel-II ile C şirketinin ödeyeceği faiz değişmemekte ancak, A ve B Şirketleri derecelendirme notlarına bağlı olarak yüksek kredi değerliliğine sahip olduklarından, daha düşük faiz ile kredi kullanma fırsatına kavuşmaktadırlar.

Geleneksel Kredi Fiyatlandırması;

$$\text{Fonlama Maliyeti} + \text{Müşteri Risk Primi} + \text{Kâr Payı}$$

Basel II Kredi Fiyatlandırması;

$$\text{Fonlama Maliyeti} + \text{Beklenen Kayıp Oranı} + \text{İlave Sermayenin Maliyeti} + \text{Kâr Payı}$$

Basel-II'de kredi fiyatını belirleyen unsurları dikkate alınarak bir örnek şirket için kredi fiyatı şöyle hesaplanabilir. A Ltd.Şti.'nin bankadan 30.000 YTL kredi talebinde bulunduğunu, herhangi bir teminat göstermediğini ve sözkonusu şirket için bankanın ayırması gereken asgari sermaye tutarının 4.000 YTL olduğunu varsayalım. Bununla birlikte, kredi fiyatını belirleyen bazı unsurları veri olarak alalım. Öncelikle ilave sermayenin maliyeti %17,72 oranında DİBS ortalama bileşik faizi, bankanın sermaye maliyetinin üzerine koyacağı kâr payı da %3 olsun. Referans faiz oranı ise, daha önce Tablo 40'da kaynak maliyeti olarak hesapladığımız %15,77 olsun. Kredi faiz oranının %18,77 (%15,77 + %3) olduğu varsayımı altında, Basel I'e göre kredi fiyatı şu şekilde hesaplanmaktadır[104].

$$\text{Kredi Fiyatı} = \left(\left(\text{Asgari Sermaye Tutarı} \times \frac{\text{İlave Sermayenin Maliyeti}}{\text{Kredi Miktarı}} \right) \times 100 \right) + \text{Kredi Faiz Oranı}$$

$$\text{Kredi Fiyatı} = \left[\left(4.000 \times \frac{0,14}{30.000} \right) \times 100 \right] + 18,77 = \%21,13$$

A Ltd.Şti. için bu kredinin fiyatı (maliyeti) %21,13 olmaktadır.

Kıyaslama yapabilmek amacıyla, Basel II Standart Yaklaşım'a göre A Ltd.Şti.'ye verilecek kredinin fiyatı şu şekilde hesaplanacaktır. Şirket perakende KOBİ sınıfına girdiğinden, risk ağırlığı %75 olacak ve dolayısıyla bankanın ayırması gereken asgari sermaye tutarı 3.000 YTL (4.000 x 0,75) olacaktır. Basel II Standart Yaklaşım'da söz konusu kredinin fiyatı %20,54'e düşmektedir.

[104] Kamile Berna Aydoğmuşoğlu, a.g.e., ss.118-122.

$$\text{Kredi Fiyatı} = \left[\left(3.000 \times \frac{0,14}{30.000} \right) \times 100 \right] + 18,77 = \%20,54$$

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımda ise, perakende KOBİ olan A Ltd.Şti. için gerekli formüller kullanıldığında, bankanın ayırması gereken asgari sermaye tutarı 2.164,21 YTL olmaktadır. Bu tutar, Basel I ve Basel II Standart Yaklaşım'a göre bankanın ayırması gereken asgari sermaye tutarıdan daha düşüktür. Böylece banka için ayırması gereken ilave sermaye tutarı azaldığından, yoksun kalacağı getiri de azalacak ve kredinin fiyatı düşecektir. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşıma göre kredi fiyatı şöyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Kredi Fiyatı} = \left[\left(2.164,21 \times \frac{0,14}{30.000} \right) \times 100 \right] + 18,77 = \%20,05$$

Üç farklı yöntem ile kredi fiyatı hesaplandığında görülmektedir ki; daha ileri bir yaklaşım kullanıldığında, ayrılması gereken sermaye tutarı düşmekte dolayısıyla daha düşük kredi fiyatı oluşmaktadır. Bu bağlamda İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımların uygulanmaya başlamasıyla bankalar, kredi müşterilerinin derecelendirme notlarına bağlı olarak daha az atıl sermaye ayıracak ve kredi talep edenler de daha düşük fiyatlardan fon sağlayacaklardır. Daha ileri bir yaklaşım kullanıldığında ayrılması gereken sermaye tutarının düştüğü, ayrılması gereken sermaye tutarının azalması sonucunda daha düşük kredi fiyatının oluşabileceği Tablo 43'de açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 43 : Kullanılan Yaklaşımlara Göre Ayrılması Gereken Sermaye Tutarı ve Kredinin Fiyatının Karşılaştırması

	KULLANILAN YAKLAŞIM	AYRILMASI GEREKEN SERMAYE TUTARI (YTL)	KREDİ FİYATI (%)
BASEL I		4.000,00	21,13
BASEL II	**Standart Yaklaşım**	3.000,00	20,54
	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	2.164,21	20,05

SONUÇ

Genel olarak bankalar, ekonominin para ve kredi gereksinimini karşılayan kurumlardır. Bankalar tasarruf sahiplerinden fonları toplayıp, fon talep edenlere belli bir faiz karşılığında ve belli bir zamanda geri ödenmesi koşuluyla ödünç vermektedirler. Bu bağlamda bankalar, para ve kredi ticareti yapan ve ödünç vermek üzere ödünç almak işlemleri ile uğraşan kuruluşlar olarak tanımlanabilir.

Ticari bankacılık, genellikle mevduat kabul eden kredi kurumları olarak adlandırılır. Ticari bankalar, fon arz edenler ile fon talep edenler arasında aracılık ederek likidite akışını sağlamaktadırlar. Böylece, ödünç verilebilir fonları ticaret, sanayi ve tarım başta olmak üzere çeşitli sektörlere kredi şeklinde dağıtarak, ekonomik faaliyetlerin sürekliliğine ve genişlemesine hizmet etmektedirler.

Ticari bankacılık açısından kredi, bankanın yaptığı istihbarat sonucunda gerçek ve tüzel kişilere, kanunları, iç kuralları ve kendi kaynaklarını da dikkate alarak teminat karşılığında veya teminatsız olarak para, kefalet veya teminat vermesi biçiminde tanıdığı olanaklar şeklinde ifade edilebilir.

Ticari bankaların en önemli amaçlarından biri de kâr elde etmektir. Bankalar, mevduatın yanı sıra repo, ulusal ve uluslararası para piyasalarından sağlanan fonlar, menkul kıymet ihracı gibi kaynaklardan belirli maliyetlerle sağladıkları fonların ağırlıklandırılmış maliyeti, üzerine belli bir marj ekleyerek müşterilerine kredi olarak kullandırırlar. Ancak, bir bankanın kâr elde edebilmesi için ürün fiyatlandırmasının doğru yapılması gerekmektedir.

Bir kredinin kârlılığını sağlayan iki temel unsur, maliyet ve getiridir. Kredinin maliyet unsuru; fonların maliyetini, kredi verme sürecindeki faaliyet giderlerini ve kredinin riskini kapsamaktadır. Kredi riskinin kabul edilebilir düzeyde olduğuna karar verildikten sonra krediyi, maliyetleri karşılayacak ve gerçekçi bir getiri yaratacak şekilde fiyatlandırmak gerekmektedir.

Bankaların kaynak maliyetleri, kaynaklar için ödenen bedelin yanı sıra bir takım yasal yükümlülüklerden oluşmaktadır. Türk Bankacılık Sektörü'nde, tasarruf mevduatı sigorta primi ve mevduat zorunla karşılıkları gibi yükümlülükler dışında

kaynak kullanımı destekleme fonu, banka ve sigorta muamele vergisi gibi yükümlülükler de bulunmaktadır. Bu faktörler, kaynak maliyeti ile kredi fiyatı arasındaki marjı belirleyen en önemli unsurlardır. Bunların dışında, endirekt maliyetler olarak adlandırılan bankanın işletme giderleri de marjı etkileyen bir diğer önemli unsurdur. Sağlıklı bir kaynak maliyeti hesaplaması için endirekt maliyetler de yapılan hesaplamada dikkate alınmalıdır.

Kuşkusuz ki bir ürünün ya da hizmetin fiyatlandırmasında göz önüne alınan tek etmen maliyet değildir. Bankaların fiyat kararlarına etki eden başlıca faktörler; rekabet, talebin fiyat esnekliği, banka hedef ve stratejileri, müşteri ve sektördeki risk derecesi, vade ve finansal krizlerdir.

Bankacılık sektörü kaynaklı bir kriz, yüksek kredi faizleri nedeniyle ekonominin diğer sektörlerini olumsuz etkilemektedir. Faiz oranlarındaki yükselme bankaların kaynak maliyetlerini ve kredi faizlerini artırmakta ve dolayısıyla, kredi kullanan şirketlerin finansman maliyetleri yükselmekte, kredi olanakları daralmakta, yatırımlar ve kârlılık azalmaktadır.

Yaşanan bankacılık krizleri kadar uluslararası piyasaların giderek daha da değişken olması, karmaşık yapılı yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması, korunma amaçlı türev araçlardaki gelişmeler, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı yenilikler ve sermayenin serbest dolaşımı nedeniyle bir ülkede başlayan finansal şokun tüm global piyasaları kısa sürede olumsuz bir biçimde etkileyebilmesi sonucu uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu bağlamda en önemli gelişme Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı olmuştur.

Basel I'in eksikliklerini gidermek üzere uygulamaya konan Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi yansıtacak şekilde açıklanması konularındaki düzenlemeleri içermektedir. Böylece finans sektöründe fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesini ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir.

Basel II ile birlikte riskin ölçümü; kredi kullanan firmanın risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi olmak üzere iki temel unsura dayanmaktadır. Kredi kullananın riski; firmanın finansal verileri ile yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı değerlendirilmesi sonucu farklı derecelendirme şirketleri tarafından tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir. Kredi işleminin riski ise; işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlama yapılmaktadır

Bankalar, öz kaynakları dışında yabancı kaynaklara da gereksinimi olan şirketlerdir. Bu nedenle uygun ürün fiyatlamasının gerçekleştirilebilmesi için maliyet hesaplarının doğru yapılması gerekmektedir. Bankaların kendi aralarındaki ve diğer finansal kuruluşlar ile aralarındaki rekabet ve bankacılıkta maliyeti artıran unsurların, bankaların sundukları hizmetlerdeki kâr marjlarını daraltmasıyla, bankalarda maliyet bilinci yerleşmeye başlamıştır. Bugün artık, bankaların sundukları hizmetlerin maliyetinin belirlenmesi ve bunların denetim altında tutulması banka yönetiminin ana teması olmuştur.

Çalışmada Türk Bankacılık Sisteminde, 31 Aralık 2006 tarihi itibariyle aktifler, krediler ve özkaynak büyüklüğü açısından birinci, mevduat büyüklüğü açısından ikinci sırada olan İş Bankası'nın kaynak maliyetinin belirlenmesine ve kredi fiyatının hesaplanmasına çalışılmıştır.

İş Bankası'nın 2006 Yılı Faaliyet Raporu'ndaki verileri dikkate alınarak kaynak maliyeti belirlenmeye çalışılmıştır. Bankanın 2006 yılında YTL Mevduat, Döviz Tevdiat, Alınan Krediler, Para Piyasasından Sağlanan Kaynaklar (Repo), Diğer Pasifler ve Özkaynak olmak üzere kullanmış olduğu tüm kaynakların ayrı ayrı maliyetleri hesaplanmıştır. 2006 yılı için Ağırlıklı Serbest Kaynak Oranı %94,92 olan İş Bankası'nın, %1,38 endirekt gider oranı ilave edildikten sonra Ortalama Pasif Maliyeti %15,77 olarak bulunmuştur.

İş Bankası'nın kaynak kullanımı sektör geneline paralel olarak mevduat ağırlıklı olmakla birlikte toplam kaynağın %61,7'sini oluşturmuştur. Bununla birlikte, toplam kaynağın %14'ünü Alınan Krediler, %7,1'ini Repo işlemlerinden

sağlanan fonlar, %12,5'ini özkaynaklar oluşturmuştur. İş Bankası'nın özkaynakları, 2006 yılında 9,4 Milyar YTL'ye yükselirken, yapılan hesaplamalara göre özkaynak maliyeti %2,2 olarak bulunmuştur. 2006 Yılı Faaliyet Raporu'na göre, sermaye yeterlilik oranı da %23,87 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak maliyetinin hesaplanmasından sonra kredi fiyatlandırma uygulamaları örneklerle açıklanmıştır. Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşıları dikkate alınarak riske dayalı fiyatlandırma uygulamaları yapılmıştır. Basel-I düzenlemeleri çerçevesinde, özel sektör şirketlerinin risk ağırlıklarının belirlenmesinde kredi değerliliğinden ziyade, kredi teminatlarına itibar edilmesi nedeniyle ve ayrıca yasal sermaye yükümlülüğü zaten %8 olduğundan kredi kullanmak isteyen tüm firmalar için ayrılması gereken yasal sermaye miktarı aynı tutarda hesaplanmıştır. Dolayısıyla fiyatlandırmada yasal sermaye yükümlülüğü esas alındığında, tüm firmaların aynı faiz oranını ödeyecekleri görülmüştür.

Buna karşın, Basel-II düzenlemeleri çerçevesinde uygulanacak standart yaklaşımın Basel-I'e kıyasla daha düşük yasal sermaye yükümlülüğü getirdiği ve dolayısıyla daha düşük kredi fiyatı sağladığı belirlenmiştir. Türkiye'de de 2009 yılından itibaren uygulanması planlanan içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda, firmaların derecelendirme notlarının kredi fiyatını belirlemede çok büyük etkisi olduğu görülmüştür. Yüksek kredi derecesine sahip firmaların, daha düşük faiz oranlarından kredi kullanabilecekleri anlaşılmıştır.

Rekabetin iyi işlediği piyasalarda, arz ve talebin kredi fiyatlarının belirlenmesinde önemli rolü vardır. Buna karşın kredi fiyatlamasında müşteriye özgü koşullar göz önünde bulundurulmalıdır. Kredi fiyatlamasında mutlaka risk derecelendirme sistemleri işletilerek müşterinin kredi derecesi dikkate alınmalıdır.

Son yıllarda enflasyon oranının düşmesi ile birlikte bankaların kâr marjlarının gerilediği görülmektedir. Müşteri-banka ilişkilerinin korunması açısından ürün fiyatlamasının artan önemi, bankaları, endirekt giderlerini azaltmaya, faiz dışı gelirlerini artırmaya ve hizmet geliri elde etmeye yöneltmiştir. Günümüz bankacılığında, müşteri veriminin veya müşterinin bankaya sağladığı getirinin doğru hesaplanması yanında verimli müşterilere, rakip bankalara göre fiyat avantajı

sağlanması müşteri-banka ilişkilerini geliştirecektir. Ayrıca, bankaya negatif verim sağlayan müşterilerin belirlenmesi, bu müşterilerin kredi ve hizmet ilişkilerinin pozitif verim sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine olanak sağlayacaktır. Böylece gerçekçi fiyatlama ile birlikte bankanın kârlılığı artacaktır.

Genel olarak fiyatlandırmada, banka kaynak maliyetleri çerçevesinde saptanan gider payları, rakip bankanın fiyatları, bankanın hedef ve stratejileri, kredinin vade ve dönüşüm hızı, müşteri ile ilgili sektördeki risk unsuru, müşterinin bankaya getiren verimliği gibi faktörler dikkate alınarak kredi fiyatı saptanmalıdır. Verilecek kredinin fiyatı bütün etkenler değerlendirilerek isabetli olarak belirlenmelidir.

Bankacılık sistemi finansal aracılık işlevini etkin bir şekilde yerine getirdikçe, kredi ve mevduat faizleri arasındaki fark daralacak, bankaların birim mevduat başına faiz dışı net geliri artacak ve mevduat faizlerinin karşılanması için kredi faizlerinin artırılması gereği kalmayacaktır. Ancak, kredi fiyatlarını belirleyen birçok etken olduğundan, mevduat faiz oranlarının düşmesi her zaman için kredi faizlerinin de düşmesini sağlamayacaktır.

Sonuç olarak, sürekli değişen ekonomik konjonktürde, kaynak maliyetlerinin hesaplanmasında ağırlıklı ortalama maliyet ilkesini belirleyen, kredi fiyatlandırmasını maliyet artı kâr marjını dikkate alarak yapan ve bu hesaplamada Basel II risk ölçümlerini göz önünde bulunduran ve hizmet sunumunda müşteri odaklı bir organizasyon yapısı oluşturan bankalar rekabet avantajı elde ederek faaliyetlerini sürdürebileceklerdir.

Basel II uyum sürecinde içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların uygulamaya başlanmasıyla birlikte, yüksek kredi derecesine sahip müşteriler için ayrılması gereken yasal sermaye tutarının ve dolayısıyla kredi fiyatının daha düşük olması, hem reel sektör hem de bankacılık sektörü açısından en olumlu gelişmeler olacaktır. Ayrıca, banka kaynaklarının tabi olduğu vergi ve kesinti oranlarının düşürülmesi, kârlılığı ve verimliliği artıracak, Türk Bankacılık Sektörü'nün rekabet gücünü yükseltecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKTUĞLU, Mehmet Ali, **Banka işletmeleri ve Muhasebesi,** Mas Yayınevi, İzmir, 1984

AKGÜÇ, Öztin, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992

ALTAN, Mikail, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık,** Beta Basım, İstanbul, 2001,

ALKİN, Erdoğan, **İktisat**, İstanbul Üniv.Yayını, No: 2256, Elektronik ofset, İstanbul, 1977

ALTINBAŞ, M.Ayhan, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006

ARAS, Güler, **Ticari Bankalarda Kredi Fortföyünün Yönetimi**, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:30, Ankara, 1996

ARDINÇ Oğuzhan ve Pınar YILMAZ, **Para- Banka- Uluslararası İktisat ve Türkiye Ekonomisi,** Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara ,1994

BAYBAR, Şaziye ve Ahmet BAYOĞLU, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti,** Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Gri Matbaacılığı, No: 8, Ankara,1997

BERK, Niyazi, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi,** 3.Baskı, Beta Basım Dağıtım A.Ş, İstanbul, 2001

CEYLAN, Ali, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, 8.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2003

FRASER, Rose, **Financial Institutions**, Second Edition, Business Publications, Inc., 1985

GÜVEN, Özcan, **Bankalarda Fon Kullanımı ve Yönetimi**, 1.Baskı, İzmir, 1981

HEMPEL, George H., Donald SİMPSON ve Alan B. COLEMAN, **Bank Management: Text and Cases,** Fourth Edition, John Wiley and Sons, Inc; Toronto: 1994

ÇOLAK, Faruk ve Tezer ÖCAL, **Finansal Sistem ve Bankalar,** Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 131, Ankara, 1999,

KAVCIOĞLU, Şahap, **Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Çözüm Yolları ve Takibi**, Türkman Kitapevi, İstanbul, 2003

KENZİE, Sandy Mc, **Risk Management With Derivatives,** Mcmillan Publishers, Ltd, New York:1992

KÖK, Recep, **Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik: Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi.Yayın No:680, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1991

KORAY, Tulgar, **Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi,** Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no:177, İstanbul, 1993

ONGUR, Ali, **Banka Kredileri**, Ankara Basım Sanayi, 1982

ÖZTİN, Akgüç, "Orta Vadeli Kredilerin Tanıtılması, 1. nolu Bildiri", **Türkiye Muhasebe Uzmanlar Derneği,** Yörük Matbaası, Yayın No:2, İstanbul, 1973

PARASIZ, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar,** Ezgi Kitabevi, Beşinci Baskı, Bursa, 1994

PARASIZ, İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 6. Baskı, Ezgi Yayınları, Bursa 1997

SEVAL, Belkıs, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No: 11, İstanbul 1990

SEVAL, Belkıs, **Bankacılıkta Kullanılan Formüller, Oranlar ve Analizler**, Pamukbank Eğitim Yayınları

TEVFİK, Arman ve Gürman TEVFİK, **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş,** 1.Baskı, TBB Yayınları, İstanbul 1997

ŞAKAR, Hakan, **Genel Bankacılık Bilgileri,** İstanbul Ecu Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri San. Ve Ltd.Şti. Strata Yayıncılık, Yayın No:4, 2000

ŞAKAR, Hakan, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Akdeniz Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul Temmuz, 2002

ŞAKAR, Hakan, **Banka İşlemleri Muhasebesi**, 1.Baskı, Strata Yayıncılık, İstanbul, 2000

WALKER, John. R., **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyeter,** (Çeviren; Feryal Orhon), Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No:1, İstanbul, 1985

YÜZGÜN Arslan, **Cumhuriyet Dönemi Turk Banka Sistemi(1923-1981)**, Der Yayınevi, İstanbul, 1982

YÜKSEL, Ali Sait, Aslı YÜKSEL ve Ülkü YÜKSEL, **Banka Yönetimi El Kitabı,** 1.Baskı, Alfa Basımevi, İstanbul 2002

TEZLER

AÇIKGÖZ, Gökhan, "Türkiye'de Ticari Bankalarda Ticari ve Kurumsal Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi" **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2005

AYDOĞMUŞOĞLU, Kamile Berna, "Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007

GÜLDOĞAN, Özgü, " Kredi Fiyatlama Tekniklerinin Ticari Bankacılık Açısından Analizi"**T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir 2002

GÜRKAN, Taner, "Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi ", **T.C Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), 2005

ÖZKAN, Turgut, **Ticari Bankacılıkta Kredi Fiyatlandırma Teknikleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997

ERBİL, Veysel, Ticari Bankacılığında Aktif-Pasif Yönetiminin Ticaret Bankacılığı Açısından Analizi, **T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**Doktora Tezi) İzmir, 2001

SAĞLAM, Kubilay, "Ticari Bankacılıkta Kaynak Maliyeti ve Hesaplanması Üzerine Bir Uygulama" **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Projesi), İzmir, 2005

YAYLAÇAM, Canan, "Türkiye'de Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Bankalar Açısından Değerlendirme Yöntemleri", **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1999

YÜKSEL, Aslı, "Ticari Bankalarda Kredi Fiyatlandırma Politikası" **T.C Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü** (Doktora Tezi), İstanbul 2000

DERGİLER VE MAKALELER

İNAN, Emre Alpan, "Parasal Aktarım Mekanizmasının Kredi Kanalı ve Türkiye", **Bankacılar Dergisi,** Sayı:39, 2001

DAS, Sanjiv, Laurence FREED and Gary GENG, **Correlated Default Risk,** Santa Clara University,CA, 2002, (http://cisdm.som.umass.edu/research/pdffiles/correlateddefaultrisk.pdf)

FROOT, Kenneth A., David S. SCHRFTSTEİN ve Jeremy STEİN, C., "Risk Management:Coordinating Corporate İnvestment and Financing Policies", **The Journal of Finance,** Vol:XLVIII, December 1993

TBB, "Basel II Çalışma Raporları" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 58, 2006, İstanbul, 2006

Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü, **Kredi**, Etam Matbaası, 12.Baskı, Yayın No:57, İstanbul 2002

Vakıfbank Eğitim Müdürlüğü, Mevduat, Vakıfbank Eğitim Yayınları, İstanbul, 2002

ZIMMERMANN, John ve H.B. Mc Donald, "Kârlılık Analizi, Maliyet Sistemleri ve Fiyatlama Politikaları", (Çev.:Feryal Orhan Basık), Ticari Bankalarda Bütçeleme ve Maliyetleme, Yapı Kredi Bankası A.Ş., Bankacılık Araştırmaları Dizisi, No:7, 1987.

RAPORLAR

EROĞLU, Zeynep Ada, "Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti", **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mali Sektör ve Politikalrı Dairesi Raporu 2001/5,** Ankara 2001

ERÇEL, Gazi, **Türkiye'de Para Politikası Uygulamaları ve Etkileri**, TBB Raporu,1996

Türkiye Bankalar Birliği, **"Bankaların Fiskal ve Parafiskal Kaynak Aktarma Maliyetleri",**2002,
(www.tbb.org.tr/turkce/arasrirmalar/vergi%20Raporu%20(PWC).doc)

Türkiye İş Bankası, **2006 Faaliyet Raporu**, 2007

TBB, "KOBİ'ler İçin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri" http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/kobi/tobb%20sunumu%2D28%2006%2005%20%282%29.ppt